

Jo vaig començar amb divuit anys.

Pràctiques clandestines d'una *escort*.

Agnès Villamor i Casas
Tutoria: Manuel Delgado
Setembre 2017

Treball de Fi de Màster
Màster d'Antropologia i Etnografia

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

CONTINGUTS

1. Un problema en un altre lloc.....	4
2. Anar i tornar-ne.....	18
2.1. El treball de camp.....	21
2.2. El treball etnogràfic.....	25
3. Eines descriptives.....	31
3.1. Eines problematitzadores	32
3.2. Androcentrisme.....	41
4. Etnografia.....	46
4.1 Estudi de cas: “Jo vaig començar amb divuit anys”	47
4.1.1. Entrada.....	47
4.1.2. Transmissió cultural	48
4.1.3. Capital Eròtic	54
4.1.4. Estigma.....	61
4.1.5. A la feina	70
4.1.6. El secret	79
4.1.7. On són els diners?.....	85
4.1.8. El centre del secret.....	93
4.1.8.1. (El misteriós cas del client que no és de ningú.).....	94
4.2. Escorts. Com treballen.....	97
4.2.1. Principis formals característics.....	100
4.2.2. Marges descriptius: una classificació formal.....	106
4.2.3. Descripció dels contorns. Similituds i diferències amb altres modalitats de treball sexual. Seguint el concepte de <i>continuum</i> de Paola Tabet.	106
4.2.6. Publicitat comercial i professional.....	110
4.3 Els Espais de Treball.....	111
4.3.1. Una geografia clandestina del sexe.....	113
5. Persones com les altres.....	117
6. Epíleg. Saber llegir	128
7. Bibliografia.....	132
8. Annexes	138
Il·lustració 1	75

A les que no saben

A les que saben

1. Un problema en un altre lloc

Aquest no és només un treball sobre prostitució, es un lloc des d'on problematitzar les dones com a ciutadanes de segona categoria. L'univers d'informants són -principalment però no exclusiva- barcelonines que exerceixen la prostitució de manera independent en la modalitat d'*escorts*. Un dels propòsits d'aquesta recerca és mostrar com de convencionals són les seves vides. El problema no és la prostitució sinó com estan condicionades les relacions humanes en aquest context pels relats que se'n fa. I també pels que no es fan:

I per aquesta mateixa raó es pot concebre que el que és inquietant no és pas el que hom diu, sinó el que oculta. Això és el que deriva de la nostra naturalesa fragmentària, de personatges obligats a representar papers diferents que ens constrenyen a tematitzar-nos –és a dir, a reduir-nos a una imatge parcial i esbiaixada de nosaltres mateixos– en cada oportunitat i en funció d'aquesta oportunitat. (Delgado et al, 2012:12)

Les persones que es guanyen la vida amb el treball sexual reuneixen una sèrie de pràctiques: guanyen diners mitjançant pràctiques comercials, exerceixen la seva sexualitat i són promíscues. Elements que per separat tenen prestigi o gaudeixen d'una certa tolerància estan fortament sancionats en l'únic lloc on s'hi presenten conjuntats, la prostitució. Aquesta forma de sanció és l'estigma social, una forma de control social més poderosa que una llei formalitzada. (Sholmo i Rahav, 1968:402) Tot i l'aversion social a aquesta forma de relació humana i el menysteniment al que estan sotmeses les persones que s'hi impliquen, la prostitució ha experimentat una expansió extraordinària.

Aunque la prostitución ha sido una actividad desarrollada en todas las épocas, durante el siglo diecinueve se convirtió en una gigantesca institución social. El desarrollo de la industria y las vastas masas de gente afluyendo al mercado competitivo, el crecimiento y la congestión de las grandes ciudades, la inseguridad y la incertidumbre ante el empleo, todos estos factores han

contribuido para que la prostitución recibiera un impulso nunca antes soñado en ningún otro período de la historia de la humanidad.” (Goldman,1970:31)

Aquesta expansió sembla que tingui a veure més amb la generalització de penúries econòmiques que no pas per la llibertat sexual. Però això no és producte de més llibertat sexual, sino de més penúries econòmiques. Entre l'alternança del control i la permissivitat, aquesta pràctica social sempre s'ha adaptat: *“Tiene una edad indefinida por su antigüedad y por eso tienen mayor capacidad para conocer lo nuevo.”* (Taussig, 2009:299) Com pot explicar-se?

Aquesta monografia s'ha elaborat amb dades etnogràfiques pròpies, però no aporta dades noves. No són les dades etnogràfiques d'una pràctica social profusament investigada el que pot aportar algun coneixement nou. El propòsit d'aquest text és presentar les dades posant èmfasi en un aspecte, el secret, que al meu parer han estat obviat de manera injustificable. Si bé aquest oblit és comprensible, ja que admetre que establir la representativitat de les dades recollides és impossible pot comprometre les conclusions acadèmiques. La dificultat principal d'estudis en prostitució, una població oculta, no és la d'accedir al treball de camp sinó com parlar amb autoritat científica sobre unes pràctiques que operen sota els principis de transgressió, discreció, i confidencialitat. En aquest treball plantejo tenir en compte quina és la relació que existeix entre tres institucions socials: prostitució, estigma i secret. Combinades, es produeixen un conjunt de dinàmiques que al meu parer cal tenir en compte a l'hora de plantejar-se altres qüestions profusament debatudes. El marc teòric feminista és una part del problema quan beu i alimenta un substrat ideològic escorat entre abolicionistes i pro-drets del treball sexual. En aquest sentit vull agrair al meu tutor, Manuel Delgado, que proposés la qüestió del secret, tal i com ha estat tractat des de les ciències socials des del text seminal de Georg Simmel com a fonament per a elaborar l'anàlisi d'aquesta pràctica social des d'una perspectiva poc o gens estudiada. El marc teòric feminista és conegut, però intencionadament no protagonista per aquesta monografia.

Com presentar unes dades, unes xifres, com a fiables sense tenir en compte que es tracta d'una població oculta? No és possible aplicar una enquesta estadística perquè no es pot accedir a l'univers objectiu d'informants, que practiquen una altíssima temporalitat i mobilitat geogràfica, és a dir que és poc estable. Tampoc les dades estadístiques que es presenten en alguns estudis són fiables per un altre motiu. La mirada del món convencional serveix només en part per a entendre un món de relacions que tot sovint les subverteix però alhora s'hi fusiona i confon. Com explicar-ho sense tenir en compte els judicis de valor i els biaixos ideològics, és a dir, creences reificades que construeixen com un tot allò que entenen parcialment. L'objecte d'estudi seria molt més senzill sinó fos pel secret que l'envolta. El secret és però una eina bàsica per a protegir de l'estigma social sobre la prostitució. Però a que respon l'estigma en prostitució? Com és que amb el fort estigma que suporta tanta gent hi participi? Quin sentit donen els seus participants per entrar-hi, romandre-hi, sortir-ne? Quin paper juguen els discursos i les polítiques públiques sobre la venda o la compra de serveis sexuals? Què dóna sentit a la preocupació pública sobre una pràctica privada? D'altra banda els discursos, ja siguin oficials o acadèmics formulen declaracions que de fet són tan falsables com els mites o els rumors:

La existencia moderna descansa, mucho más ampliamente de lo que suele pensarse, sobre la fe y la honestidad de los otros: desde la economía que es cada vez más una economía de crédito, hasta las actividades científicas, donde los investigadores aplican una infinidad de resultados hallados por otros y que no pueden verificar. (Simmel [1908], 2015:36)

El treball de camp s'ha desenvolupat entorn grups socials per l'activisme pro drets de les treballadores sexuals. L'univers d'informants és així heterogeni en l'expressió de la seva forma de treballar, identitat sexual o de gènere, estrat social, etc. Com tampoc està localitzat exclusivament a la ciutat de Barcelona. L'observació participant ha estat el més àmplia possible geogràficament, la recerca de literatura a abastat tota mena de documents en cualsevol lloc i temps. Realitzant les entrevistes en profunditat amb les informants que s'ha tractat amb més regularitat a la ciutat on

resideixo. No m'interessa reflectir la prostitució com un fenomen autocontingut, aïllat i separat de la societat, ni una visió idealitzada ni en l'empoderament ni en els sofriments més terribles, sinó més aviat explicar com l'estigma i el secret interfereix en unes vides que elles desitjarien tant plàcida i complicada –convencional- com la dels altres.

Un dels denominadors comuns en les recerques és que problematitza l'objecte d'estudi de manera autocontinguda, com aliena al seu marc social. Fins i tot en els estudis més propers a la experiència de les treballadores sexuals hi ha una certa tendència a expressar que les prostitutes són persones com les altres, però cap em mostrava quan convencionals són. Vull dir que molt sovint he trobat a faltar un context més ampli que permeti interpretar les eleccions de les informants. Però no em refereixo tant sobre contextos personals, sinó establint relacions contextuals més àmplies amb altres temes que no tenen res a veure amb la prostitució amb els que es puguin establir similituds i diferències en la seva operativitat social. Sense fer aquest exercici –que té el risc de comprometre la claredat de la recerca- queda com reclòs en un cleda. Sense que es problematitzi qui l'ha construït i qui hi és a dins per quins motius i qui n'està fora. Fet però que complica les investigacions. Arribar a conèixer mínimament el problema, com s'ha treballat fins al moment i discernir entre dades, resultats presentats i opinions de les diferents orientacions i tenir una visió general de quin és el moment actual políticament requereix un esforç enorme. Veure que tot i aquest oceà incommensurable de literatura publicada hi ha aspectes que no s'han estudiat resulta també xocant. Tot i que encara que hi ha molts aspectes sobre els que m'he preguntat i no he trobat material específic que en parlin, no vol dir que algú no ho hagi fet. Fóra temerari afirmar-ho, ja que la producció acadèmica i documental té un recorregut històric recurrent i vastíssim en la que predomina la visió externa i sancionadora. Així i tot, també en aquests àmbits hi ha textos crítics sobre aquesta concepció de la prostitució, és a dir que no s'inscriguin en discursos de polítiques públiques sinó que contemplin l'experiència de les persones propietàries del problema.

La prostitució és una pràctica social profusament estudiada i tot i així roman extraordinàriament confusa en el conjunt de representacions antagòniques que se'n fa. El corpus de producció acadèmica, literària, política, legal i administrativa està sovint sota l'influx de prenocions que intervenen en el tractament de les dades recollides. La pròpia producció documental de les persones que hi participen (les que ofereixen el servei, les que el demanden i altres actors propers) no estan tampoc lliures de prejudicis, relats ambivalents i exposen situacions extraordinàriament dispars i també reiterades. Tot plegat presenta un problema de recerca complex on dades objectives poden veure's tergiversades per les percepcions prèvies de qui les relata i per qui les recull, analitza i descriu. El corpus documental i acadèmic és naturalment font ineludible de reflexió sobre aquest àmbit de recerca i alhora objecte de qüestionament en si mateix. No és, però, objectiu d'aquest text elaborar un estat de la qüestió sobre la recerca acadèmica en prostitució, empresa de naturalesa metaanalítica que requeriria molts més mitjans i recursos, sinó mostrar angles morts, aspectes que al meu parer han estat poc o gens considerats en referència a la prostitució però que em semblen fonamentals considerar abans d'entrar a analitzar les polítiques públiques sobre prostitució i tracta de persones¹ o el debat en el si del feminisme entre abolicionistes i pro drets del treball sexual.

D'algunes posicions en el debat (sobre si la prostitució hauria o no de desaparèixer) es desprèn que pretenen establir algunes fronteres nítides entre el que és o no correcte en un marc social dominat per relacions econòmiques capitalistes, una moral de matriu patriarcal i una visió del món profundament androcèntrica. En prostitució (entesa com a pràctica social d'intercanvi directe de diners i sexe) les expressions possibles són extraordinàriament ambigües, d'interessos volàtils i d'una aparença hàbilment camaleònica. Pot ben ser que res sigui el que sembla. O més aviat pot presentar interpretacions antagòniques amb les mateixes dades, com aquell

¹ Alguns discursos, relats i recerques insisteixen a identificar absolutament aquestes dues situacions que tot i poder articular-se en algún moment són clarament diferents. Això produeix confusió en l'anàlisi de les realitats viscudes per les persones implicades, però el que és més greu és que dificulta que les persones que están sotmeses efectivament a una situació de coaccions, amenaces i violència física puguin ser reconegudes i protegides en els seus drets fonamentals.

trompe l'oeil que és alhora una dona jove i una altra de vella en un mateix dibuix. Els observadors estan condicionats per mirades particulars sensibilitzades singularment, és per tant subjecta a la percepció de l'ull observador i no a l'objecte observat. L'objecte d'estudi no es pot fixar en una interpretació inequívoca sense tenir en compte altres lectures dels mateixos fets. Però és també que en tractar-se d'una pràctica oculta –tot i ser àmpliament coneguda la seva existència- està envoltada d'una aura de misteri i conté aspectes incognoscibles per algú aliè. Tanmateix que sigui oculta no implica necessàriament que sigui maligna: “... aunque el secreto no está directamente vinculado al mal, el mal si suele vincularse directamente al secreto. Por razones fáciles de comprender, lo inmoral suele ocultarse, incluso cuando no ha de temer el castigo social, como ocurre con algunos extravíos sexuales.” (Simmel, 2015:59). La prostitució és un objecte d'estudi diabòlicament enrevessat.

Encara que s'ha dut a terme amb aquesta recerca un treball de camp de sis anys no estic segura que el que relataré no estigui totalment fora de lloc. La posició en el camp ha estat molt propera i dilatada en el temps, però externa. No he pogut experimentar en primera persona aquesta situació social, i de tota manera un sol cop no seria significatiu. Caldria, a parer de Laura Agustin (2005), treballar com a mínim durant un any per tenir una primera idea de tot el que implica guanyar-se la vida amb el treball sexual. Això tindria una altra vessant: “*Todas las mujeres deberían dedicarse un año a la prostitución, así conocerían realmente como son los hombres*” Sánchez a Juliano (2004:155). I encara que així fos, només es tractaria d'un sol cas. Fer recerca en prostitució doncs té una dificultat enorme. A banda, és clar dels problemes deontològics i ètics de consentiment informat, però també per l'estigma que cauria sobre l'etnògrafa participant tal i com cita Lynn Sharon Chancer:

On the other hand, if she were interested in or had background experiences which facilitated her undertaking this particular ethnographic project, why is it so difficult to imagine the hypothetical feminist student of prostitution encountering analogous recognition? Much more likely is to envision her sociological work Meeting with discouragement, repeated jokes, humiliation,

discrimination overt or covert. It is possible the study might never even be conducted at all for fear of her being perceived as a martyr or freak, or because the Young woman would be cautioned against doing so for professional reasons. Indeed, I noticed a ridiculing (and embarrassed) reaction even among several academics to whom I mentioned the theoretical concept of the imagined study. As one person responded, "What are you talking about, a joke? She'd be a whore, right? I'd give her a job right then-lying down." Or, as another aid in elaborating on his associate's comment, "Yeah, there'd be lots of openings for her (hee, hee)... " (Chancer. 1993:144)

La posició en el camp afecta al coneixement al que es té accés com a observadora. Però no és l'únic àmbit de recerca en la que etnògrafs s'han implicat fins ser part viva d'una situació social considerada des del convencionalisme com a desviada, per a poder construir un objecte d'estudi que expliqui els horitzons de sentit dels informants propietaris del problema. Chancer (1993:143) cita a Judith Rollins com a treballadora domèstica, Terry Williams amb els "cocaine kids", Martin Jankowski amb bandes mafioses i a Loic Wacquant com a boxador. En les societats en les que la pràctica de rituals sagrats o religiosos dóna accés a un tipus de coneixement que roman ocult als no iniciats, tampoc és estranya aquesta iniciació pròpia per part de l'etnògraf. I no és necessàriament que s'accedeixi a coneixements místics, sinó que permet accedir a esferes socials inaccessibles d'altra manera com experimenta Robert Jaulin (1985). Estar o no estar a dins de la situació social que es vol descriure afecta al que se'n pot o no arribar a conèixer, ja que: *"En estas asociaciones, la interacción, la cohesión, la comunidad de fines, no dependen de que los miembros se conozcan psicológicamente unos a otros. (...) Y para constituir la asociación, lo único que necesitan saber unos de otros, es que, efectivamente, la constituyen."* (Simmel, 2015:41). Si ens en quedem fora, no podem pas estar segurs que se'ns escapin coses fonamentals. Però un cop dins existeixen unes normes de funcionament, uns principis operatius i unes produccions de sentit per a les accions dels participants que són similars i alhora molt diferents al món defora, i que el foraster experimentar com un novici. És com atravessar el mirall que porta al país de les meravelles.

Com és dóna la circumstància que les persones que treballen (bé per tercers en llocs de treball organitzats més o menys empresarialment en l'àmbit de la indústria del sexe i l'erotisme o ja sigui de manera independent en un format artesanal i personalitzat) també tenen altres interessos, com ara els estudis acadèmics, també hi comença a haver investigacions que parteixen d'aquest coneixement previ, com ara el treball del 2002 de Saloua Chaker (2002) sobre les línies eròtiques en la que, per cert, trobo destacable que la descripció es centri en les pràctiques extractives cap a les treballadores, alhora que el simultàni el control sobre la seva conducta personal tant en la feina com en privat. En aquesta combinació de situacions personals en relació a l'objecte d'estudi posa en una sola persona qui investiga i qui ho viu en pròpia pell, en una altra perspectiva de la problematització que pot produir investigacions rellevants per a la seva comprensivitat. Julian Murchison (2010) posa com a exemple el cas d'una etnògrafa:

Her choice of strip clubs in a southern city in the United States shows the applicability of ethnography as a research strategy to an urban environment that is not necessarily geographically or socially distant from the ethnographer's origins. Because she is a female ethnographer studying mostly male patrons of strip clubs, the variety of perspectives and issues of power and gender occupy a prominent place for Frank. She assumes that the different actors involved in these strip clubs operate with a wide range of understandings and perspectives and attempts to use her ethnography to present the intricate structures and layers of erotic desire and power that she encountered in her field sites. (Murchison, 2010:9)

Cal posar de relleu la diferent valoració del projecte d'investigació que relacionen Chaker i Murchison. En el darrer cas no es posa en dubte el seu rigor i es valora que efectivament obre un camp fecund de recerca. Així la traducció que idealment ha d'atènyer un treball etnogràfic, això és fer de traductor cultural entre els costums i creences del grup que ha estudiat cap al grup que el llegeix –inconcretament acadèmic en el millor dels casos- a partir de l'experiència viscuda durant la recerca sobre el

terreny que té com a finalitat la redacció d'un text en el que s'ha provat de reflectir harmònicament un conjunt de problemes, dades recollides, anàlisis, resultats i conclusions; només podrà ser superficial i francament qüestionable en el meu cas. Caldrà veure quina evolució té aquesta tensió en el cas específic dels estudis sobre treball sexual. El secret m'interessa alhora de redactar les conclusions perquè m'ha permès veure aquest problema de recerca des d'un altre lloc, és a dir no sobre les teories i tecnologies del secret en les interaccions de les meves informants en el seu univers, sinó com afecta a la investigació i problematització d'aquest camp de recerca el fet que hi hagi coses (grups estudiats, temàtiques, causes, efectes i repercussions) que ni tant sols es consideren. Perquè si no és possible fer-ho, si no s'intenta, és legítim i possible pretendre fer recerques sobre prostitució? És possible produir coneixement sobre una situació social sotmesa a l'estigma i que es protegeix ferotgement amb el secret?

En els darrers anys hi ha hagut crescut enormement l'interès en l'àmbit acadèmic sobre el treball sexual. En la que s'investiguen tant clients, com escorts (Milford i Weizer, 2012) Però no ha estat només en l'àmbit de les *escorts*, també en les relacions virtuals: fòrums, aplicacions per mòbil o web, que afecten de retruc les eines etnogràfiques i de prospecció. Caldrà estar atent a com evoluciona en un àmbit de recerca en l'actualitat molt actiu.

Aquest text és la continuació del treball final de grau d'antropologia social i cultural a la Universitat de Barcelona (Villamor, 2014) El plantejament en aquell estadi de la recerca considerava que les prostitutes són persones com les altres en tant que també poden estar inscrites en altres xarxes de relacions com a esposes o amants. Prostitució, matrimoni i també els amants són situacions que poden llegir-se com a marcs d'acció en els que es produeixen intercanvis sexo-econòmics -més eufemitzats o directes- però que està sotmès a l'estigma el primer i avalats pel prestigi o el lliure albir els altres dos, d'una manera gairebé substantiva. L'expressió d'infinetes situacions que no són fàcilment classificables exclusivament en una de les tres categories recupera una consideració feta per Paola Tabet (1987) sobre la idea de

contínuum en les relacions sexo-afectives en les que els diners sempre juguen un paper, ni que sigui la gratuïtat. L'anàlisi de les dades a partir d'aquestes consideracions inicials reflectia que no hi havia una relació essencialista i inequívoca entre en el tipus marc de relació i l'experiència viscuda descrita sota criteris de reciprocitat.

En la present proposta d'anàlisi d'aquesta pràctica social es proposa continuar amb un altre treball de Tabet (2004) en que descriu el complex sistema de creences que sustenta la subordinació de gènere i en el que la prostitució és element central. En aquesta mateixa línia, altres estudis sobre els mecanismes simbòlics de dominació de les dones, destaco els treballs ja clàssics de Gayle Rubin (1986), Gerda Lerner (1990), Pierre Bourdieu (2000), Erving Goffman (2002), Dolores Juliano (2004a, 2005) i Catherine Hakim (2010). Dels estudis feministes prenc com a lectures bàsiques el treballs de Dolores Juliano (2002 i 2004a) Cristina Carrasco (2009), Silvia Federici (2004, 2012), Amaya Perez Orozco (2014) i López i Mestre (2008) que proporcionen eines d'anàlisi sobre la consideració de treball assalariat, entès des d'una perspectiva crítica en base a perspectives de gènere i estructura econòmica de la reproducció i manteniment de la força de treball. En referència a estudis específics sobre prostitució que desmunten pànics morals sobre les prostitutes vistes com a víctimes o vicioses, els treballs de Gail Pheterson (1993) Dolores Juliano (2002, 2004a, 2004b, 2005, 2009) Agustin (2002) Ronald Weizer (2009) i Ole Moen (2011) sobre la seva limitada perillositat. Els treballs de Laura Agustin (2007a) Ronald Weizer (2007) Sophie Day (2010) sobre la distinció entre les situacions de prostitució, tràfic de persones i tracta d'éssers humans i la seva relació amb el control administratiu i simbòlic de fluxes migratoris. Com a referència bàsica de la història del moviment social pro-drets pel treball sexual, Melinda Chateauvert (2015). I finalment el recent treball compilatori editat per Eilís Ward i Gillian Wylie (2017) sobre les relacions entre el feminisme neoabolicionista i l'estat legislador sobre treball sexual i que ja postulava Pheterson (2013). A banda de seguir amb el discurs que la qüestió principal de fons és el control de fluxes migratoris, parlen d'aquesta incidència d'un segment específic del feminisme com a feminisme de governabilitat.

Els estudis històrics ofereixen un corpus analític molt ric ja que tot sovint abasten períodes amplis en els que es reflecteixen els canvis legislatius, que els ha propiciat, quins efectes han suscitat, etc. Destacar les recerques de Gerda Lerner (1986) sobre els primers documents històrics relacionats amb la prostitució a l'antiga Sumèria on es reflexa l'evolució de la seva valoració cultural des de pràctica religiosa, ofici, exclosa de l'ús del vel, de l'oprobri de l'estigma i el foment de la delació per a les prostitutes que usin vel. Julia Ann Laite (2009) sobre les relacions entre mineria (permesa als homes i vetada a les dones), la prostitució (i altres serveis com allotjament i higiene) i el creixement paulatí de nuclis de població en la colonització de l'oest americà, Judith Walkowitz (1980) sobre el pànic moral sobre sexualitat, pornografia i pobresa a l'anglaterra victoriana. Assenyalo només alguns, però n'hi ha molts més i també en altres disciplines de les ciències socials.

Capítols especialment reveladors són els estudis històrics en relació a àmbits militars i de guerra: Mary Louise Robberts (2010) sobre el *sorpasso* del control dels bordells i les prostitutes (de mans dels alemanys a mans dels americans) a la França ocupada com una manera anàloga de control del territori. I Paola Tabet (2004) sobre les bases americanes a Tailàndia i el sorgiment del concepte de turisme sexual. Renate Ruhne i Martine Löw (2011) descriu el desenvolupament del barri de l'estació de Frankfurt del Main, arrasat durant la Segona Gran Guerra i que es reconstrueix com a barri nocturn que freqüenten els soldats americans. En context proper al local estudiat, remarcar el treball d'Assumpta Roura (2005) sobre l'especial atenció de control i repressió que reberen les dones i joves durant la postguerra en la dictadura de Franco, articulada mercès a la Sección Femenina, la Junta Nacional y las Juntas Provinciales del Patronato de Protección a la Mujer.

Altres estudis són ells mateixos un testimoni històric de com és percebuda convencionalment la prostitució. Freqüentment motivades pel bé superior de la salut pública: Restif de la Bretonne (1879) [1769], edició en línia), William Sanger (1858) Albert Flexner (1914). Tot i que en ocasions indiquen que les causes de la prostitució és la pobresa, no es plantegen mai com reduir la desigualtat social i es plantegen el

tractament com a xacra moral a eradicar. Ja sigui perquè les prostitutes són indefectiblement insolents i vicioses, víctimes i descarriades. Emma Goldman (1970 [1917]) destaca que és una sortida per a les dones que es troben en situacions desesperants de pobresa i que el problema és la injustícia social i no és pas un afer moral. Aquest discurs que exclou

No existe sitio alguno donde la mujer sea tratada de acuerdo con su capacidad, sus méritos, y no de su sexo. Por tanto es casi inevitable que deba pagar con favores sexuales su derecho a existir o mantener una posición. No es más que una cuestión de grados el hecho de que se venda a un solo hombre, dentro o fuera del matrimonio, o a muchos. Aunque nuestros reformistas no lo quieran admitir, la inferioridad social y económica de la mujer es la única responsable de la prostitución. Goldman (1970:29)

Com a monografies que prenc com a model de referència a l'hora de problematitzar la qüestió sobre treball sexual: Juliano (2002) i Tabet (1987, 2004) sobre la qüestió de l'empoderament econòmic i personal mercès al treball sexual i els treballs d'Augustin (2007) i Pheterson (2013) sobre el qüestionament teòric de les empreses morals contra la prostitució, ja sigui a mans de l'estat o d'organitzacions no governamentals.

Com a treballs monogràfics referits a la ciutat de Barcelona sobre prostitució, realitzen treballs el periodista Draper Miralles (1982), amb una vasta radiografia de tots els tipus de prostitució presents a la ciutat. Posteriorment les antropòlogues Paula Regina de Medeiros (2005), Jordi Carreras i Eva Sirvent (2012) es centren les dones del carrer del casc antic. Miquel Angel Gual (2015) en un estudi sobre les representacions de no ficció sobre el Raval de Barcelona, amb alguns apunts sobre els marines de visita durant a finals dels 50 al *Xino* barceloní o el treball fotogràfic de Joan Colom sobre les dones del carrer. Miquel Fernández (2012) exposa com les mesures higienistes del consistori barceloní s'articulen amb un procés gentrificador, que es resulten útils mútuament. I que vaig poder constatar amb una entrevista el 2012: *"Emma i Bibi, treballadores sexuals d'uns 60 anys que en porten 30 al barri, relaten el*

cúmulo d'adversitats que han tornat el barri inhòspit. Angoixades, no volen parlar del que els pregunto, sinó dels problemes punyents que sofreixen amb la vivenda, la migrada possibilitat d'ingressos, i les multes que els han imposat (Diari de camp, 12 Maig 2012)" (Villamor, 2014:6)

La prostitució no és l'element central, però hi apareix d'una manera o altra proporcionant contextos de relació: Kingsley Davis (1937) sociòleg funcionalista sobre com l'ús del sexe és emprat com una estratègia per a resoldre conflictes en grups fortament jerarquitats com ara els primats, en el sentit de: “

... if a weaker animal secures food and a stronger one comes to take it away from him, the weaker animal immediately presents himself sexually, no matter whether his sex be the same or different. If he thus diverts the dominant animal's attention, he can swallow his food.⁶ In such cases it is by means of his sex re-actions that a monkey obtains advantages to which he is not entitled by his position in the scale of dominance.

These facts are mentioned for the purpose of bringing out the basic principle in prostitution-namely, the use of sexual stimulation in a system of dominance to attain non-sexual ends. (1937:746)

Com a exemples caríssims de trobar per la seva raresa, els treballs més similars centrats en informants el més similars d'aquesta recerca: estan els treballs del psicòleg Harold Greenwald (1958), a partir dels casos de les seves pacients, que tracta amb una certa condescendència entre la victimització, i l'atribució al sentiment de culpa i el passat d'abusos sexuals la seva condició. El de Travis Hirschi (1962) i el de Tanice G. Foltz (1972), que en fan un retrat sense prejudicis morals, com si es tractés d'una feina que les informants viuen amb normalitat tot i els problemes amb l'estigma: per exemple evitar la policia i no deixar de cobrar dels clients.

Com a qüestionament de la visió androcèntrica del món que ha obviat que les estratègies, principis operatius i producció de sentits de les dones no poden

entendre's sota un sistema de valors masculins -entès com a productor de règim de veritat- els treballs de Juliano (2009) sobre la definició moral atravesada pel gènere, Catherine Hakim (2010) sobre el capital eròtic, i Silvia Federici (2004) sobre les recerques acadèmiques que no consideren rellevants els temes sobre dones.

Les eines teòriques principals per a l'anàlisi són però per a explicar la relació entre tres institucions socials que tenen una agenda pròpia per si sola ja prou complexa: la prostitució, l'estigma i el secret. És una relació contingent produïda per l'estigma que pesa sobre la prostitució el que dóna sentit a la pràctica del secret. Es dibuixen unes relacions de poder i resistència a través de pràctiques clandestines en períodes especialment repressius. Quan els costums es relaxen i la prostitució no és percebuda com un problema, el secret pren la forma de discreció, o simplement no interessa especialment a ningú. De tota manera l'estigma social les afecta d'una manera o altra, per un hipotètic i difús canvi de la percepció social, o ja sigui perquè compromet el seu mercat matrimonial (Davis, 1937; Cressey (1932), estatus que no sembla afecti les dones que entren i surten del matrimoni i la prostitució en les societats africanes que estudia Tabet (1987).

La idea a definir és que aquesta relació es sosté i reproduïx tradicionalment, és a dir de forma costumària, en funció de contextos polítics i econòmics reiterats definits al marge dels interessos de les dones que treballen en prostitució.

Tot això com a bibliografia bàsica de referència per indicar quines són les perspectives tenen més afinitat amb aquest text. Empraré a mode de contrapunt dos textos que mostren la prostitució sota una perspectiva adversa. El de Marta Elisa de León (2012) és un llibre testimoni d'una persona que ha treballat durant deu anys. Beatriz Gimeno (2012) proposa un seguit d'arguments entorn a principis operatius del capitalisme i el patriarcat per justificar una posició contra la prostitució, ja que al seu parer és una institució que les reforça. Finalment el diccionari ideològic feminista de Victoria Sau (2004), per a conceptes bàsics. La principal crítica a aquests tres referències és que el mot "estigma" no apareix pràcticament mai, i quan ho fa és en un sentit i descripció totalment diferent: *"Una interpretació que dé cuenta de por qué el*

estigma no va a desaparèixer en este orden de género concreto; porque no es que sin estigma vaya a desaparecer la separación entre mujeres buenas y malas, es que sin estigma no existiría la prostitución ni posiblemente la desigualdad de género tal y como la conocemos, y, en buena medida, lo que está erotizado en la prostitución es el estigma.” Gimeno (2012:187), ús que no puc reconèixer com proper a Goffman (1970) i Pheterson (1986, 2012)

Finalment aquest text pren del treball clàssic de David Cressey (1932) la perspectiva de l'Escola de Chicago, que aplica a la seva monografia sobre les sales amb orquestra on les dones es lloguen per balls. Els mecanismes de control social vehiculats per l'estigma s'apliquen de manera preventiva a les taxi-dancers, que ja estan sotmeses a un cert ostracisme que han de protegir amb l'ocultació familiar afavorit per l'anonimat de les grans urbs.

2. Anar i tornar-ne.

El fet que va motivar aquesta investigació va ser la recerca de fonts del text clàssic de Johan Jakob Bachofen (1996 [1861]), en el que van aparèixer un conjunt de cites en textos clàssics romans i grecs que exposaré amb més detall en l'argumentació del marc teòric. La més xocant va ser: “... *car toutes les filles dans le pays des Lydiens, se livrent à la prostitution: elles gagnent leur dot, et continuent ce commerce jusqu'a ce qu'elles marient. Elles ont le droit de choisir leurs époux.*” Herodot a Bachofen (1996:328). Aquesta indagació va donar-me una imatge totalment diferent de tot el que coneixia fins aquell moment, com una revelació. Va produir un trencament amb qüestions a les que no havia parat gaire atenció perquè –creia- a mi no m'afectaven. Un strip segons descriu Rosenblatt a Agar “... *it seems quite common that the initial reaction included comparison embodied in surprise or attention to the unexpected*” (1986:20) en el cas de l'inici de la investigació va ser aquesta cita remota sobre la dot aconseguida amb la prostitució. Per a la continuació de la recerca va ser més aviat que part de les informants amb qui havia compartit tantes estones no reconeguessin com a pròpies aquesta lectura de l'estigma. Era com si jo no hagués entès res de res. De manera que pren sentit una altra observació d'Sperber a Agar (1986:20) “...*writes that*

those actions noted for their symbolic interest are precisely those that are marked departures from what the ethnographer expects.”

Efectivament, no tenia una posició adversa sota el lema “cadascú que faci el que vulgui amb el seu cos” però amb una subtil distància i superioritat moral gairebé imperceptible de “és una cosa que jo no faig”. En aquest qüestionament inicial vaig constatar que de fet no en sabia res de res, que mai ho havia vist sota la perspectiva de “*proporcionar-se la dot*” i que de fet em semblava molt estrany que aquesta dada no aparegués mai en les incomptables representacions que hi ha tant en històries de ficció com a informacions referides a persones reals. Tot i això la informació hi és per a qui les vulgui o sàpiga veure en alguns films com “Mogambo” i nombrosíssimes novel·letes i sèries sobre *call-girls* que donen pistes sobre com es fa. A “Breakfast at Tiffany’s” la parella protagonista té una manera de guanyar-se la vida que els dificulta la confiança mútua: a ell li paga el pis la seva amant rica i ella rep un bitllet de 50 per despeses de tocador cada cop que sopa amb senyors. Però quan l’havia vista abans d’aquesta recerca no havia caigut en la possibilitat que ella fos una *call-girl*.

He escollit informants que podrien ser jo, i jo ser elles. Tant per la seva edat, com pel fet de ser llegides com a dones cis heterosexuales i els seu estrat social, cultural i econòmic, les seves trajectòries vitals, professionals i emocionals no difereixen gaire de la meua pròpia. La informant principal és una dona que aviat farà els 50 i que va començar a treballar fa 30 anys. El seu testimoni serà puntualment complementat amb experiències d’altres testimonis a mode de contrapunt. La finalitat és mostrar la variabilitat perceptiva i electiva davant les situacions similars que experimenten durant la seva trajectòria vital.

Aquest univers social és desconegut –que no invisible- per la seva naturalesa oculta: Quantes prostitutes hi ha a Barcelona? Quants clients? Quantes estan sotmeses a tracta de persones i quantes exerceixen de forma independent? Quantes són migrants? Quantes s’identifiquen com a dones, homes o persones trans? Quants serveis es realitzen a la ciutat? Quants diners mou la prostitució?

Aquesta part del text distingeix entre el que he viscut com a tasques per a elaborar aquest document. Això inclou tot el procés d'entrada i sortida del camp i les situacions, vivències i reflexions que produïa a nivell personal tant amb les informants com en el meu entorn aliè a la recerca. Les informacions i dades etnogràfiques que he anat compilant. El coneixement de la literatura acadèmica que ja ha estat produïda sobre tres temes relacionats però que entenc distints: prostitució, treball sexual i tracta d'essers humans. La problematització que he escollit fer i la construcció d'un marc teòric que em permeti analitzar-lo l'explicaré a les eines descriptives del tercer apartat.

Les problematitzacions acadèmiques prèvies i altres documents emesos per agents no acadèmics són tant importants per a aquest itinerari electiu com el treball de camp fet amb persones amb qui he pogut interactuar directament. Malauradament tant la producció universitària d'una banda, com la documental –en el que es reflecteix un cert esperit dels temps en cada cronotopo- com la discussió en el si del feminisme, és bastíssima i no puc afirmar que no hi hagi algun aspecte o lectura indispensable a fer que m'hagi passat per alt: sempre en trobo de noves. Així, han conformat el substrat de consideracions bàsiques generals per a bastir el marc teòric per a aquesta monografia, però les preguntes que em plantejo han trobat explicació amb un marc teòric diferent i per tant no hi dedicaré un espai principal.

No existeixen dades sociològiques fiables sobre aquesta pràctica social, no hi ha registres per cap concepte, ni epígrafs fiscals, i els registres policials i sanitaris són confidencials i no poden ser exhaustius com censos. Però la dificultat més gran no és aquesta sinó les descripcions i preguntes que es formulen sobre aquesta qüestió ja que pot enfosquir tant el problema com aportar alguna llum. La terminologia emprada construeix el problema. Les preguntes formulades més amunt tot sovint estan realitzades per mirades externes que pretenen objectivitat però no poden basar-se en dades estadístiques perquè no existeixen. Però a més com realitzar un estudi sociològic per conèixer quantes dones estan sotmeses a coaccions i violència i quantes exerceixen lliurement? Com formular les preguntes pertinents que matisin si les

coaccions es deuen a una violència física directa, amenaces a la família en origen o a un deute que cal pagar? Com discernir que el destí dels guanys en prostitució sigui o no proxenetisme en cas que es tracti de la parella o familiars dependents, ja que es barregen, en ocasions, aspectes de dependència emocional o de perdre la xarxa familiar de suport? Com problematitzar el fet de la llibertat individual quan tothom ha de treballar per guanyar-se la vida? Com llegir els relats sobre l'experiència amb la feina quan l'estigma tant interioritzat que no es pronuncia per boca de les informants? Les dades estadístiques cal posar-les en suspensió, especialment si tenen un biaix perceptiu d'avversió o simpatia cap al fenomen. I dic fenomen perquè efectivament els pocs indicis que arriben al món visible d'aquest món paral·lel es manifesten amb uns indicis incomprensibles i excepcionals en sordidesa i glamur. Les estadístiques sociològiques no poden fer les preguntes pertinents aplicant una enquesta tancada a un univers representatiu.

Una recerca qualitativa etnogràfica, és a dir amb informants vives en actiu, era la forma ineludible d'acostar-m'hi, mercès a la formació bàsica en antropologia i etnografia, però també perquè el model explicatiu del món de la disciplina ofereix eines per posar en suspensió prejudicis sobre pràctiques morals. L'antropologia en front altres aproximacions acadèmiques té l'habilitat de qüestionar alguns pilars de la modernitat: llibertat, democràcia, estat de dret, individualisme, desenvolupament econòmic, drets humans, treball, amor romàntic com a singularitats culturals que no són universals. Aquests valors però tot sovint estan inscrits en nombrosos estudis sobre prostitució, sense qüestionament, sense tenir en compte quin és el relat i les vivències de les persones que participen d'aquesta pràctica social. Que al seu torn poden o no tenir-les també incorporades plenament o més o menys deconstruïdes.

2.1. El treball de camp.

Els primers passos de la recerca es van fer a través de la xarxa virtual. Internet, a través dels àgils motors de cerca ofereix una ràpida i diversificada font d'informació. Els termes que s'emprin per a la cerca són crítics en la naturalesa dels resultats: si bé prostitució retorna una miscel·lània de resultats variada, si s'escullen termes com

“treball sexual” o bé “trata de persones” i “explotació sexual” retornen resultats que problematitzen el que a priori sembla el mateix de maneres antitètiques. De fet no parlen ben bé del mateix, però ja he advertit en l’inici d’aquest capítol la dificultat enorme que representa saber exactament de que s’està parlant, i encara més problemàtic és . Això destablir la representativitat d’una situació o un relat. Una anàlisi epistemològica del camp semàntic de la prostitució podria revelar que els noms són un problema per a la descripció ja que el salt semàntic entre significat i significant és enorme i està subjecte tant al que l’emissor desitja expressar com el que el receptor desitja entendre. El cas és que era emprant el terme “treball sexual” el que em conduïa a fonts d’informació que em permetien estudiar l’aspecte que m’interessava: la prostitució com una eina d’emancipació.

Si bé després d’uns pocs mesos ja m’havia fet una idea general de la problemàtica sobre la prostitució i familiaritzar-me de quina era la perspectiva pro-drets de les treballadores sexuals, havia de contactar amb informants. En aquest moment una forta sensació de pànic em va recórrer el cos: *“I si em rapten?”* Havia considerat telefonar algun dels anuncis de contactes que fan ofertes de feina, però no vaig gosar. Són les xarxes socials virtuals les que em van proporcionar l’accés al camp. En aquest canal de comunicació l’accés a la informació ve donat a través de fonts seleccionades que van publicant continguts. En certa manera no cal una cerca activa, més aviat és com situar-se una cruïlla en un carrer i esperar a veure qui o què passa. Estar atenta i observar com els altres agents actuen i es comuniquen. Poc a poc tenir la confiança de deixar algun comentari en les publicacions, deixar-se veure i anar establint un diàleg. Durant força setmanes però la interacció es va produir amb una organització pro-drets amb seu a Madrid i m’era impossible desplaçar-m’hi. El capteniment de no ser intrusiva amb preguntes simplistes (havia llegit algun comentari sobre que estan fartes de periodistes i estudiants que fan treballs superficials amb preguntes dominades per prejudicis) va facilitar que volguessin contactar-me. Fet és clar que em va fer sentir acceptada al camp. Poc després vaig poder mantenir la primera conversa informal amb una informant de Barcelona. Acostar-se a les activistes ha estat clau per accedir al camp sense intermediaris. Es

tracta de persones que s'han tirat l'estigma a l'esquena i parlen de la seva feina amb orgull ja que les ha permès fer realitat un projecte de vida. Un dels objectius de l'activisme és mostrar que són persones com les altres: tenen família, relacions sentimentals i es guanyen la vida amb una activitat que han ritualitzat d'una manera en el que en altres àmbits anomenen sense dubte com oficis o professions, és a dir, que han acumulat un conjunt de coneixements concrets que apliquen de forma situada. Una altra característica d'haver contactat amb activistes és que es tracta de grups socials més o menys estables i que ha multiplicat les possibilitats d'accedir a altres informants que no estan en primera línia de l'activisme a partir de la tècnica en el camp de la bola de neu.

L'estigma l'he viscut d'altres maneres. En ocasions amb les informants que mostren un recel genèric cap acadèmiques o periodistes que volen fer una recerca ràpida per un treball curt, oferint resultats molt sovint superficials i reproductors d'estereotips i llocs comuns. El treball de camp m'ha ocupat els darrers sis anys amb diferents intensitats. Si el primer i darrer any ha estat més de comprendre primer què no en sabia, i després elaborar les dades que havia recollit, del 2013 al 2016 es va desenvolupar amb més intensitat el treball amb informants.. Tant l'entrada com la sortida ha estat paulatina mercès al fet que feia treball de camp a Barcelona, la mateixa ciutat on resideixo. Ha estat un treball etnogràfic poc intrusiu i transparent. Si bé en alguns moments hi ha hagut persones que han pensat que jo també treballava, he aclarit que sóc antropòloga elaborant una recerca. És així que elles en tot moment han decidit convidar-me i excloure'm d'espais de relació. Hi ha hagut tot un any (entre 2015 i 2016) que he estat inclosa en tres grups que es comunicaven a través d'una popular aplicació de telèfon mòbil. De fet no haver tancat de forma explícita el treball de camp, és a dir, abandonar les relacions personals que impliquen un continu flux d'informació, ha suposat un problema i alhora una sort. En el moment més inesperat ha sorgit una dada nova que ha completat la imatge que me n'havia format i tancava un cercle de situacions possibles que només podia intuïr era inconclús. Havia preguntat expressament les meves informants sobre aquesta situació, però sempre havien desviat l'atenció i posat l'accent en altres aspectes. Tanmateix aquesta situació

m'ha trasbalsat perquè de sobte he imaginat amb que han de viure i m'ha semblat duríssim.

Per a la redacció d'aquest text aquesta dada és una peça que ha donat sentit complert a l'aspecte del secret, part fonamental del marc teòric. Fins aquest moment el problema del secret era només un aspecte més aviat entremaliat d'aquesta xarxa de relacions -com els jocs infantils al·legòrics de la vida mateixa- però en madurar les conseqüències potencials d'aquest fenomen ha agafat els tints dramàtics de partida de pòquer on s'hi juguen diners. Potser aquesta idea plana arreu i per aquest motiu a Itàlia una organització de treballadores sexuals ha editat un joc: *Puttanopoly*² que és emprat en cursos de formació inter pares per a que vagin sortint temes que les preocupen amb la feina.

Quan ja tenia avançada la redacció del text i m'estava desvinculant del contacte continu amb les informants, que també ha estat molt progressiu, em va contactar una estudiant de màster que havia de començar amb el seu treball de camp. Tot i que tenia una bona base teòrica, decidit quin aspecte volia treballar i del seu àmbit personal coneixia persones que treballaven, no es podia pas dir que hagués començat la seva immersió amb un univers d'informants etnogràficament rellevant. Un cop em va explicar que el temps del que disposava era molt reduït i que els intents d'accedir al camp a través d'organitzacions que treballen amb treballadores sexuals al carrer eren infructuosos es va adonar que havia començat massa tard. Casualment aquella setmana el grup al que jo he estat més vinculada havia organitzat una setmana de xerrades per a públic general i li vaig passar aquesta informació. La vaig posar en contacte amb aquelles informants del meu treball de camp que pensava podien respondre millor a les seves preguntes de recerca.

Un cop enllestit el treball de grau (Villamor, 2014) vaig fer una sessió de retorn de resultats (diari de camp, 6 d'octubre del 2014). No van estar d'acord amb mi quan

² Font: <http://puttanopoly.com/percorso.htm>

deia que *l'estigma puta* afecta totes les dones. Tot i que argüeix que no és per igual. A les que en som alienes l'efecte és que ens en manté allunyades. En ocasions ens resulta difícil de concebre la idea de practicar sexe per diners pel tabú del càlcul (Bourdieu, 1997) i també ens n'allunya que no sabríem per on començar. Algunes d'elles (no hi ha unanimitat en això) diuen que no es pot saber que és l'estigma puta fins que no es practica una fel·lació per diners a algú que fa fàstic. Com miraré d'exposar en la part de l'estudi de cas l'estigma puta, per a les persones que treballen en el sexe comercial té uns efectes molt més diversificats i colpidors. El cas és que arrel d'això l'estigma va esdevenir el centre d'interès per a la recerca present, veient la discrepància entre les propietàries del problema i les referències en textos aliens a les informants:

El de las mujeres que ejercen la prostitución es uno de los colectivos sobre los que recae mayor censura moral (Oselin 2009), una censura que sirve como grillete para el ejercicio del control de la sexualidad femenina. El estigma de «puta», de hecho, se aplica no sólo a las mujeres que trabajan en la prostitución sino a todas aquellas que no se ciñen a los patrones convencionales patriarcales en las relaciones sexuales y de pareja. (Puñal i Tamarit, 2017:102)

A l'hora de plantejar-me fer el retorn d'aquest segon treball no estic segura que puguin estar-hi tampoc d'acord. En aquest cas però perquè no pretén ser una monografia complaent. Podrien interpretar algunes parts com una traïció.

2.2. El treball etnogràfic

Durant el treball de camp he entrat en contacte amb unes tres-centes persones, la majoria de forma superficial en el context d'encontres d'activistes a Lió i Frankfurt i Barcelona durant el 2015,. Amb les que ha estat possible fer observació participant de grup de forma freqüent majoritàriament es parlava sobre el que significa la seva feina i els problemes que tenen tant quotidianament com en l'arena política, tant en les discussions internes sobre terminologia i definició de problemàtiques com estratègies d'aliances i confrontació ja sigui amb altres grups activistes com amb altres agents que incideixen en els estats d'opinió i les polítiques públiques. Però també hi havia espais -

ja fossin en grup o de manera individual- en que el tema eren les dificultats i alegries cotidianes amb la feina i la vida en general. Aquesta aflluència més continuada ha estat amb una dotzena de persones durant uns 4 anys.

El treball de camp amb activistes m'ha proporcionat l'accés a algunes trobades europees sobre treball sexual. El sindicat STRASS va organitzar el 2015 una trobada³ amb treballadores i treballadors sexuals i aliades a Lió amb motiu dels 40 anys de la tancada de prostitutes a l'església de Saint Nizier el 2 de juny de 1975, data que ha esdevingut el dia internacional del treball sexual. A destacar la nombrosa presència de treballadors sexuals homes. Durant els dos dies de tallers i taules rodones i ponències es van exposar la situació actual del treball en diferents contextos a Europa narrats per les pròpies persones que les suporten. A Lió van convidar-me a una altra trobada⁴ organitzada per l'associació Doña Carmen e.V. a Frankfurt el 13, 14 i 15 de novembre del mateix any, on les ponències estaven centrades en el projecte de llei federal alemanya Prostituierte Schutzgesetz (Llei de Protecció de les Prostitutes) que els dificultarà enormement poder treballar degut als registres obligatoris en els municipis on hagin de treballar -ni que sigui per un sol servei- previ examen psicològic i mèdic, l'obligació d'usar profilàctics -amb lo qual esdevé sancionable si no es practica-, la prohibició de pernoctar al mateix lloc de treball -una pràctica habitual per a estalviar despeses supèrflues- i una sèrie de formalitats que converteixen els empresaris en guardians de les bones pràctiques de les seves pupil·les i l'absència de dones treballant coaccionades, és a dir en situació de tracta de persones, fet que hauran de denunciar a la policia.

Totes aquestes mesures de protecció no es paren ni un paràgraf a considerar reconèixer la hipotètica relació laboral d'aquests empresaris amb les treballadores, és a dir sense especificar el marc de relacions on s'especifiquen contraprestacions per la prestació de serveis que no es basin en la desconfiança sinó que facilitin la

³ Putains de rencontres ! <https://putainsderencontres.wordpress.com>

⁴ 4. Frankfurter Prostitutionstage 2015: Einhellige Ablehnung des „Prostituiertenschutzgesetzes“ <https://www.donacarmen.de/4-frankfurter-prostitutionstage-2015-einhellige-ablehnung-des-prostituiertenschutzgesetzes/>

presumpció de relació respectuosa i satisfactòria per ambdues parts en relació a la prestació de serveis i remuneracions bilaterals.

Encara el 2015, al desembre, una entitat de la ciutat, Genera Derechos, va organitzar una altra trobada⁵ europea a Barcelona en la que va tenir un pes important -a banda de les estratègies davant els argumentaris abolicionistes i les iniciatives legislatives repressores- les definicions simbòliques en el camp semàntic de termes productors de confusió com “explotació sexual”, “violació pagada”, “tracta de persones” i “esclavatge sexual”, molt esteses en l’imaginari abolicionista. Es va consensuar que calia parlar de “treball forçat” per a totes aquelles situacions abusives, ja sigui a mans de proxenetes de l’àmbit emocional o familiar, d’organitzacions criminals o per empresaris legals que abusen d’una posició de poder. Al marge d’aquestes jornades internes de caràcter estratègic organitzades per treballadores sexuals i aliades des de l’activisme pro-drets en els que el centre dels debats eren aspectes entorn el treball sexual i tractaven de manera tangencial altres temes relacionats; també he assistit a jornades organitzades des d’aquestes altres posicions i perspectives per qui el treball sexual és un aspecte més o menys important però no central.

Indico una selecció de les jornades més rellevants per ordre cronològic, la IV Jornada d’acció contra la Tracta el desembre del 2011, organitzada conjuntament per Genera, Àmbit Prevenció i El Lloc de la Dona a Barcelona, en la que es va poder transmetre a un públic majoritàriament de l’àmbit del treball social, acadèmic i dels cossos de seguretat de l’estat -i poques treballadores sexuals- la distinció entre tracta de persones, tràfic de persones i prostitució.

La Fundació ECOM organitza amb l’especialista en assistència sexual Silvina Peirano la Jornada "Biografías sexuales: afectividad y sexualidad en diversidad funcional. Los derechos por escribir" (Tarragona, 24 de març 2012) en la que es tracta

⁵ JORNADAS FEMINISTAS Alianzas y Trabajo Sexual - 16 y 17 diciembre 2015.
<https://prostitutasindignadas.wordpress.com/2015/10/06/jornadas-feministas-alianzas-y-trabajo-sexual-17-y-18-diciembre-2015/>

la negació del desig sexual a persones amb unes condicions de vida que els dificulta ser vistos més per les seves capacitats que per les seves limitacions. Peculiaritat que ells revaloritzen sota el terme de *diversitat funcional* enfront un sistema estatal que els tutela en el seu dia a dia ja sigui mitjançant les institucions on viuen, o el sistema mèdic que els margina en el disseny de la seva salut o el sistema econòmic que no els valora com a prou productius i eficients. Des d'una mirada externa a la vivència tot sovint es veu el desig sexual com un problema irrellevant. Els propietaris del problema però ho veuen ben diferent, ho viuen com una infantilització i tutelatge injustificable per part de l'estat. Tanmateix l'exercici de la sexualitat no poden en alguns casos realitzar-la per mitjans propis i els cal un assistent personal que sigui les seves mans, com en altres aspectes quotidians. El nus de la qüestió era precisament aquest, que el dret fonamental a la sexualitat no només estava negat simbòlicament, sinó que operativament és més complicat que per a la resta de mortals amb autonomia física. Alguns aspectes de la discussió giraven entorn a la idea de si l'assistent personal havia o no de satisfer les necessitats sexuals del seu assistit ja que podia proveir problemes en la qualitat de l'atenció i per la confusió de les relacions personals i sentimentals amb la relació laboral i contractual entre assistent i assistit. La majoria d'assistents trobaven preferible que es separés aquesta faceta de les relacions d'assistència amb una altra figura específica, ja fos una prostituta, assistent sexual o *surrogate*. Indicar que per a les persones amb diversitat funcional poden interseccionar amb altres aspectes d'alteritats subjugables: dones, homosexuals, fantasies sexuals, etc, pels quals encara els resulta més complicat poder accedir al que busquen o els agradaria.

En aquest punt també hi havia controvèrsia en haver-hi partidaris de separar nítidament l'assistència de la prostitució. Altres deien que és treball sexual i que voler-ho separar és estigmatitzar la prostitució en un tipus de ritual simbòlic de separació entre les persones honorables i les que no ho són. Tradicionalment les prostitutes han atès clients amb diversitat funcional, en ocasions amb la mediació de les famílies. Tot i així algunes de les meves informants apunten que segons quins casos calen un conjunt específic de coneixements sanitaris, pràctiques higièniques i tècniques ergonòmiques

per tal de moure cossos relativament inerts adequades al client i a la persona que ofereix el servei. Un altre aspecte rellevant és que és un paradigma de sexualitat que tot sovint va més enllà de les pràctiques genitocentrades, focalitzades exclusivament en el coit o la manipulació genital. Tota la pell és un òrgan de percepció sensorial i per tant sexualitzable. El cervell que processa els estímuls és l'òrgan més important en l'acte sexual. Finalment, una de les reivindicacions en l'horitzó és que aquest tipus de pràctiques estigui recolzada materialment per l'estat, que si cal pugui ésser subvencionat, i evidentment que reconegui l'estatus professional de les persones que efectuen aquest servei.

He esmentat que de l'univers conegut de potencials informants, hi ha un grup més reduït d'una trentena de persones amb qui he mantingut un contacte més continuat perquè són de Barcelona. Són treballadores sexuals en la modalitat *escorts*, dones del carrer i massatgistes que han treballat puntualment per tercers, però també simpatitzants que treballen en alguna entitat que té a veure d'una manera o altra amb el treball sexual com ara psicòlogues o treballadores socials o bé relacionades amb la universitat com a professores o estudiants elaborant alguna recerca.

A través de les xarxes socials virtuals i els grups en aplicacions de telefonia mòbil el contacte personal ha estat continu. De manera presencial compartir espais i moments s'ha produït amb una dotzena de persones que s'ha mantingut estable durant cinc anys. En aquest sentit l'estudi pren trets longitudinals per la llarga durada de l'observació en que he vist com es reconfiguraven les relacions personals entre elles. També he pogut observar l'evolució des de zero d'algunes informants, és a dir que les vaig conèixer just quan havien decidit exercir la prostitució però encara no havien començat. La metodologia poc intrusiva en el treball de camp ha estat a base de fer molta observació i fer entrevistes només quan tenia molt clar sobre quins aspectes volia que em parlessin. Aquesta metodologia ha implicat que en ocasions hi hagués dades que han sorgit per triangulació i corroboració posterior entre diferents informants. Quan no han volgut explicar-me alguna cosa no ho han fet. Aquest detall és rellevant sobretot a mida que les novelles van adquirint experiència. Mica en mica,

a mida que integren experiències amb la feina es tornen més reservades i curoses amb el que m'expliquen. Tot i així hi ha coses que no es poden amagar, per exemple relacions que eren molt estretes deixen de ser-ho.

En relació a l'estigma, ha estat un element que en determinats moments he pogut sentir en pròpia pell. Des d'informants que m'he trobat en situacions que per a elles eren perilloses si mostrava conèixer-les i havien de donar explicacions al seus acompanyants. Aquestes situacions, en funció de la meva pròpia experiència davant el camp, ha suscitat preguntes diferents: un cop em creuo fugaçment amb una noia que va agafada de la mà d'un noi. No la conec gaire i el que penso en aquell moment, envoltada de milers de persones al barri de Gràcia en festes, qui més en aquesta plaça participa d'aquest món? En altres ocasions han estat elles qui m'han trobat pel carrer amb la meva família i han desviat la mirada amb gest evitatiu, moment en que les he saludat. En una situació concreta vaig adonar-me que el context ho fa tot per a que la percepció se n'adoni o no. En una festa d'aniversari vaig retrobar una massatgista, i no va ser fins que la vaig veure el tercer cop que em vaig adonar que portava en secret la seva feina als seus amics. Aquest fet em recorda l'estranyament inicial en adonar-me que no coneixia ningú que fes aquesta feina. Però resulta que sí, que estan entre nosaltres, només que no ho sabem si no ens ho diuen. Abans de començar aquesta investigació havia sortit a la conversa –més amb amics que amb amigues- com deuria ser aquest món. Alguns d'ells m'havien explicat la seva experiència directa. A destacar la d'un home que dels 19 als 25 anys només va experimentar el sexe mercès als serveis de pagament, perquè no es sentia capaç d'establir relacions sexuals més o menys esporàdiques i encara menys una relació estable. Ho vivia com una situació irresoluble. Però Barcelona és ple de pisos que frecuentava cada cap de setmana quan havent sortit amb els amics no haver lligat en visitava un.

L'imaginari social juga un paper quan es viu com inconcebible que sigui una situació propera. Que hi hagi un món altre confós camaleònicament amb el món visible. Hi ha tota una topografia oculta i secreta, només apta per a persones que intencionalment volen iniciar-se.

3. Eines descriptives

He ja anotat que escollir un marc teòric explicatiu ha estat per si sol un treball de camp paral·lel. Finalment he trobat dos termes que són els que millor condensen el problema de recerca: clandestinitat i capital eròtic. A risc que pugui resultar massa estrambòtic, procediré a relatar com hi he arribat. Aquest és un problema d'estudi diabòlicament enrevessat no només per la dificultat d'estudiar un univers de relacions que es manté ocult i que és observat amb severitat des de l'exterior, amb el parany de resultar llaminer a l'hora de pronunciar discursos que produeixen adhesions incondicionals. Tanmateix tinc la impressió que aquest univers es manté aliè al que se'n digui. De fet l'estigma també protegeix de que s'hi acostin persones intruses, ja sigui per una imatge ambivalent i radicalment terrorífica o divina. Com en el cas d'altres poblacions o pràctiques subalternes un estereotip, en certa manera, és protector.

En aquest sentit no és tant que s'amaguin, sinó que qui observa –potser- no vol veure. Com Joan Frigolé relata dels matrimonis consuetudinaris on es lleva la núvia, però que eren de fet matrimonis acordats entre nuvis que no podien fer un casori com cal. La família dels nuvis per mantenir les formes deia que se l'havien enduta a contracor, i que feien casar-la per mantenir la reputació de la noia i per tant del família (Frigolé, 1999:87), fet que des del convencionalisme benestant es veia com un signe de barbàrie, és a dir que era literalment robada o raptada (Frigolé, 1999:49). Amb aquest exemple Frigolé incideix també en el fet que les recerques –acadèmiques o judicials- construeixen la narrativa del món que pretenen descriure objectivament des d'una acrítica subjectivitat. Cal anar doncs amb cura a l'hora de fonamentar-les teòricament i proposar hipòtesis explicatives. (Frigolé, 1999:88) Un cop escrit el text és tasca de qui pacientment llegeix valorar si és o no pertinent. En tot cas espero pogut mostrar l'evidència de que hi ha aspectes i perspectives infraexplorades en un àmbit de recerca que està en l'actualitat profusament estudiat. Malauradament amb règims de veritat excloents que enfosqueixen tant com mostren i que són emprades com perspectives de poder i contrapoder. I aquest no és un problema de l'objecte

d'estudi sinó de la mirada acadèmica que és un mer reflex de la pròpia societat en la que està inscrita, m'atreuria a dir que acríticament i profunda androcèntrica.

3.1. Eines problematitzadores

La prostitució és una institució molt més antiga que l'actual organització administrativa en estats, l'organització industrial del treball o les convencions actuals sobre el sexe o les relacions de gènere. Tot i les adaptacions específiques en cada temps i lloc -que no són en absolut homogènies- manté uns trets comuns arreu: per a les dones suposa una manera de guanyar-se la vida i per als homes els permet accedir a un sexe sense l'addenda de subsegüents compromisos socials. M'atreuria a formular la hipòtesi que el fet que dóna sentit a la seva perseverància i resiliència ja sigui en èpoques de tolerància o en èpoques de repressió en les que passa a la clandestinitat, és primordialment la mateixa: les dones –majoritàriament són dones- ho veuen com un recurs per guanyar-se la vida.

Amb Maria, la informant principal, que fa 30 anys que va començar i ha conegut diverses formes treballar, vaig centrar les preguntes entorn l'estigma que percebia tant a la feina com en la seva vida personal. En el relat etnogràfic tractaré els aspectes teòrics al voltant de l'estigma i el secret, però també un aspecte que em sembla clarificador: el capital eròtic. Per aquest motiu aquests tres elements teòrics els relacionaré amb el relat de Maria en la part d'etnografia. L'androcentrisme és un aspecte que no és gens conegut ni utilitzat en el treball de camp per cap de les informants i és per aquest motiu que li dedico un apartat en exclusiva. Personalment però entenc que tots dos conceptes, androcentrisme i capital eròtic estan relacionats.

L'objectiu del text és plantejar-se quin és el sentit de l'estigma en prostitució. D'una banda es relaten les vivències de les informants, deixant algun indici del que poden viure els clients, que també tenen un estigma. De l'altra miro d'explorar els motius estructurals que fan que la relació entre el secret, l'estigma i la prostitució sigui una aliança de llarga tradició. En aquest sentit he arribat a considerar que la immersió en la producció (només) acadèmica i (només) documental mereixeria un

treball de camp per si sol. Conèixer-lo, ni que sigui malauradament més superficial del que hagués volgut, requereix molt esforç i temps per a prendre'n distància i veure punts que es donen per fets però que caldria qüestionar-se. Com ara la pregunta de recerca que proposo –quina és la virtut estructurant del secret en una pràctica professional clandestinitzada– i la proposta de marc teòric per a analitzar-ho- La dinàmica del secret que es va revelant poquet a poquet durant el treball de camp podria parlar també què ha dut a plantejar-se aquesta recerca d'aquesta manera.

El debat irreconciliable en el si del feminisme mereixeria una recerca específica de gran abast, d'una banda sobre els argumentaris i de l'altra acarada a altres qüestions igualment controvertides i llamineres per a la producció feminista: com el treball domèstic ja sigui externalitzat o exercit en l'àmbit familiar, les tècniques de reproducció assistida, l'alletament materni i la violència obstètrica, etc.

Sobre el debat actual, que es gesta als Estats Units durant els anys 80 i 90, no ha enviat fonamentalment en els seus termes. L'anàlisi semiòtica i estructuralista dels discursos i relats: què es considera com i que és obviat per cada posició, quins punts en comú de diagnòstic hi ha, quines percepcions i prejudicis estan latents i com s'explica que les estratègies socavin els fonaments de l'altre argumentari. Són posicions que no parlen en el mateix pla d'anàlisi.

Apuntaré alguns aspectes estructurals que em semblen més rellevants: Si bé les abolicionistes argueixen que la prostitució és una violència masclista i patriarcal sistemàtica, una de violació consentida pel pagament. Les treballadores sexuals rebaten que aquesta que precisament aquesta descripció empodera els homes perquè els fa creure que poden fer el que vulguin per que paguen. Segons els relats que m'han fet les informants, no toleren actituds prepotents per part dels seus clients i si no accepten l'esmena tendeixen a rebutjar-los. Cert, s'hi troben, però el cert és que és el problema més petit que tenen: ja saben com actuar davant situacions desagradables. De les primeres coses que aprenen o que tenen clar fins i tot abans de començar és que als clients –siguin homes o no- cal posar-los límits. I en aquest sentit, de fet podrien ensenyar moltes coses a les dones i a les feministes que no fem treball sexual.

De tots els anàlisis del debat que he vist: pro-prostitució i anti-prostitució, abolicionistes i regulacionistes, anti-porno i pro-sexe, totes tenen aspectes que no consideren i em semblen excessivament parcials. La que trobo més interessant i planera és la que descriu Judith Walkowitz (1980) sobre les feministes com a mares o com a germanes, pel que fa a la sexualitat exercida per altres dones que no són ni filles ni germanes.

As "mothers" and "sisters," feminists insisted on their right to defend prostitutes, thereby invoking two different kinds of authority relationships. The assertion of a mother's right to defend "daughters" was both an extension of women's traditional role within the family and a political device aimed at subverting patriarchal authority: it gave mothers, not fathers, the right to control sexual access to the daughters." But it also sanctioned an authority relationship between older, middle-class women and young working-class women that, although caring and protective, was hierarchical and custodial. In other contexts, feminist repealers approached prostitutes on a more egalitarian basis, as sisters, albeit fallen ones, whose individual rights deserved to be respected and who had the right to sell their bodies on the streets unmolested by the police. This was the radical message of the repeal campaign, one that was linked to an enlightened view of prostitution as a voluntary. (Walkowitz, 1980:125)

Com a problema central i greu és l'estigma per a les posicions pro-drets i pràcticament no es considera per les abolicionistes. El prejudici del que fan, de com són tenyeix tots els discursos, relats i actituds cap a elles i cap als seus clients. El cert és que es treu l'estigma i la fenomenologia de les relacions és molt similar al que es pot donar al món visible. Les motivacions, intencionalitats i anhels són tant humans com defora. Això sí, les lleis i normes socials –de tall costumari- són diferents i alhora molt similars.

Com ja he indicat però l'estigma és un concepte que rarament apareix en la literatura abolicionista, i encara menys doncs problematitzada. Sota aquesta llum, el relat que pretén acabar del tot amb aquesta forma de relació social té, al meu parer

alguns problemes fonamentals: a) No problematitza l'estigma. b) Rarament considera en les causes de la oferta, que és majoritàriament deguda a un organització econòmica estructurada per rols de gènere en que les dones són més pobres que els homes. c) No aprofundeix en com fer que la oferta no sigui necessària. És a dir en com reduir la pobresa femenina. La imatge resulta quimèrica quan pretenen acabar amb el símptoma, la prostitució, sense considerar-ne les causes. És com començar la casa per la teulada.

Per la part dels moviments pro-drets del treball sexual posen l'accent en que el problema amb el treball sexual està en les condicions de treball. Els aspectes de violència masclista poden contenir-los o desactivar-los amb millors condicions quan l'estigma és menys fort i en especial quan l'estat no aplica mesures repressores i persecutòries. Centrar-se però en les drets laborals és, al meu parer un punt fort i dèbil alhora. Els termes d'aquest debat els exposaré a les conclusions.

La meva posició personal davant aquesta pràctica social és la del desaparicionisme, un neologisme que mira de recollir els diagnòstics comuns d'abolicionistes i pro-drets i de l'altra qüestiona les fantasies resolutives de totes dues posicions. És a dir la prostitució pot ser una feina com qualsevol altra, és a dir que es faci vocacionalment o com a elecció racional entre altres opcions, però que no hauria de ser alimentada per la pobresa econòmica. Si l'estigma i la necessitat punyent de diners desapareix també ho fa la prostitució com a xacra social. No necessàriament entesa la prostitució com a intercanvi sexo-econòmic acordat entre adults estipulant la remuneració, la naturalesa de les pràctiques a compartir i la durada: *"Si no hubiera miseria, habría menos prostitutas. Pero si no hubiera estigma, habría muchas más."* (Villar, 2015:17)

Especular si el resultat seria que n'hi hauria més o menys és francament temerari. Però no es tractaria tant d'això si no de les profundes repercussions que tindria en l'organització social, que en l'actualitat encara està basada en la família nuclear (progenitors i els seus fills) articulada mitjançant el contracte matrimonial. Tot i la reformulació costumària que està experimentant amb el matrimoni

homosexual i les tècniques de reproducció assistida –en les que es possibilita una reproducció biològica no sexual. Mentres que altres elements associats sembla que s'estiguin enfortint, com l'ideal d'amor romàntic, mite fundacional que exigeix la pràctica ritual de la monogàmia, la fidelitat i la gelosia.

Tot i aquests profunds canvis en l'imaginari del que vol dir el parentiu, la qüestió dels amants és encara escamosa. Manuel Delgado, en una comunicació personal m'indicava que no sabia que s'hagués fet una etnografia sobre amants. Efectivament l'Antropologia del Parentiu és una de les disciplines més riques a l'acadèmia, però ha marginat altres pràctiques socials com els amants i la prostitució que tenen en comú el sexe, però també expressions de solidaritat i explotació. Existeix, entenc gairebé com una excepció el treball en curs de Mari-Carmen Garcia⁶.

Els estudis sobre prostitució haurien de sortir de l'àmbit de l'exclusió social i la desviació, la criminologia, l'epidemiologia i fins i tot m'atreviria a dir del feminisme. Perque totes aquestos marcs d'anàlisi són excessivament entotsolats en les seves pròpies veritats acadèmiques.

En l'actualitat hi ha una tendència d'abast internacional a dificultar d'una manera o altra la compra de serveis sexuals, prenent així una protecció de les prostitutes. A la pràctica però dificulta que elles puguin treballar en bones condicions, és a dir estipulant les condicions del servei, ja que han de recórrer a tercers que facin de mediadors, és a dir, que fomenten el proxenetisme.

L'estigma sobre la prostitució és tant fort que són visibles els esforços de distanciament i separació quan altres grups marginalitzats (migrants per exemple) no acullen en el seu si a companyes si es signifiquen com a treballadores sexuals. Tot i

⁶ "La misogynie, norme cachée des amours clandestines." Font: <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-01191585>

així en dues ocasions s'ha constatat que aquesta reflexió l'han fet no només les meves informants sinó també altres entitats que organitzen taules rodones., per exemple l'organitzada per l'Ateneu del Raval en la que es debatia sobre les característiques del menysteniment suportat i les estratègies de resistència i organització entre dones del carrer Robadors, escorts i treballadores de servei domèstic. (diari de camp, 17 d'abril del 2017).

Els esforços que pretenen contenir la prostitució com una forma de violència masclista sistemàtica són irreconciliables amb les que ho descriuen com una estratègia de subsistència econòmica per a les persones que exerceixen el treball sexual. Les mesures abolicionistes no penalitzen la venda però si la compra de serveis sexuals, i això a la pràctica els dificulta enormement poder treballar, ja que la preocupació principal esdevé protegir els seus clients, fet que dificulta les negociacions on es mostren distants com una mostra de poder. La visió abolicionista està vinculada –com ja va estar-ho al S. XIX amb efectes similars- als fluxos migratoris i l'aparició de pànics morals com la tracta de blanques. Com ja he indicat, hi ha discursos que en fan una identificació substantiva, però no és el mateix, tot i que existeixin persones que efectivament són persones amb un projecte migratori, estan en situació de coacció i treballen en prostitució com una manera més ràpida per eixugar el deute assumit com a tràmit necessari per sufragar les despeses d'un viatge transfronterer per vies no regulades pels estats. El quid de la qüestió és si s'instrumentalitzen els discursos idealistes contra la prostitució (com una expressió de poder patriarcal que cal abolir) per a ser usat contra fluxes migratoris no desitjats pels països receptors.

L'alternativa operativa passa llavors a emprar pràctiques clandestines que les fa encara més vulnerables, perquè les farà depenents de tercers –és a dir que fomentará el proxenetisme- o bé que hauran d'infringir de forma insolent normes purament administratives, pel que seran sancionades com ara el desacatament a l'autoritat o per suposar perillositat per al trànsit.

Però tots aquests problemes no afecten les meves informants ja que no treballen ni al carrer, ni a polígons o carreteres, ni tampoc en bordells, saunes, clubs o salons de massatge. Tot i que alguna hi hagi treballat en algun moment de la seva trajectòria professional. Algunes de les meves informants van començar a treballar directament com a *escorts* independents. Els problemes que tenen són uns altres (denuncies anònimes als seus *blogs* i altres canals de publicitat, tancament de comptes de pagament virtual, clients que no paguen o son poc de fiar, la relació amb les companyes, la família i amistats...) Així els aspectes indicats abans sobre els problemes en l'espai públic no seran considerats en aquest treball. En les entrevistes tot sovint els relats relacionen alguns aspectes amb l'estigma puta. És a dir l'estigma social que suporten pel fet d'anunciar-se en un mercat regulador de preus de serveis sexuals.

Un exemple d'aquesta crítica es pot trobar al post del blog d'una acadèmica que va ser treballadora sexual: "*Why You Shouldn't study Sex Workers*"⁷ En aquest article i en els seus comentaris es reflexen alguns aspectes que les meves informants també han expressat o que jo he pogut deduir durant les converses i interaccions. En les recerques en profunditat el problema és el tipus de coses que s'estudien i com s'estudien, quines són les preguntes d'investigació, quin tipus de metodologia, quins principis ètics i deontològics es segueixen. Recordem que són persones fortament estigmatitzades pel detall de com es guanyen la vida. Resumiré la qüestió en vuit aspectes que em semblen més rellevants, tot indicant bibliografia de referència: 1) Sobre el tipus de problemàtiques en les que es fixen, també es poden reconèixer algunes recurrències: en referència a qüestions epidemiològiques i de salut pública, en relació a projectes migratoris i trata de persones. I en els plantejaments des de la criminologia, tractat com a fenomen delictiu, en els països on és tipificat legalment. 2) Alguns textos formulen preguntes d'investigació que han quedat irresoltes, com ara els motius per seguir en aquest negoci a llarg termini (Mestre, 2006) Com ara: En cas que ja hagin subsanat una emergència econòmica puntual, com és que decideixen

⁷ Font: <https://autocannibalism.wordpress.com/2013/09/24/just-say-no-why-you-shouldnt-study-sex-work-in-school/>

seguir? 3) Al marge de quin sigui el tipus de treball sexual sotmès a estudi, estan infraestudiades les dificultats quotidianes a que es troben sotmeses per raó de la seva feina. Millor dit per l'estigma social que pesa sobre la seva manera de guanyar-se la vida. Crida l'atenció que en els estudis d'ontologia abolicionista l'estigma no apareix pràcticament mai. Beatriz Gimeno (2012) és de les poques autores abolicionistes que se n'ocupa, però ni el terme estigma l'empra en un sentit que jo hagi interpretat de Goffman (1970) i (2002) en el sentit de taca o defecte que provoca ansietat en l'interlocutor i que modifica potencialment les relacions socials. Ni tampoc el de violència simbòlica de Bourdieu (2009) 4) Aspectes que estan poc treballats són els efectes a llarg termini de l'estigma. Les prostitutes -i per extensió altres persones que fan treball sexual- experimenten dificultats en nombroses situacions de la vida quotidiana que incideixen particularment en les seves condicions de vida: canviar de feina, vivenda o la previsió per a la jubilació amb una ocupació que acostuma a ser informal. 5) Una perspectiva que tot just és incipient seria sobre l'articulació del feminisme, i la producció estatal de lleis en el que els editors d'un monogràfic Eilís Ward i Gillian Wylie, (2017) han decidit batejar com a "feminisme de la governabilitat" 6) El moviment social entorn a la qüestió de la prostitució. Ja siguin grups pro-drets com abolicionistes. Per exemple, quin tipus d'aliances aconseguen o no establir amb altres moviments i agents socials.

Una menció apart són els estudis feministes que tenen dificultats per sostreure's d'una visió antagonista i exclouent que és un problema en si mateix ja que són representacions que no sembla que parlin del mateix. El debat acadèmic sobre el treball sexual. És paradoxal que tot i coincidir en molts aspectes de diagnòstic, difereixen profundament en la interpretació de les dades i dels contextos que expliquen els horitzons de sentit de les informants. Aquesta forta dissociació produeix, és clar, una ressonància en els moviments socials d'acció política. Alimentant una profunda divisió irreconciliable respecte a les estratègies a seguir davant l'acció combinada o per separat del patriarcat (sic)⁸ i del capitalisme. El debat

⁸ Tot i que no coincideixo a emprar el mot "patriarcat" i prefereixo el d'androcentrisme, en aquest cas l'utilitzo per que es un terme emic ampliamment emprat en els moviments feministes.

en el si del feminisme acadèmic s'estableix durant els anys 80 i 90 als EUA, i lluny d'arribar a una síntesi han aprofundit les seves diferències que tenen el seu camp de batalla en els moviments socials antipornografia i pro-sexe. Aquesta és una situació que escapa del tot al meu tema d'estudi. Indicar només que el gran absent en aquest àmbit de recerca és el moviment abolicionista. Com a estudi que va en aquesta direcció citar els treballs de Laura Augustin sobre la indústria del rescat de dones prostituïdes i esclavitzades per a la seva explotació sexual. Finalment apuntar que tinc la impressió que el debat feminista i la pràctica de la prostitució són situacions que tenen pràctiques, interlocutors i agendes del tot independents. El debat feminista i la pràctica social de la prostitució més aviat s'ignoren: cadascú va a la seva.

Els prejudicis que he pogut percebre pel recel cap a les persones que s'acosten amb curiositat per saber del seu món per part d'algunes informants, l'he pogut desactivar amb l'actitud poc intrusiva i expressar puntualment informacions o consideracions que creia els podia ser útils pel debat. Ha estat com passar una avaluació contínua sobre l'acceptació al camp. Tot i així amb una informant, que no és treballadora sexual, no he superat mai aquest examen i m'ha mostrat sempre el seu rebuig a la meua presència. Una altra expressió d'aquest examen -que no sé encara com serà rebut- és sobre la formulació de les conclusions d'aquesta recerca. No els agrada gaire que les aliades prenguin massa protagonisme en els debats, que s'apropriïn dels seus lemes, com ara *"Jo també sóc puta"*, però sobretot sobre el protagonisme en l'activisme pro-drets. No volen seguir sota tutela ja que consideren que ara ja saben com organitzar-se. Així i tot no hi ha unanimitat entre les pròpies treballadores sexuals. A més cal tenir en compte que la relació amb el problema és diferent, si per a unes l'activisme implica un sobreesforç en temps, diners i dedicació, per a d'altres forma part de la seva feina en entitats que reben subvencions, és a dir que estan alliberades per dedicar-s'hi, ni que sigui parcialment. A més això implica una certa estabilitat i continuïtat en les línies d'actuació, de sabers i experiència acumulada, de xarxes de relacions amb altres agents que no és tant senzill començar de zero. No dic pas que les pròpies propietàries del problema no puguin fer-ho, sinó que l'activisme les afecta amb la feina, les exposa públicament -i així perden una

propietat bàsica en la seva feina: la discreció- i té un retorn parcialment agraït entre les companyes i molt poc reconegut i pres seriosament entre el feminisme abolicionista. Però el que més dinamita l'activisme és que per a moltes treballadores sexuals el que més els interessa és treballar i guanyar diners, no l'activisme. Aquesta lògica de sentit és fruit d'un fort individualisme obligat, en part, per la pròpia lògica econòmica d'aquesta sociabilitat en la que el companyerisme i la solidaritat estan a parts iguals amb la competència comercial i personal. També existeixen unes fortes relacions de poder entre companyes ja sigui a la feina o als moviments activistes.

3.2. Androcentrisme

L'androcentrisme seria el mite fundacional (recordem que en les religions monoteïstes Déu és home) d'un sistema de creences productor de règims de veritat (religió, ciència, jurídica) que ha estructurat les societats entorn unes pràctiques econòmiques i morals segregades per gènere. Des de les revolucions francesa i industrial s'han refundat alguns principis operatius a la llum de la il·lustració i l'empreneduria capitalista: drets humans, individualisme, llibertat, democràcia, estat de dret, etc, però el biaix de gènere s'ha mantingut transformat veladament. Els efectes d'aquests nobles principis per a les persones que han estat identificades pels seus caràcters secundaris com a homes o com a dones no han estat anàlegs. Però encara diria més, aquest ordre social que ha remès les dones al marge dels centres polítics de decisió i de la visibilitat social, és cega al que les dones fan i senten. De vegades això és palpable àdhuc en textos de recerca feminista, concretament aquells que tracten de les tasques de cures, que corren habitualment en mans de dones: mestresses de casa, dides, serventes, treball domèstic, atenció a depenents, etc. Tot sovint les treballadores sexuals son poc o gens esmentades com a situació que encaixaria perfectament en la categoria de treballs femenins invisibilitzats, invisibles i menystinguts socialment.

L'androcentrisme té presència en les pròpies dones, es declarin o no feministes, treballin en el que treballin. Aquest però no s'expressa de manera uniforme, ni és constant al llarg de l'existència, de fet té tendència a ser deconstruït. D'altra banda

sempre és transmès en els processos de socialització primària i secundària, en els mitjans de comunicació i en les normes socials i d'accès al poder polític i a la riquesa a través del treball. Tant li fa si algú ha aconseguit deconstruir absolutament l'androcentrisme –d'altra banda impossible d'aïllar i separar dels altres principis operatius: individualisme, secularisme, religiositat, llibertat, etc. Ja que el més probable és que les persones tot al voltant no facin aquest procés, i encara més improbable que el facin alhora. L'efecte és que es produeixen contínuament unes condicions de possibilitat regides per una visió androcèntrica del món que és transmesa i reproduïda.

L'androcentrisme és un terme molt més precís per a descriure com actua per la seva transversalitat i presència allà on menys se l'espera, per exemple en alguns argumentaris que diuen defensar els drets de les dones. Androcentrisme, patriarcat, masclisme i misogínia pertanyen a camps semàntics propers, però no són ni actuen de la mateixa manera. L'androcentrisme proposa una visió del món i de la cultura centrada en el punt de vista masculí. No és el patriarcat, que és una forma d'organització social que dona la màxima autoritat social i política al pare i que estructura les relacions de parentiu, llinatge i herència per línia paterna, però que no implica *per se* que les dones estiguin sistemàticament maltractades. No és tampoc masclisme que és l'actitud basada en l'atribució de superioritat a l'home sobre la dona. Ni misogínia, una mera aversió perceptiva a les dones. Pel present treball tindrè en compte només l'androcentrisme. El patriarcat no és en l'actualitat una realitat administrativa i legalitzada en estats occidentals, l'equitat de gènere és protegida per la llei. Si bé això no vol dir que hi hagi un bon tou de pràctiques socials que exerceixen un fort control sobre la vida i els cossos de les dones que no és en cap cas anàleg a la experiència dels homes. (Violació i violència de gènere en el seu tractament policial i judicial, la violència obstètrica i els judicis sobre estils de cria i alletament matern, l'slut-shaming, l'escorament a treballs de cures pitjor considerats i salaris més baixos, etc.)

Però encara diria més, aquest ordre social que ha remès les dones al marge dels centres polítics de decisió i de la visibilitat social, és cega al que les dones fan i senten i per quins motius fan allò que fan. Al primer text d'aquesta recerca (Villamor, 2014) indicava que havia emprat la reciprocitat, una eina d'anàlisi econòmica proposada per Karl Polany, (1994) en l'assaig: "El sustento del hombre", en la que, efectivament no parla gens del sustent de les dones. Ni tant sols de les que ocupen l'espai públic de les relacions de mercat, entre elles, les prostitutes.

En l'acadèmia és estesa la pràctica de no atorgar rellevància a assumptes de dones, com expressa Silvia Federici sobre l'inexplicable mancança d'estudis històrics de gran abast sobre la cacera de bruixes, pànic moral que va matar 6 milions de dones. La ceguera de gènere de grans teories explicatives com l'acumulació primitiva i el biopoder. (Federici, 2014) L'anatema per a l'economia clàssica en parlar de la reproducció i manteniment de la força de treball, condició imprescindible per a que el capitalisme es reproduueixi (Carrasco, 2009).

No és fins ben recentment que investigadores com Carrasco (2009) i Amaya Pérez Orozco (2014) -del corrent crític de l'economia feminista de la ruptura- han situat clarament les tradicionalment femenines tasques de cures i atencions (dides, llevadores, metges, infermeres, cuidadores, puericultores, mestres, dones de la neteja, serventes, cangurs, mestresses de casa, esposes i prostitutes, etc...). És a dir totes aquelles formes de treball que tenen a veure amb el manteniment de la vida (atenció a dependents i malalts, tasques domèstiques, facilitar relacions socials) siguin o no reconegudes i regulades per l'estat, com a activitat assalariada empresarialment, com a acord privat entre persones privades entès com una prestació de serveis retribuïda a persones alienes a l'àmbit familiar. O bé en l'àmbit de la reciprocitat generalitzada: allò que es fa sense esperar una contrapartida directa i immediata, pròpia de l'àmbit de la família, les amistats o el voluntariat. La comparació entre la prostitució i les mestresses de casa ofereix un contrast simbòlic molt cridaner, ja que la primera guanya diners –i tot i així se li nega que sigui una feina- i no té gens de prestigi, en canvi la segona té tot el prestigi (si compleix el mandat social) però gens de

reconeixement o compensació de valor econòmic (condició per a l'emancipació en una societat occidental).

L'economia feminista de la ruptura, tot i incloure la prostitució en aquesta categoria de feines subalternes fetes majoritàriament per dones i que han estat tradicionalment apartades de l'anàlisi econòmic productiu –no ho és *strictu sensu*- no han gaudit d'estudis específics recents, que jo conegui. Tot i així treballs precedents de Juliano (2004) y Tabet (2004) preparen la mirada per a aquesta perspectiva analítica.

La visió del món androcèntrica impregna de manera transversal perquè no necessàriament ha d'estar gens relacionada amb qüestions de gènere o feminisme. Sinó en tot un sistema de valors que amb la modernitat són la base de la vida en societat del que s'entén com a món civilitzat. És clar, aquí parlem d'una altra cosa, però exactament on es pot posar un límit d'on acaba una i on comença l'altra? Com sostreure's d'una visió androcèntrica del món en un entorn social on qui més qui menys tothom en té? Com explicar-ho?

Històricament hi ha un bon reguitzell de referències que mostren l'androcentrisme en el que és pot considerar una tradició ben establerta. A l'obra "Política" Aristòtil fa una significativa mostra d'androcentrisme: *"El silencio es un adorno de la mujer."* Aristòtil (1988, Llibre I, P.839). A *"Juicio a una prostituta"* Demóstenes relata la crònica d'un judici que ha usurpat un lloc que no li pertoca socialment i és jutjada per haver-se casat amb un ciutadà grec, no pel fet de ser prostituta, s'enfilen una sèrie d'arguments i consideracions sobre l'organització social atenenca, a saber: *"Hasta ahora, aunque una no 44anga recursos, la ley aporta una dote suficiente, si la naturaleza le ha dado una figura medianamente normal."* (Demóstenes, 2011:113) en cas que sigui de llinatge atenenc, que no sigui ni estrangera ni esclava. *"Pero si la ley es insultada por vosotros al librarse esa mujer y se vuelve ineficaz, entonces el trabajo de prostituta se extenderá entre las hijas de los ciudadanos, entre cuantas a causa de su pobreza no pueden ser dadas en matrimonio."* (Demóstenes, 2011:113). Apela a la vergonya dels jutges davant les dones geloses de l'honor, no ho poden perdonar per elles, ja que això fomentaria la disbauxa entre les dones. *"Pues*

estar casado consiste en eso, en que uno tiene hijos, introduce en sus fraternías y demos a los varones y a las hijas las entrega legítimamente a sus maridos.” (2011:118). Finalment l'estructura social es sosté perquè hi ha una estricta separació simbòlica i ritual de tres tipus de dones amb unes funcions clares i amb *limitades possibilitats de mobilitat social*: *“A las heteras las tenemos para el placer, a las concubinas para el cuidado diario de nuestro cuerpo, a las esposas para tener hijos legítimos y contar con una fiel guardiana en el hogar.”* (Demóstenes, 2011:118) Però això no vol dir que no es donés efectivament un ascensor social (cap amunt i cap avall) en funció dels favors que els ciutadans concedeixen a les seves amants. Aristòtil mateix en esdevenir vidu es va aparellar amb la seva esclava Herpília amb qui van engendrar fora del matrimoni a Nicòmac.

Si bé això podia no tenir més conseqüències en el prestigi social, si que podia succeir que per a destruir un rival polític una estratègia era atacar la seva parella. Atacar les dones per les seves activitats més enllà de ser bones esposes i mares podia sorprendre qualsevol en el moment més inesperat, com queda reflectit en aquest altre fragment de la Constitució dels atenencs: *“De entre los Códridas ya no se elegían reyes, por considerar que se habían vuelto afeminados y blandos. Hipómenes, uno de los Códridas, quiso quitarse de encima esta acusación, habiendo sorprendido a un amante con su hija Limone, dio muerte a éste unciéndolo al carro con su hija, y a ésta la encerró con un caballo hasta que murió.”* (Fragmentos, 7). Les mostres de control exercit amb mà fèrria cap a les pròpies dones no són cap raresa quan es vol mostrar fortalesa. Altres textos deixen veure però que no és una llei universal, que hi ha persones – sempre – amb visions i opinions dels mateixos fets totalment diferents. El filòsof escèptic Sext Empíric dubta que hi hagi lleis naturals sobre el correcte i l'incorrecte: *“Si existe algo bueno, malo o indiferente por naturaleza”* o *“Sobre lo vergonzoso y lo ilícito”* desgrana que hi ha costums que a Grècia i Roma es consideren inadequats, indecorosos, impúdics o il·lícits però que en altres terres es consideren acceptables, habituals, de bon gust i subjectes a dret. *“De suerte que, a la vista del desacuerdo entre ellos mismos, queda rebatido el que algo sea por naturaleza de tal o cual forma.”* [Llibre III- 198] *“Y así de lo justo y lo injusto y lo de la bondad del valor, admiten mucha*

controversia. [Llibre III- 218] I encara és ben present en la cultura contemporània pretesament racional i justa : “*El de por hipótesis se da cuando, al caer en una recurrencia ad infinitum, los dogmáticos parten de algo que no justifican, sino que directamente y sin demostración creen oportuno tomarlo por convenio.*” [Llibre I, 168]. Sembla ben bé que el debat sobre la prostitució no s’hagi mogut ni un xic.

4. Etnografia

He dividit la descripció etnogràfica en dues parts. A la primera part exposaré les característiques distintives de la modalitat de treball sexual com a *escort*, que descriuré positivament -de manera general, com a ficció etnogràfica- en el que són els seus principis operatius. La segona part és en base a les dues entrevistes a una informant en la que exposaré com resol les situacions amb les que es va trobant, i que en ocasions contradiuen aquests principis generals.

Aquesta presentació respon a com m’han explicat la seva feina: en les primeres trobades m’explicaven una sèrie de principis estrictes i a mida que avançava el coneixement mutu i amb les converses informals i l’observació participant he pogut constatar matisos operatius, que han estat objecte de les preguntes específiques en les entrevistes en profunditat. En el relat etnogràfic es mostrarà com aquest principis operatius de vegades són transgredits per les mateixes informants i miraré d’explicar com és que succeeix.

Després les posaré en relació a altres formes de treball sexual -tot i que malauradament no puc ser exhaustiva- incidiré en els aspectes en els que s’assemblen i difereixen, deixant de banda altres aspectes específics en referència a la orientació sexual i tipologies de clientela. Així, aquest fenomen concret que exposaré seguidament es refereix a dones que atenen majoritàriament homes, de vegades parelles i rarament altres dones.

Si una definició *emic* comuna al comerç sexual podria ser: “Un intercanvi de sexe i afecte per diners de durada i pràctiques prèviament acordades, pautades i

limitades.” Caldria afegir que la mediació econòmica allibera i protegeix als seus participants de les conseqüències que aquesta trobada pugui comportar. En el cas de les escorts a més, conceben el servei en funció del temps i no de la pràctica sexual. Una màxima que vaig recollir d’una de les meves informants deia: *“Nosotras no vendemos nuestro cuerpo, vendemos tiempo. El sexo lo regalamos”* (Bea, diari de camp 4 octubre del 2014). Temps després vaig ser jo qui li va recordar que ho havia dit.

4.1. Estudi de cas: “Jo vaig començar amb divuit anys”

L’estudi de cas es centra en l’anàlisi a una entrevista en profunditat a Maria. (Veure transcripció en l’Annexe) Serà complementada amb algunes observacions puntuals d’altres fonts per a dibuixar un univers de percepcions, interpretacions i relacions, sobre els fets que no són exclusives de Maria, sinó que s’hi enfronten les treballadores sexuals de manera reiterada. Les informacions més identificatives seran ficcionades amb altres situacions etnogràficament similars a fi de protegir la seva privacitat.

4.1.1. Entrada

Maria és filla d’una família de Barcelona en la que el pare és treballador per compte propi i la mare és mestressa de casa. És la segona de tres germans, té dues filles bessones i viu en parella. Va començar en una sauna prop de la plaça Molina el dia de la rifa de Nadal. Tenia divuit anys. Els motius per escollir aquesta feina és un cúmul de circumstàncies. A part de la seva percepció que era jove i mona i que pensava que podia fer-ho bé és que volia disposar de diners per a tenir una qualitat de vida millor. Però aquesta explicació genèrica s’entén millor si es tenen en compte dos factors específics: la previsió d’unes càrregues de llarga durada amb familiars dependents que fa imperiosa la necessitat d’ingressar prou diners per donar una bona qualitat de vida a la seva família d’origen. I de l’altra una percepció rebuda en la infància:

“Mira, és curiós. Jo vaig conèixer una família a Altafulla, a la torre del

davant. Que ella, la senyora era prostituta i tenia... filles. I sempre vaig veure que aquella família era totalment diferent. Les converses dels pares... sobre... sobre ells... Eeeeh, i no sé no era algu que jo no veia malament. Saps? El estigma de la puta... Com que veia que no, que tothom... aquelles filles... alguna filla també treballa en una barra americana... tal. Vull dir, ho vaig veure com molt normal. Si.”

4.1.2. Transmissio cultural

Aquesta familiaritat també la trasllada a les seves filles no fent d'amagat algunes activitats que impliquen la seva feina: com per exemple les tasques publicitàries alimentant un *blog* amb fotografies i textos eròticament evocadors: *“Yo siempre escribo en mi blog, o escribo un artículo para el periódico. Y me dice: “Estas con tu blog?” Yo no voy a cerrar el blog para que ella no vea lo que yo estoy haciendo. Ella tiene que ver, Agnès, lo que hace su mamá.”*

Als nens se'ls pot explicar tot, la qüestió és com. La cultura també és inculcar uns valors sobre el que és correcte i incorrecte, endoculturar als neòfits sobre com funciona el món. Els infants però tenen la seva pròpia dinàmica, pregunten i volen respostes: *“A mis nietas Sara y Paula, a las niñas que todo lo preguntan. Porque tienen derecho a todas las respuestas.”* (Juliano, 2004:5) Tal i com va fer el meu pare quan encara era petita, un dia em porta pel carrer Sant Pau i li pregunto que feien aquelles senyores i diu: *“Són dones de la vida”*. No vaig preguntar res més, no em va explicar res, no va dir res. Només em va mostrar que existien. Per a Maria no es tracta d'explicar el que fan algunes dones al carrer, sinó donar a conèixer paulatinament el que ella fa.

Maria, que es part implicada, ho fa cuotidianament: *“Claro, Jo li tinc que normalitzar. Yo no puedo... un dia explicarle mi profesión, no! Yo quiero que la viva con conmigo y que vaya creciendo... de una manera, normal! (...) y hay que empezar desde pequeños. Como algo muy humano, como algo muy natural. Lo que no puedo hacer es cada vez que ella entra y yo estoy escribiendo en mi blog, cerrarlo como si estuviera haciendo un delito! (...) Y si coge mi iPad y ve con fotos más sensuales ella ya empieza a*

saber que mami trabaja con esa... con la seducción... No taparle los ojitos, no! Eso es una verdadera bestialidad. Porque entonces es mucho más fuerte todo. Claro."

Comenta una situació amb la família política on ho han normalitzat amb un llenguatge propi: *"Yaya! Vengo de una reunión con las compañeras de... y... que majas son! He desayunado tan bien! Ah, yaya! y defienden a las mujeres que les gusta jugar con el bolso!" (riallades meves) Ostia!"*

Per a la Maria el que és més important es que la seva filla tingui ben clar que ella és qui escull els clients: *"Me sonaba el teléfono. Y ella ya empieza a saber leer un teléfono. Y dice: "Mamá, no lo coges?" Y le digo: "No, no me interesa! La persona que me llama..". "...Es que es normal, debe ser un tonto o una tonta! Verdad?" O sea, tiene que entender que su madre elije! Si quiere coger el teléfono o si no. Lo bueno, la libertad, la realidad de mi trabajo. Quiero que los sepa!"*

Però també hi ha altres mesures en que està present l'estigma: *"Tu me preguntaras por que no pongo Trabajadora Sexual?" Por otra vez por el estigma. Por que tengo una niña pequeña y si un día se me ponen las cosas en contra... no quiero que me quiten a mi hija porque yo sea puta. Entiendes?"*

Es tracta d'un exemple de transmissió cultural. Maria va percebre normalitat amb aquella veïna de la infància la mare de la qual era prostituta i Maria ho construeix ara amb la seva filla. No els ha dit de què treballa perquè espera que qualsevol dia apareguin amb la pregunta: *"Mamá, que es una puta?" Claro. Lo voy a... queda poco, eh?"* I respondre amb l'actitud: *"Entiendes? Papá es electricista y mamá es prostituta. Y punto. No pasa nada. Es así. Claro. Más humano."* Li explica les coses a mida que les pregunta i dedueix per si mateixa. D'altres mares opten per ocultar-ho del tot. *"Jo no la vull enganyar a la Judit. Jo vull explicar-li però cada vegada més normal. Lo que no li vull explicar es un cuento chino. Yo quiero explicarlo de la forma más harmónica, y si*

⁹ Com a epígraf de l'IAE (Impost d'activitats econòmiques) Vegeu una discussió sobre si és o no possible registrar-se sota aquesta denominació a:
<https://www.pymesya autonomos.com/legalidad/la-prostitucion-como-actividad-empresarial>

hace pupa, que se pueda eh... la ayudaré más explicándole... eh, tal y como es la palabra con su estigma. A explicarle una historia bonita de cuento.”

El pes del secret s'alleuja paulatinament a mesura que hi ha uns ulls que aprenen a mirar i relacionar indicis. Sota el principi del que no es pregunta no es diu (Simmel, 2015:45) però no necessàriament que el que no es diu no es pregunta ja que les filles tenen una relació de confiança amb els pares. L'objectiu de Maria de fer-ho així és el donar eines -que són privades a la majoria de dones- al fet que poden dir que no quan un home les molesta, que poden posar-los límits.

En el conjunt de catorze entrevistes realitzades per a la primera recerca hi havia dues informants més que no tenien objeccions prèvies en veure la prostitució com una feina. Vicky és una transsexual que va començar molt jove amb el sexe casual, quan va marxar de casa, encara menor d'edat, passar a cobrar-lo queia pel seu propi pes (Villamor, 2014). Alícia relata que de petita hi havia una sèrie al seu país on s'explicaven les aventures d'una prostituta de luxe. Anava a una escola privada mercès als molts esforços de la seva mare. El seu pare en un intent de protegir-la de la mala vida l'adverteix que noies humils que van a escoles cares acaben en la prostitució per a mantenir aquest estatus social. Ella llavors va saber exactament a que es volia dedicar per a poder seguir estudiant. (Villamor, 2014) La cultura té l'habilitat de resignificar les dades en funció del context i la intencionalitat. *“El secreto parece no poder subsistir como tal sin mostrarse de alguna manera a sus destinatarios, mediante fragmentos o señales, lo que no significa que exista revelación o comunicación.”* Pecheny a Morcillo (2017:51) Aquesta secreció tindria a veure tant amb la vessant protectiva del secret com amb la seva publicitat necessària per a la reproducció. Al contingut del secret, en aquest cas l'intercanvi sexeconòmic mitjançant tarifa explícita, li cal imprescindiblement per a reproduir-se socialment incloure noves incorporacions a mida que experimenta abandonaments. No es tracta d'una reproducció biològica, sinó social. Es creen unes condicions personals que aboquen persones a considerar la prostitució com un mitjà per accedir a recursos que són escassos: ja sigui sexe o

diners. Algunes persones escullen iniciar-s'hi, i cal esmerçar-hi voluntat. Per tant el secret a veus és útil a aquesta finalitat: publicita i amaga simultàniament.

La resta de les 14 informants a qui vaig entrevistar van entrar en prostitució per tal d'eixugar un deute econòmic important (Bebe) per manca d'expectatives laborals en el seu camp de consultoria legal (Marta) per manca de reconeixement i sou en la seva feina en l'hostaleria (Tina). He notat un canvi de discurs entre informants més joves que indiquen que les lectures feministes sobre prostitució en perspectiva pro-drets i empoderament les ha fet encuriosir, si bé després han decidit seguir treballant perquè és una feina que les permet dur a terme un projecte personal amb més garanties de recursos (diners i també temps) que les altres feines a les que tindrien accés.

La transmissió cultural, és a dir, aquella pràctica que requereix un coneixement concret que rebem d'algú i que donarem a algú altre, es produeix per altres vies en cas que no hi hagi hagut un contacte directe i personal amb algú que ja hi treballi, per exemple buscant a Internet. El més habitual en les informants de més edat el motiu per començar a exercir no acostuma a ser aquesta inquietud o curiositat per a tenir una experiència transgressora sinó una necessitat més o menys punyent o sostinguda d'ingressos el que fa que les persones que decideixen treballar cerquin informació. Actualment la xarxa de xarxes ofereix una facilitat enorme per accedir a informació de tota mena.¹⁰

Caldria també considerar com accedeix la clientela a aquest marc de relació i quins motius porten a algú en un moment donat a decidir-se a contractar els serveis d'una treballadora sexual, i és clar per quins motius deixen de freqüentar-les. Les informants a que he tingut accés porten ja força temps o bé es plantegen aquesta feina

¹⁰ A Barcelona, dues entitats ofereixen informació bàsica:

En forma de manual pràctic:

www.genera.org.es/sites/default/files/trabajadoras/pdfs/manual-profesionalizacion.pdf

En forma de cursos presencials:

<http://www.aprosex.org/prostitucion-nociones-basicas-para-la-profesionalizacion/>

a llarg termini. Altres s'hi dediquen per a cobrir uns objectius específics i després es retiren quan tenen prou capital per a engegar un projecte propi al marge de la prostitució (Juliano, 2002). De León (2012) explica que tenia aquesta estratègia en ment però que li va resultar impossible: tant guanyava, tant s'ho gastava. Finalment va decidir assumir que seria pobre i que s'hauria de desacostumar dels luxes com a condició indispensable per a deixar una feina que vivia com un infern.

En tot cas cal tenir en compte que moltes persones que escullen dedicar una part de la seva vida a explorar aquest món no hi són per sempre. Es dona una altíssima volatilitat que produeix l'efecte que està en creixement constant: sempre hi ha noies noves, però també per part dels clients tant aviat s'inicien com ho deixen. Les proveïdores canvien sovint de ciutat o de centre de treball. Però és també perquè és relativament senzill entrar i sortir-ne si es sap com: *"... ella tiene ya tiene hoy en dia su trabajo convencional, desde ya hace muchos. Y toca muy poquito... Yo muchas veces le digo: "Ei, com vas de peles?" O ella em posa un missatge: "... tia, psss, tu, si em necessites, truca'm, que vaig malament de peles." Con eso yo ya tengo bastante! I yo si la puc posar un parell d'hores aquella setmana, i li dono 300€ per a ella. Por que yo no quiero nada de ninguna mujer... eso es fantástico! Tener la confianza de decir "oye, ayúdame.""* En especial si com en aquest cas existeix una xarxa de relacions socials viva a que es pot recórrer. Aquest és un mercat que es mou molt de pressa i per no perdre la posició cal estar alerta.

Maria però va seguir la lògica comercial de fidelització i no la de la novetat: *"No, no, no, no, no! Jo era de les dones que es dedicava anys! Per que com que feia clients i ja tenies feina, el dilluns venia fulanito, meganito, sotanito... Ja no et movies! Jo crec que les dones que es mouen molt és la dona que no fan clients. M'entens? Per que si tu saps que de dilluns a divendres tindràs tota la setmana... al contrari! A vegades és un error, per que et quedes en aquella casa per que saps tens allò! I et dona por de canviar per que no saps com t'anirà, desconeixes... Ja tens la teva "familia" segona les teves companyes... (entrecomillat seu)"* Així els centres de on treballen es poden llegir com pols d'atracció on es conegut que s'hi donen intercanvis, a la manera com es produeix en un mercat

setmanal en un poble: abans de tancar un acord es pot triar i remenar i interactuar amb curtes converses. Si bé per la naturalesa del que s'intercanvia –sexe i diners de forma directa- no es pot fer a ulls de tothom i queda reclòs en un espai fora de l'espai, una heterotopia: *“Así, pues, hay países sin lugar e historias sin cronología; ciudades, planetas, continentes, universos cuya huella sería muy imposible detectar en ningún mapa ni en cielo alguno, muy sencillamente porque no pertenecen a ningún espacio. Sin duda esas ciudades, esos continentes, esos planetas nacieron, como se dice, en la cabeza de los hombres o, a decir verdad, en el intersticio de sus palabras, en el espesor de sus relatos, o incluso en el lugar sin lugar de sus sueños, en el vacío de sus corazones; en pocas palabras, es la dulzura de las utopías. Sin embargo, creo que hay –y esto en toda sociedad- utopías que tienen un lugar preciso y real, un lugar que se puede situar en un mapa; utopías que tienen un tiempo determinado, un tiempo que se puede fijar y medir según el calendario de todos los días. Es muy probable que cada grupo humano, cualquiera que sea, recorte, en el espacio que ocupa, donde realmente vive, donde trabaja, lugares utópicos y, en el tiempo en que se atarea, momentos ucrónicos.”* (Foucault, 2010:19)

Les escorts no treballen en un espai físic concret. Qualsevol espai pot ser aquesta heterotopia. Elles mateixes l'encarnen i el fan possible investint l'espai d'una presència que sempre relaten com poderosa, on marquen els límits del possible i l'impossible. Apreciació que roman oculta i és inconcebible quan és revelada a les persones que ho consideren com una violència *per se* inevitable. Els petits anuncis han estat el canal de publicitat durant algunes dècades, ara estan de capa caiguda davant l'emergència de les pàgines web que precisament el 2008 -quan Maria comença a treballar de manera independent- era tot just incipient. Vegeu en l'Annex una comparativa de la profusió d'anuncis el 2008 i en una data similar el 2017.

Aquests canvis de context hauran produït transformacions en els codis de llenguatge que s'utilitzen, com ara l'argot: cafeteria per a barra americana, *leonera* per l'espai reservat al públic on les dones esperen fins que arriben clients. I també en la producció de codis de comunicació: *“Ella ja no hi és, ho va traspasar a una noia. Però*

si, si. Era una noia, una dona encantadora! Per avisar-te moltes vegades de que aquell senyor, que estaves parlant... no era... adequat, bé per que no sortia, bé per que era una persona que tal... quan et passava pel costat et pessigava el culet... i si et pessigava el culet significava...(…) Fora! Sempre. (...) Si. (pausa) Si. Quan era correcte i tot, el bàrman ja et posava una copa de palometes. I jo sempre la mirava i ella et guinyava un ull. (...) Hi ha codis, clar! Aquests codis són inapreciables per als clients, centrats en la seva fantasia i aquí tampoc els interessa especialment -o precisament per això- saber que en pensen, d'ells.

4.1.3. Capital Eròtic

El 2008 Maria havia experimentat un canvi important en la seva vida: era mare. Inmediatament va fer càlculs en la seva nova situació i va resoldre: *“La mitat de lo que jo guanyo no li dono a ningú. I es millor. Com deia la dissenyadora Chanel: “Poco, poquito y bueno.” I que la veritat és... està clar que és molt important. És millor qualitat de vida. (Es posa reflexiva)”* Inquireixo un xic més: *“Clar. Perquè? Perquè que és diferent? Bueno... no és el mateix anar-te'n al llit amb vuit tíos! Que anar-te'n amb dos persones amb un dia i guanyar els mateixos diners! No és lo mateix!”* Li havia arribat la informació a través de companyes que es podia treballar com a independent. Així que en tornar a la feina després de la maternitat (sense baixa reconeguda) va combinar les dues formes de treballar: en una falsa¹¹ casa de cites i amb cites establertes directament amb els clients com a independent. De més jove la seva percepció de donar el cinquanta per cent a l'agència era diferent:

“Anàvem amb busca! No existia el telèfon! Et parlo de 18 anys, eh?! I el busca, tu anaves a dinar. I si l'agència et necessitava,... pi pi pi! et pitava i tu tenies que anar corrents! Jo moltes vegades he interrompit el meu dinar per anar a treballar. No com ara que podem dir: “No. D'aquí una hora!” Independent. Estic dinant. Dir la veritat! A aquella persona no se li deia “Aquesta noia està dinant”

¹¹ Es publicitava com a “casa de cites”, és a dir com a: “casa en que se facilita, clandestinamente, y por precio, habitación para las relaciones sexuales.” No és exacte segons el relat de Maria: Les dones que hi treballaven no eren convocades quan un client les requeria, sinó que estaven allà tot el dia.

Ven. Y ven y punto. Pelis! Tu anaves al cine, ahhh! Me'n vaig al cine... jo tinc moltes pelis que no les he vist senceres. Moltes. Per que ha sortit feina i he tingut que sortir corrents del cine, del cinema. No sé es que hi ha coses que... (...) Per que tens 20 anys! I demanen de tots els puestos! M'entens? Per que eren agències de contacte... i quan ja comences a treballar en plan agències de contacte, clar... I tu havies treballat de nit... t'havies anat a dormir a les 4 o a les 5 del matí, i a les 9, a les 10 del matí ja començaven a trucar-te per anar a treballar! Clar, era un sistema que per 120 €, que et quedaven 60, eh! Hi havien agències que no, que et pagaven molt més! Però en aquell moment, jo t'estic parlant amb 18 i 19 anys... 120 euros, 20.000 pessetes eren, eren diners. Però era la mitat, eh? Però clar si feies 7, 8 o 10! Doncs era pasta!"

En aquest sentit la feina que fan les *escorts* i la pràctica etnogràfica té aspectes metodològics similars: cal esperar prou temps en el lloc correcte per a permetre que les coses succeeixin i saber interpretar-les. A més moltes de les *escorts* relaten que duen un registre més o menys pormenoritzat sobre els clients: les dades de nom – sovint fals- seguits d'ordinals, el telèfon (especialment important per a rebutjar-los si no en tenen un bon record) i la conversa que van tenir (per a poder reprendre-la i fer que es sentin especials) quines practiques sexuals els agrada, els preus i durada del servei, i fins i tot com anaven vestides (per tal de no repetir i causar impressió de deixadesa al client).

La performàtica de l'erotisme és fonamental per a tenir èxit. Però és quelcom subjecte a canvis: *"M'entens? La roba interior tenia que ser conjuntada... Vull dir, jo no veia abans lo que veig ara! La noia joveneta de motxilla que porta les calces vermelles i el sostenedor verd de qualsevol manera! Lo que li doni la gana! Jo vinc d'una història que tenies que anar molt ben arregladeta. Yo, aquestes històries que veig ara. La veritat, m'esgarrifo. Anar a un hotel amb una motxilla, yo? Que nooooo! Vamos. Que no! Que tenies que anar ben vestida! I tu tenies que tindre a la teva taquilla el vestit d'anar als hotels, i les sabatetes a joc del vestit. No qualsevol sabateta. I el vestit de passar, quan venies a presentar al senyor. Vull dir..."* Simmel apunta que l'abillament consisteix a

atraure la mirada, a ser vist. I que per això cal distingir-se per a que sigui eficaç, per a que actú com a “distància i connivència.” (2015:74). No hi ha una manera única de performar la feminitat i l’erotisme, i a més per cada modalitat de treball sexual hi ha rituals específics per a la seducció, és a dir per a atraure amb finalitats comercials el desig del client.

En el cas de les treballadores sexuals que capten els clients en un marc personal directe hi ha una sèrie de comunicació pautaada en funció de la situació: als pisos es fa un passi amb les dones disponibles per a que el client esculli, però no hi ha gaire interacció a banda de mostrar intencions mitjançant somriures o afalacs. Als clubs entra més en joc les habilitats de donar conversa i fer que el client es senti còmode. Al carrer la negociació és molt ràpida i les mirades discretes -mirar fent veure que no es mira- i alhora escrutadores sobre quina informació fiable es pot obtenir dels altres. Als bordells cada casa té la seves normes i maneres de fer. Per a les *escorts*, que es mostren en pàgines i *blogs* personals o en directoris d’anuncis web el més important és la primera imatge que decideixen posar en portada. Acostumen a ser fotografies amb una cuidada posada en escena, vestuari, maquillatge, perruqueria, tot sovint realitzades per professionals. Fins i tot n’hi ha que són petites històries i textos de presentació amb la intenció de ser una mostra de com pot resultar la seva companyia. El fet clau és en suggerir, evocar sensacions per a tal d’atraure l’atenció i l’interès dels clients, àdhuc fer créixer el desig en ells.

Els directoris web¹² són també un exemple clar de mercat regulador de preus. Les ofertes són variades, però es mantenen en uns rangs relativament homogenis entre cent-cinquanta i cinc-cents euros per una hora de temps. Això, com tot, no té unes regles infal·libles i es donen exemples que trenquen aquesta presumpció de relació entre millor presentació –o perfecció corporal– i el preu que es fan pagar. Està molt lligat a intangibles o invisibles. Per exemple, anuncis en que les imatges són autofotos fetes sense una cuidada posada en escena però que la seva tarifa és de les més altes. Com diu Marta amb un exemple il·lustratiu: “*El mercado te pone en tu sitio.*”

¹² Font: <http://www.girlsbcn.net/>

en pocs mesos va pujar de 200 a 300 per que tenia tants clients que havia de rebutjar-ne (Diari de camp, 14 d'abril del 2015). Però amb la pujada de tarifes van canviar la majoria de clients perquè els que estaven disposats a pagar 200 no ho estaven per a 300. És doncs un canvi delicat i crític, per què baixar preus tampoc és bo per a la reputació professional. La crisi ha afectat aquest mercat en els 5 anys que el segueixo. En el directori web de referència les anunciantes s'han ben bé triplicat.

Els clients per la seva banda ja no tenen aquella abundància d'efectiu que poden dedicar a aquest caprici. La crisi s'ha fet notar. Ha afectat a les tarifes de les meves informants: les han abaixat perquè ja no tenen tants clients com abans. En prostitució la imatge que es transmet a l'exterior és clau per a tenir èxit comercial. És important no queixar-se per les desgràcies personals o per lo malament que els va amb la feina: els clients volen més aviat evasió o bé explicar-los els seus problemes.

Però això no respon a un estereotip monocorde. Cada manera de ser, cada treballadora sexual té el seu mercat potencial, ja que la situació social és de fet personalíssima i única, on el que es busca és una estona d'intimitat el més agradable possible per tothom. Això obre una finestra de vulnerabilitat quan els implicats s'exposen a la intimitat sexual entre perfectes desconeguts, es a dir on la bellesa física perd interès i la guanya la qualitat personal de la relació.

Sovint es negocia explícitament si es requereix un tipus de presència determinada: més discreta i convencional o més exhuberant i sexualitzada. D'altra banda, com subratlla Catherine Hakim (2012), el capital eròtic va més enllà de la bellesa física o la bona presència, també són les habilitats socials en el que és tant important el saber estar, conduir converses agradables, com, és clar, les competències sexuals. Aquests però són aspectes crucials durant el servei i per tant és on es posa en joc la possibilitat que el client repeteixi, però no en la captació del client que es produeix per filtratge d'aquest en base a les imatges i els textos de presentació. Durant la conversa telefònica, xat telefònic o correu electrònic pot passar que no s'arribi a un acord, però poques vegades es manifesta de forma desagradable. Pot ser que el client no proposi una cita en ferm o que la treballadora sexual es faci la despistada si algú no

li interessa. Aquest filtratge previ es va afinant a mida que les escorts van adquirint experiència en detectar demandants de serveis sexuals especialitzats en a) convocar-les per deixar-les plantades, b) buscar les *novates* que són més ingènues per inexpertes, c) simular pagaments per a obtenir el servei gratis, d) treure's el profilàctic dissimuladament durant el coït, e) enamorar-les per tal de deixar de pagar. Quan detecten un d'aquests clients –amb indicis més difícils de reconèixer que si són agressius o van beguts o bruts- les seves dades corren ràpidament entre les companyes per tal d'advertir-se mútuament. Aquestes serien situacions en que el client és poc fiable. Són situacions en que els clients tenen un poder que està protegit i exercit des de les tècniques del secret, a saber, no mostrar les intencions reals de la demanda d'un servei. Pheterson (1993) relata els motius que tenen les prostitutes per a rebutjar un client: a) begut, b) Reticent a usar preservatius, c) groller, d) reminiscències de males experiències en el passat amb algú, e) reticent a pagar per avançat, f) sospites que pugui resultar violent, g) insistent amb practiques que havien quedat excloses de la negociació, h) sospites de malaltia sota inspecció visual. Principis d'exclusió que també contemplen sistemàticament les meves informants.

En el cas dels clients que no complexien cap dels requisits d'exclusió i que entenen que són persones sense segones intencions entra en joc el que Hakim descriu com capital eròtic: *“En el capital eròtico se aúnan la belleza, el atractivo sexual, la vitalidad, el saber vestirse bien, el encanto, el don de gentes y la competencia sexual.”* (Hakim, 2012:20). És en la modalitat de treball sexual de les escorts, més que en cap altra, en que s'impliquen sexualment i són cites llargues –d'una hora a uns quants dies- que juga un rol les consideracions sobre vitalitat, vestir adequadament i el saber estar en qualsevol situació social. A més però, cal saber portar les situacions difícils, sortir-ne airoso, a ser possible sense perdre el client. Cal saber posar-los límits. Fet que té a veure amb la professionalitat (és a dir en separar els sentiments *autèntics*¹³ (sic) del que és una representació més o menys impostada) Un tipus de servei que ofereixen és el GFE (Girl Friend Experience) és donar la sensació que s'està

¹³ On comencen i on acaben els sentiments impostats i els no impostats? Són intercambiables en un moment donat?

amb una nòvia. És en aquesta sensació on està el perill: *“El agrado se convierte así en un medio al servicio de la voluntad de poder, y se acaba produciendo la siguiente contradicción; se necesita precisamente a las personas sobre las que pretendemos encumbrarnos gracias a la sensación de inferioridad que inspiran.”* (Simmel, 2015:65) En la possibilitat que l'enamorament mostrat estigui o no connectat al pagament. Elles poques vegades perden el nord: pot ser més o menys agradable per a elles estar amb un client –de manera anàloga a com seria en la vida privada- però no perden mai de vista que han de cobrar pel temps que estan acompanyant algú. “Por que yo nunca he ido de gratis, jamás. En el sentido de un cliente que pase a ser gratis. Ostia, creo que me tendría que darme un golpe muy fuerte en la cabeza para decir, esto es gratis.” I també he conegut casos de dones que s’han enamorat de clients i han deixat de treballar i tot perquè se’ls feia insuportable la situació (tant per *l’estigma puta* com també d’amant d’home casat) i a més seguir treballant, és a dir, compartir sexe amb qui no estimen. La possibilitat que això passi existeix, sempre és present, ja que: *“... es indudable que, en la mayoría de las personas, el amor sexual es el que abre más de par en par las puertas de la personalidad.”* (Simmel, 2015:51)

Les *escorts* relaten sovint la sensació de poder que experimenten els primers cops que reben diners per unes accions –tenir sexe- relacions que havien fet sempre gratuïtament. El format més llarg però les pot esgotar psicològicament -especialment quan són dies de viatge- ja que fer veure sense descans algú qui no són o fer veure el que no senten és una habilitat social que no tinc clar si entraria o no en el capital eròtic. Les dones del carrer sovint diuen que elles prefereixen el format curt –que està tarifats per pràctica sexual i no per temps- ja que s’estalvien converses amb qui no els interessa. Les experimentades a més posen en joc l’imaginari eròtic del client i pot ser que amb els preludis higiènics ja hagin resolt el servei. Això desmunta també el pànic moral que les dones del carrer tenen sexe coital amb deus desconeguts al dia. A mida que adquireixen experiència no és tant rellevant si elles són o no penetrades sinó que elles penetren psicològicament el client. En els pocs moments inicials d’una trobada amb un nou sol·licitant han de clissar què desitja i com pot donar-li sense comprometre la seva seguretat i autonomia.

Per a moltes *escorts* la performàtica de la feminitat i l'erotisme implica dissenyar un personatge que pot ser molt diferent d'elles quan no treballen. És una manera de protegir la seva intimitat i vida privada, d'evitar els perills a que les podria sotmetre un client obsessiu si se li reveléssin detalls verídics de la vida personal. La mentida és en aquest cas instrumental amb la doble finalitat de la protecció personal i el disseny d'un producte atractiu comercialment.

Quan ja tenen la mà trencada a resoldre situacions complicades i s'hi troben còmodes, mentres segueixen tenint habilitat per captar i mantenir als clients, llavors la perspectiva de retirar-se simplement no es contempla de forma imperiosa: *"No! Me encanta! Me apasiona. Me apasiona! I de momento me da dinero! Es que me da dinero! Es que me da dinero! (...) Yo que sé! Que me retiren ellos, no?! Como las artistas en el... que me retiren ellos. Yo que sé..."* Llavors li parlo d'un documental: "My Granny the Escort"¹⁴ en el que la prostituta més jove de les tres que entrevisten té seixanta anys.

Aquest seria l'aspecte que denota més que la prostitució posa en pràctica una sèrie de coneixements concrets de manera situada, i que la presència i atractiu físics no són tant importants com dibuixa l'estereotip. És a dir que es tracta d'un ofici o professió del ram dels serveis personals com perruquera, quiromassatgista o psicòloga, en el que la interacció personalitzada és crucial. La proximitat corporal i la interacció humana són aspectes fonamentals d'aquesta situació social, però resoldre-la de forma satisfactòria té el seu entrellat que de retruc es veu seriosament complicat per la presència de l'estigma i les tècniques del secret. L'altre fet diferencial respecte a altres formes de relació amorosa o sexoeconòmica és la seva disponibilitat pública. Però no només pel fet de tenir sexe amb l'únic filtre apriorístic del pagament en metàl·lic, sinó per l'acompliment de totes les operacions destinades a dedicar temps a l'erotisme i la intimitat. Precisament perquè les paguen per fer-ho que tenen més

¹⁴ Font: <http://www.imdb.com/title/tt3730128/>

temps per dedicar-s'hi que si no fóssi treballadores sexuals, és senzillament un instrument de feina.

4.1.4. Estigma

En el cas de les persones que participen del comerç sexual la gelosa preocupació amb la privacitat és també un efecte de l'estigma. L'objectiu de l'estricta separació ritual és que pel fet de ser identificada com a prostituta no pugui repercutir negativament a la seva identitat personal. Per a aquesta finalitat protectora creen una identitat *ad hoc* que és alhora un producte comercialment atractiu i una màscara social. Per tal que no puguin ser relacionades les dues identitats destinades a dos móns que malden per mantenir separats. Ni ser reconeixibles com a *escorts* en el seu cercle privat, ni ser identificades per la seva identitat personal administrativa entre l'àmbit dels clients, els llocs de treball, àdhuc les companyes. Els potencials efectes són però de caire molt divers.

En el cas de Maria es tracta més aviat de crear un personatge comercialment eficaç. Ha creat una identitat fictícia, un personatge per a la feina, algú que ni té família, ni parella ni problemes. És protegir el seu entorn pròxim dels clients que poden devenir obsessius. Però també es per tal de separar la seva identitat i professió en l'entorn de coneguts de la seva família: *“Aquesta part mútuament ignorada i no revelada sobre qui o què som –el que Simmel denomina la «propietat privada espiritual»– és el que provoca la condició intrínsecament ambigua de les relacions personals, fetes amb ingredients variables de comunicació i reserva, de veritat i error, de claredat i foscor, sense la qual cadascú esdevindria automàticament vulnerable davant l'acció malèvola de tots aquells que sabessin molt més d'allò que hom ha volgut revelar de si mateix. Per tant, la utilització del secret constitueix «una tècnica sociològica, una forma d'acció sense la qual, atenent l'ambient social, no seria possible assolir determinades fites»* (Simmel a Delgado et al 2012:24) Si bé actualment Maria no ha de portar una doble vida amb la família, aquestos no informen de la seva feina en els seus cercles personals. *“L'altre dia parlant amb una altra companya, coneguda teva i meva, va ser molt... molt curiós, que per part d'ella i per part meva, els germans... tothom ho*

accepta. Tothom és hipersensibilitzat amb el tema, però (emfàtic i agut) va haver-hi un moment... en el que jo li pregunto directament... per que clar, aquesta pregunta és molt important: ¿Tu estás en el facebook de tus hermanos? Cual seria la respuesta que... ni ella està en el facebook dels germans ni jo tampoc. Vull dir que l'estigma existeix. La meva germana és enfermera i s'enteraria tot l'hospital. De que sóc prostituta. Llavors l'estigma està... però molt gran. (amplifica la o) Vull dir, t'accepto però amb uns condicionants: que la meva... que el meu cercle privat no tingui que jutjar la teva feina. (pausa) És així.”

Com miraré de relatar, no es limita a la mera ansietat de l'interlocutor davant una taca que s'ha provat d'ocultar i que ha estat revelada. L'estigma te girs ben allunyats d'això, té girs en el que resulta instrumental, útil, i gosaria dir que econòmicament quantificable. Beneficia algú, en algun lloc, d'alguna manera, i perjudica a qui porta l'estigma de manera irregular, inconstant, imprevisible. Això però suposa una altra dificultat per analitzar-ho ja que en ocasions s'imputa a l'estigma coses que potser es podrien atribuir a altres causes. Però es pot discernir realment? Per a què distingir-ho, com fer-ho? Alguns aspectes que puc posar en discussió a partir de diferents fonts no pretén en cap cas posar en qüestió el testimoni de les informants. Ho perceben així i en tot cas el que en pensin només els pertany a elles. L'objectiu d'aquest apartat és mostrar la extraordinària versatilitat de l'estigma a l'hora de manifestar-se. L'enorme potència d'aquest control social és precisament perquè també és tracta d'una pràctica costumària, una tradició acrítica, molt més forta i efectiva que una sanció administrativa, que en relació a la prostitució tant aviat hi són com no hi són.

Tot i que l'estricta separació de caire ritual acostuma a ser més forta als inicis i a mida que porten temps tendeixen a ser més laxes. Hi ha persones que la mantenen, però a parer de Maria no són en absolut creïbles segons la seva pròpia experiència i la compartida amb altres companyes: *“Pos ja et dic, amb la trayectoria de l'estigma, òstia! creo que ya lo he vivido todo. Lo que si que tengo muy claro Agnès, y esto quiero que salga es que, el rol de “Mi marido no lo sabe” en mujeres que llevan 20 años, no me lo creo! Por que? Por que siempre hay un dia, un dia! En el que te acompañan... al trabajo,*

siempre hay un fatídico día en que te encuentra alguien de tal. No se puede tapar (diu separant cada paraula i vocalitzant clarament). A mi, cuando me dicen: “No, mi marido no lo sabe” (veu dolça) Y yo muchas veces –tu sabes que soy una tía muy auténtica- le digo: “A ver, a que te caes y me lo chupas un rato!?! Porque no me lo creo.” Ya no me lo creo! El dinero no lo puedes tapar! (...) Que pasa? Que tu eres invisible en el mundo de la prostitución? La única visible soy yo? Venga hombre! (pausa) Anda ya!”

A mida que passa el temps, Maria s’adona que en el seu entorn proper aquest univers és un secret compartit: *“Claaaaro! Imagínate con el tiempo! Tios, vecinos! El farmacéutico de la farmacia al lao de casa! Claaaro! He visto persona! Formando parte de la sexualidad que en eso momento querían ver... es que... Seamos más desto... tocamos algo que es muy bonito, que es la sexualidad, nada más.”* Els dos móns, el visible i el que només ho és per a qui el coneix, teixeix un conjunt de relacions creuades. *“Si los iniciados fueran tan sólo una suma de personas inconexas, pronto se perdería el secreto; pero la socialización ofrece a cada uno de ellos un apoyo psicológico, para librarle de la tentación de ser indiscreto. (...) Así la sociedad secreta compensa el aislamiento propio de todo lo secreto con el hecho de ser sociedad. (...) dentro del secreto (...)”* (Simmel, 2015:93) Tothom sap que existeix però ningú sap en cada moment concret exactament qui hi està participant.

Aquest secret de domini públic en l’àmbit de la proximitat familiar ha produït el consens silenciós no parlar-ne. Es mantenen les pràctiques de no explicar el que no es pregunta i de no preguntar el que no s’explica. *“Mira, amb la meua família, amb els pares no va vaig tindre cap necessitat de dir res. Mons pares veien que jo movia diners i sempre van mirar cap un altre costat. Mai em van preguntar: ¿I d’on treus aquests diners? Jo aviat ja amb 21 anys ja vaig anar al banc a demanar diners per a comprar-me un pis i ningú em va preguntar res. Tothom sabia, eh? Per que els diners no es poden tapar. No.”* Amb la família política, decideix no explicar-ho, és a dir escull conscientment “entrar a l’armari”, és a dir passar a la clandestinitat social. (Delgado et al, 2009:14) *“I el estigma vuelve otra vez a salir (arrossega la e) ... con que? Pues con que me meto en una familia! Entonces me encuentro que tengo una suegra y un suegro, que*

tengo que justificar! Y una cuñada que es mosso d'Esquadra! Que un dia me acorralla en una cena, delante de toda la familia. Y me dice: "Porque yo me entero de todo!" Y la niñata no era ni mosso d'Esquadra! Que estava como estudiante! De estos que estudian en... como se llama?" Trigarà dos anys a cedir a aquestes insinuacions. *"Este tipo de rostro reconfigura el enmascaramiento de la historia llamado secreto público "lo que se sabe pero no puede decirse del rostro que es máscara y ventana del alma al mismo tiempo-; de tal forma que existe un tipo de liberación" de los poderes fetichistas del rostro en una proliferación de fantasía y de identidades, no menos que del propio concepto de la identidad, una descarga de los poderes de representación."* (Taussig, 2009: 317). La idea de família és ampliable a totes aquelles persones sense relació de parentiu amb qui es té una relació de confiança. L'efecte de l'estigma i el secret revelat pot tenir altres efectes, com ara la sensació que es fomenta el pagament del suport emocional: *"Si, jo he parlat amb dones, que també porten temps com jo... "...oh, és que jo abans era tonta per que pagava el carinyo de la gent!" I si! Sé veritablement lo que m'està explicant! Per que no pot haver-hi cap dona que abans no hagi pagat la tasa de comprar ella el amor i el afecte també a la vegada l'acceptació de la seva professió. (...) Amb tot! Amb les amigues, la família... L'acceptació es paga. To-ta! Les dones, les més intel·ligents, les més preparades. Totes hem pagat això."* A mida que passa el temps i adquireixen experiència amb la varietat de situacions de revelació i secreció del secret ja sigui en pròpia pell o per boca d'altres companys i també clients, els inicis poden ser viscuts de manera molt diferent.

Maria és ara que entén el que va fer de jove: *"Mira, com va el primer any... és curiós. N'hi ha algú que... que m'enamoro. I... bueno, es una part... lletja o negra meva. Però te la vaig a explicar. M'enamoro aquella persona, que és casada. Es diu Javi. I aquella persona va ser com... com el que treia més el estigma de ser puta. Si que a la vegada després m'he jo m'he donat compte que se n'ha beneficiat... de la meva economia... però és algu que bueno, és temps passats... i sent jove ficar-se en un món en el que es guanyen diners... sempre n'hi pot haver algú que es beneficiï. Aquella relació es va trencar després de vuit o deu anys... per que jo em vaig enamorar de un client! (diu amb veu forta que vol ser fluixa, entre pícara i secreta)(...)"* A parer de Maria és molt

complicat fer bé les coses en aquesta feina de bon començament. No hi ha un manual d'instruccions enlloc que expliqui quins són els perills, que en absolut es limiten als clients malcarats o una hipotètica persecució administrativa. De vegades el perill està en la família i amistats. També en la por a perdre-les: *"Jo crec que si. De caure, de fer-te molt mal i llavors, creix! Si. En aquest món de vegades tothom... he parlat en el ambient tothom li dóna por a explicar les coses, de veritat... però jo crec que totes hem pagat! Bé pugui ser una amiga de les que surt amb tu, divendres, dissabtes, que sap lo que fas i que també es beneficia."* A mida que saben llegir en qui poden o no confiar és quan poden decidir treure's la màscara: *"Por que creo que te respetas des de el primer momento en el que dices la verdad. Entonces ya te respetas, a ti misma. No tienes por que hacerlo por los demás. Si no por tu condición de persona de que necesitas explicar. Sea familia, sea tal, es quitarte ya la máscara, pero tu, hacia ti, no hacia las demás. Tienes que hacerlo por ti misma."* Es tracta però d'un punt de no retorn. Ja no podran fer marxa enrere: *"En aquest cas queia la màscara, i des d'aquell moment la invisibilitat de què es gaudia gràcies a l'anonimat ja no era possible."* (Delgado et al, 2012:91)

El Javi jugava un paper que per a les dones que s'inicien i no tenen ningú amb qui parlar-ne, és important: *"I si no vols dir-ho així. Doncs era com la meva persona de confiança, que sabia que la meva seguretat era com que la tenia que pagar en el aspecte de que sabia on anava on estava, què tal, vull dir, el carinyo, el amor... Vull dir, cuidado, moltes coses, és una varietat de coses. Jo crec que vaig pagar allà el primer cànon que es paga, que és el amor i la prostitució. Després he sanejat la meva vida, per suposat! (...). I jo ja sé que això te que anar al meu nom, això té que anar al meu nom, els pisos van al meu nom. La compte bancària estic jo sola... vull dir. Totes aquestes coses... si no caus no les saps fer bé. M'entens?"* Aquesta ha estat l'exemple més proper a proxenetisme que m'han relatat exercit per algú amb qui es creu mantenir una relació sentimental. Les altres informants resolen el tema de la seguretat, mantenint una trucada davant el seu client amb alguna companya a qui es notifica on són i quan preveuen sortir-ne. Respecte de les relacions de parella, algunes tenen una vida privada emocional en parella en plans igualitaris. Altres informants canvien sovint de parella o senzillament no he arribat a saber-ho.

Amb la finalitat que no es produeixin trencaments de relacions familiars irreversibles, és fonamental l'ús d'un ampli repertori de tècniques del secret, portar una doble vida amb identitats performades separadament (on el més complicat d'ocultar seria la indumentària, el telèfon, l'ordinador, etc) la recreació de situacions al voltant d'una feina que no existeix, la justificació d'entrades d'ingressos, etc. és el que actualment les pot angoixar més. Certament la reacció que poden tenir davant la revelació del secret és imprevisible. El seu company va reaccionar amb violència. Els va costar gairebé un any a reconduir la situació que amenaçava trencament. *"A ver. El ahora lo vive con naturalidad, mi profesión. El no alardea, para nada, por ejemplo. Mira. La semana pasada le dije... "Mira hay un programa de televisión que buscan a alguien que pueda hablar de lo que es convivir con una profesional." Y el me dijo: "Pero estamos locos. Tas dao un golpe o algo o tal" Al igual que lo comenté con una compañera que también tiene pareja y... por favor! O sea! Opinan lo mismo! Si nosotras tenemos un estigma duro, el de ellos aún es mas grande. Más grande, más desagradable, más... claro es el chulo! Aunque no lo sean! Eh? Para nada! Que sea una persona que también aporte economicamente, que te ayude... que cuando yo estoy de viaje mi hija está muy bien atendida, entiendes? que mejor que con su padre, poderla dejar. Sabes?"* Actualment no hi ha discussions sobre la seva feina, de vegades fins i tot la porta en cotxe a les cites amb els seus clients quan s'ha de desplaçar lluny o a hores nocturnes.

En el context actual els efectes de *l'estigma puta* apareixen amb posterioritat i més enllà de família i amistats. Sorgeixen en la interacció amb altres persones en escena, bé siguin en tant que *"rostre màscara o rostre persona"* (Taussig, 2009:312) en tant que clients, madams, propietaris de locals, policia, assistents i treballadores socials, companyes, etc. Que tant aviat actuen per raó de la seva posició en el camp social institucionalitzat com per afinitats i controvèrsies en l'esfera personal. És a dir, de manera anàloga a que no és de domini públic com es fa per treballar en condicions de seguretat i autonomia i es va aprenent poc a poc. Com pot aparèixer l'estigma, com evitar-lo o reconduir-lo és un coneixement concret que també cal que vagin van adquirint en el context actual.

En altres cronotopos és l'estigma previ sobre algunes dones el que construeix la prostituta: *"However, at this stage, it might as yet be amorphous, to be crystallised eventually by identification with an image of a "good-time-girl", one who stays out of night, one who gets the reputation of being "an easy girl with the boys".* (Shoham i Rahav, 1968:410). El mateix indica Juliano: *"En todos estos casos, la desvalorización tenía como resultado objetivo forzar a las mujeres a transformarse en prostitutas (...) su opción laboral era una consecuencia de su desvalorización previa."* (2002:27) Federici (2004) i Roura (2009) i Sau (2004) indiquen situacions similars amb dones que hagin estat violades, siguin mares solteres o simplement hagin perdut l'honor. Graeber assenyala la pobresa com a factor productor de prostitutes i no l'estigma previ sobre el seu comportament: *"... los orígenes de la prostitución comercial parecen enmarañados en una peculiar mezcla de práctica sagrada (o antaño sagrada), comercio, esclavitud y deuda."* (2014:240). Caldria plantejar-se si la prostitució –entesa com a ritual sense estigma: *"... no parece que a los hombres sumerios, al menos en esta temprana época, les presentara ningún problema el que sus hermanas tuviesen sexo a cambio de dinero."* Graeber (2014:238) i que reproduïa el mite fundacional d'Ishtar i Enkidu: *"... los textos religiosos sumerios la identificaban como uno de los principales rasgos de la civilización humana, un regalo otorgado por los dioses en el alba de los tiempos. El sexo para procrear, se consideraba natural (al fin y al cabo, los animales lo hacían); el sexo como placer, y no para procrear, se consideraba divino."* Graeber (2014:239). Va ser posteriorment instrumentalitzat en la seva vessant merament comercial amb una doble finalitat: *"En cualquier caso, entre el empuje de la mercantilización, que recaía de manera desproporcionada sobre las hijas, y la resistencia de quienes trataban de reafirmar los derechos paternos para "proteger" a las mujeres de cualquier sugerencia de que se las podía mercantilizar, las libertades prácticas y formales de las mujeres parecen haberse visto restringidas y borradas de manera gradual pero creciente. Como consecuencia también cambiaron los conceptos de honor, convirtiéndose en una especie de protesta contra las implicaciones del mercado, incluso si al mismo tiempo (como ya vimos con las religiones) se hacían eco de la misma lógica del mercado de mil sutiles maneras."* Graeber (2014:245)

Per a David Graeber l'explicació no rau només en el Patriarcat entès com una institució que organitza la societat, ni en els diners, concepte que ja existia, sinó en l'economia de crèdit, que empra un tipus de moneda acumulativa que permet d'una banda l'enriquiment d'uns i l'empobriment d'altres a partir de les pràctiques de crèdit i el consegüent cobrament del deute. La societat del deute és la que d'una banda trenca les relacions de solidaritat en el si de les famílies i comunitats, per a protegir-se reaccionen exigint als seus membres -especialment les dones- una adhesió estricta, que en justifica l'expulsió en cas de dissidència. *"El dinero, por tanto, había pasado de ser una medida del honor a una medida de todo lo que el honor no era."* Graeber (2014:247).

Aquesta és però una lògica masculina, que té en compte el punt de vista i els interessos dels homes com a classe social: *"...el resultado es que la historia (económica) que contamos está llena de espacios en blanco, y en ella las mujeres aparecen de la nada, sin explicación..."* (Graeber, 2014:168) Aquest androcentrisme segueix amb conseqüències dramàtiques que estan avui en dia ben vives: *"Y si estamos intentando comprender los orígenes del dinero, el hecho de que las personas se usaran unas a otras como moneda, ¿acaso no es interesante o importante? Y sin embargo, ninguna de las fuentes acerca del origen del dinero dicen mucho sobre ello. Parecería que en la época de estos códigos legales bárbaros, las esclavas no se intercambiaban, sino que eran unidades de contabilidad. (...) es difícil no simpatizar con la angustia de un padre al ver que unos extraños se llevan a su hija. Por otra parte podríamos preguntarnos: ¿Por qué no se lo llevan a él? La hija no había pedido dinero prestado.* Graeber (2014:168) Les dones senzillament estem al marge d'aquestes consideracions com a objecte i com a subjectes: *"La historia económica deja todo esto, de alguna manera, fuera de sus límites."* Graeber (2014:169). En el meu àmbit de relacions personals no és estrany que amics meus considerin de manera més o menys conscient que amb algunes dones tindrien sexe però no en cap cas establirien una relació de parella a causa de la seva promiscuïtat que al seu parer les fa poc confiàbles. Altres indiquen que és diferent si la relació fora de la parella la té un home o una dona, ja que per a ella té un component afectiu i sentimental, i per a ell només sexual. A Londres vaig conèixer en un curs

d'anglès dos joves de vint-i-pocs anys – de Colòmbia i Eslovènia- planejaven amb molt interès una sortida a la discoteca al vespre. El debat discorria en quin local els podria ser més fàcil lligar –i tenir sexe garantit- a la meva pregunta si es plantejaven “trobar parella” tenien ben clar que no. Que aquesta mena de noies només són bones per follar, però no per casar-s’hi. (diari de camp, 6 de setembre de 2012)

Durant el període de recerca, quan compartia les meves troballes amb persnes fóra de l'àmbit de la recerca, he percebut que el tema d'estudi era rebut amb reserves quan mostrava la meva fascinació. “Vés amb compte no entris massa al camp tu ara!”. Les meves informants -que també la notaven- m'insistien: “I tú, quan comences?”. Així que no puc més que concloure amb el que Maria percep com la omnipresència de l'estigma puta: *“No. El estigma es paga. Amb tot. Amb tot. Socialment amb tot. Amb els amics, amb la família, però amb tot. Cada vegada menos, però existeix. Vull dir no és ser cajera del Mercadona. No.”*

Fins aquesta part he considerat alguns fragments de l'entrevista com a indicadors de com afecta l'estigma puta les seves relacions personals, és a dir aquelles que les permet inscriure's o no en cercles d'intercanvi a fons perdut, de reciprocitat generalitzada. Allà on es reproduceix i manté la vida perquè cuidem dels altres i som cuidats. Com dibuixaria la seva biografia el fet de no tenir el pes de l'estigma? *“Como hemos visto, esto lleva a algunas autoras como Pheterson a proponer que el único elemento definitorio de la prostitución es su connotación negativa.” Juliano (2002: 24).* Al primer article d'aquesta recerca (Villamor, 2014:) vaig provar de demostrar empíricament que la relació del prestigi amb el matrimoni i l'estigma amb la prostitució no produïa per si sola unes relacions que es podrien induir com satisfactòries i insatisfactòries respectivament. Totes havien tingut alguna relació abusiva amb el matrimoni (o parelles estables) i relataven situacions amb els clients de reconeixement de vàlua que no s'haguéssin imaginat abans de començar. Com diu Pheterson: *“Prescindamos del estigma puta que se establece en el intercambio sexual remunerado y la “prostitución” se evapora” Petherson a Juliano (2002:17).* Depén. Del context, de les intencions, de la interacció social situada. El quid de la qüestió no és el

què, sinó el com. Però això no és en absolut evident a primer cop d'ull, pel cúmul de despropòsits que a companyen aquesta institució i tot el que hi té a veure. La discreció imposada pel secret que obliga els seus participants a aplicar-la per a que es s'estableixin relacions, el món amagat que vol restar ocult i ho defensa, la visió externa sota prejudicis morals, la manca d'eines per comprendre-ho desde fora.

4.1.5. A la feina

Durant uns anys, Maria, va treballar en un negoci propi regulat administrativament: *“Si! És lo pitjor que vaig fer. Jo crec que va ser l'etapa més... més cabrona, de, de vulguer...(…) I tot! I los pagos són molt bèsties, i elsvienen muy jevis! I claro, (desanimanda) tienes que estar súper, súper... Hay necesidad de tanto? Hi ha necessitat de currar tant? Si jo com puta era molt feliç! A mi la prostitució m'ha donat una felicitat, una autonomia, un bon rotllo! Una capacitat de decidir! Que la peluqueria no he sigut tant feliç! Per que portar ya un equip de cinc o sis persones! Tothom és diferent! I entre ells té que haver-hi bon ambient. Jo treballo de les 9 del matí fins les nou o les deu de la nit, cada dia. Guanyo diners. Treballo com una... bèstia, per que son moltes hores! Dissabte també. I, a la nit, tres vegades a la setmana em veig amb ell. Pensa una cosa...”* Aquesta experiència amb un negoci respectable de cara al públic fou possible perquè un client preferent va passar a ser exclusiu. Li donava una quantitat (sis mil) al mes per a que no anés amb ningú més. No vivien junts i durant el dia treballava en el negoci que va muntar amb cinc empleats, entre ells algú que havia estat important per ella, el Javi.

Ho deixa tot quan decideix que vol ser mare. Coneix el pare de la seva filla i decideix traspasar-se el negoci pel procediment administratiu habitual i el client exclusiu a una companya. Quan reprèn la feina ho fa però diferent. A mida que va descobrint i corroborant com es fa per treballar independent -simultanejant una popular casa de cites barcelonina i els anuncis en els classificats en premsa- va prenent consciència que tot el que guanya ho necessita per ella, que no pot repartir els seus guanys amb ningú. Així decideix deixar de treballar per tercers, i al Javi l'avisa que ja

no podrà seguir ajudant-lo, ja que tot el que li doni ho està prenent de les seves filles. Des d'aquell dia ja no en tornarà a saber res més d'ell.

I no és només que al lloc de treball es queden amb el 50% del que pagui el client, són totes les condicions que no es poden negociar: *“No n’hi han condicions de treball!”* O ho accepten o no es treballa. Si arriben tard, encara que hi estiguin tot el dia, l’encarregada no les proposarà als clients. És a dir, les relacions laborals no estan regides per cap conveni laboral regulat o mediat per organismes estatals, sinó per un conjunt de regles pròpies de cada lloc. Capricioses i canviant, imprevisibles. Tot seguit relataré algunes de les condicions de treball amb que s’ha trobat Maria als llocs (clubs, saunes i pisos) on ha treballat. En cada lloc es produeix una cultura del treball amb l’exigència peremptòria de l’acompliment de l’horari. Si això pot semblar una convenció que es dona per sobreentesa, cal que recordem que no hi ha cap contraprestació per part de l’empresari els dies que hi ha pocs o cap client. Altres regulacions internes són d’esperit recaudatori, per una part les multes: *“Jo recordo que a Lemnos que si et deixaves una llum, anaves a buscar el senyor a la saleta i et deixaves la llum oberta de la saleta, ja tenies multa! (...) 5 € de multa! Eren mil pessetes! Per que era en pessetes. Però si te la deixaves 5 vegades per que jo sempre he sigut molt despistada! Pos eren 5000 peles! Vull dir... que el que sortia últim era ell! Lo normal era... no? No sé! Es molt difícil tancar la llum, que fas? També a la vegada de... 5000 peles! Que eren peles, eh!”*. I per un altre costat el cobrament pels serveis, com ara les tovalloles i llençols nets, el servei de neteja i fins i tot també les revisions mèdiques:

“Una cosa que em dona molt fàstic. Que vaig viure i que tinc molt... era el tema sanitari! El tema sanitari era portar un metge i una enfermera i al qual ens portàven... I això és real, eh? Puc dir-te el nom del metge... Eh, i et cobrava 25.000 pts. El primer u de mes per a fer-te una analítica i una citologia totes les dones. No era com avui en dia...! (...) I ho havia de pagar jo... Però a veure, avui en dia... jo sóc personal sanitari, i la meva germana m’ha ensenyat mooolt! A mi em punxàven en una saleta, que era una recepció, quan, avui en dia es te que portar alicatat en unes condicions d’asèpsia increïbles! Que per a fer-te una punxada no és l’ambient més

correcte. Era un tema sanitari! Un tema de legislació! Un tema de que estaven fent algu incorrecte. A qualsevol puesto, no pots obrir-te les cames i fer una citologia! Per l'amor de Déu! I estem parlant de metges i enfermeres. Eh?"

L'efecte d'aquestes imposicions, que impliquen uns costos estructurals força alts que no poden rebutjar si volen treballar en aquell lloc, pot tenir un efecte dissuassori per a les que no tenen facilitats per captar clients: *"Clar, n'hi havia noies que no guanyaven tants diners, per que clar, aquestes 25.000 pessetes, igual es passaven 2o 3 dies, les més grans per exemple, per a poder pagar-se la història metge. Si."* Però no només això, sinó que es produeix amb impunitat un greuge a la intimitat i confidencialitat: *"Ah, i los resultados no venian a ti! Venian a la empresa! Entonces nos enterábamos de si aquella tal, si habia alguna alteración celular. Es que era una mierda (arrossega la e) La confidencialidad! Eso también se nos vulneró."* Tot i així no li consta que hagi estat mai denunciat, de fet per la seva web sembla que encara està en actiu. Paradoxalment també es pot donar poca seguretat laboral i de salut, parlant de la casa d'una coneguda madame barcelonina: *"Por ejemplo todas las mentiras que cuenta que las mujeres són mujeres que llama por teléfono... No, no, no. No llama! Hacemos un horario! De 11 de la mañana a 10 de la noche. En unas salitas de metro cuadrado por metro cuadrado y ahí cabemos tres! O sea! Hemos estado tres. Pero no por mi... te puedo presentar a muchas mujeres de catorce, quince, veinte mujeres que hemos trabajado con ella durante muchos años, y hemos colaborado con ella, y todas las mentiras que dice! Por ejemplo, nunca exigió un control sanitario! Jamás! Nunca! Por ejemplo, ocultó... yo, estando dando pecho a Judit. Ocultó que una de las chicas tenia tuberculosis. Si? Que pasa con la tuberculosis? Si yo llego... Yo voy vacunada... pero si ella..."* Actualment existeix un centre a la ciutat on es garanteix la gratuïtat, és a dir l'accès universal, i la confidencialitat metge –que no l'anonimat- de les proves de malalties de transmissió sexual al Centre d'Atenció Primària les Drassanes.

Amb aquests exemples *l'estigma puta* actúa en el sentit que no s'han estipulat un conjunt de normes i regulacions habituals en altres oficis i centres de treball en favor dels drets de les persones que hi treballen i limitant els abusos patronals.

Efectivament altres qüestions que atenyen l'estat com a garant de drets socials per als treballadors són inimaginables: ni seguretat social ni de salut, ni atur ni jubilació ni baixa per maternitat. Tampoc estan reconegudes unes relacions laborals entre l'estament empresarial –ja sigui en una relació contractual com a llogador i estadant-com en altres fòrmules que s'aproximarien a altres serveis personals organitzats industrialment en la que la treballadora és qui efectua efectivament el servei. En el primer cas la única pressió és que l'estada resulti rentable per a la treballadora, on com a molt es pot entendre com una autoexplotació. En el segon cas es poden produir situacions d'imposició d'horaris, percentatges a repartir, acceptació de clients, pràctiques sexuals, multes, revisions mèdiques, etc. Sense que es produeixi necessàriament una contraprestació en forma d'ingrés mínim o de pràctiques de seguretat laboral, confidencialitat, etc. Aquesta mena de pràctiques són probablement les més esteses, enfront a les practiques encara més abusives de proxentes personals i xarxes criminals que empren m's aviat el xantatge i dependència emocional o la coerció i la violència per al pagament d'un deute econòmic. En tots els casos però el terme "explotació sexual" resulta confusa per a explicar una situació que en darrera instancia és una mera explotació econòmica.

El problema amb el concepte de diner negre és que és blanquejat i ennegrit contínuament. És una il·lusió de la fiscalitat estatal pretendre que tota l'economia manifesta en circulant monetari pugui estar subjecta a control administratiu. D'altra banda és el mateix estat el que ho propicia en no reconèixer la vàlua del treball reproductiu, aquell que generalment fan les dones. Com ja he esmentat el treball sexual es manté en un llimb no només social i legal, sinó també econòmic. Es tracta d'una activitat exercida fonamentalment per dones a qui no se'ls reconeix que siguii una feina. I per les queden excloses a nivell simbòlic i formal amb el reconeixements fonamentals com a ciutadanes en un estat de dret, per tal com es guanyen la vida, amb unes importants repercussions en la seva qualitat de vida.

Altres coses que recorda no tinc tant clar que siguin un producte específic de l'estigma puta: *"Pues... pues ay pues eso. El estigma puta lo pagamos en que? Los*

cánones eso, por ejemplo. Los fotógrafos. Yo me voy a hacer una sesión de fotos. Cualquier mujer, a un en fotógrafo normal y a lo mejor, yo que sé, 50, 10 fotos. 50 euros, 10 fotografías. Por el hecho de ser prostituta. Por el hecho de ser 10 fotografías... eróticas, con algún retoque... la que quiera natural. Natural... 300, 250, como lo más barato 200. (diu lentament) O sea, es pagar mucho no? Por ejemplo estos pisos de alquiler de habitación. Ayer me llamaron para un piso de alquiler de habitación para ejercer mi trabajo. Y me piden 350 euros por una habitación. Eso es pagar el cánon de la prostitución.” Ja que un fotògraf no té les mateixes tarifes de retrat per a un públic general, que per a un encàrrec de caire comercial. En canvi sobre el lloguer de pisos o habitacions si que puc entendre que és un servei especialment car perquè es tracta de prostitució. Algunes tarifes d'habitacions en pisos acondicionats en edificis d'oficines en cèntriques places barcelonines cobren 350 a la setmana, 1000 per tot un mes.

En tot cas aquestes relacions abusives són molt més clares en els grans bordells que ofereixen serveis de tota mena a les dones que hi fan places. Fer places vol dir contractar el lloguer d'habitació de treball en un prostíbul per un període de 21 dies, com si es tractés d'un hotel. A banda d'això en el mateix establiment es pot trobar tot allò necessari per a la feina: vestuari, perruqueria i *esteticienne*, ginecòleg... a uns preus certament més alts que fora de l'establiment. La lògica de les dones que fan places és el de treballar el màxim possible, si cal descansant poc. Entenen el desplaçament a una altra ciutat com una inversió que cal rendibilitzar. Ser nova en un lloc és una aventatge ja que es tenen més clients, i un perill perquè no es coneix la cultura concreta del lloc. Així doncs poden preferir pagar aquests serveis més cars i estalviar-se el temps de buscar els mateixos serveis més econòmics en una ciutat que no coneixen. Tot sovint els grans bordells i prostíbuls, com als casinos, empenen una moneda pròpia. Al canvi a moneda de curs legal sempre els podrà ser desfavorable. Ja sigui perquè es comptabilitzin conceptes extraordinaris i inesperats, fiances, etc.:

Il·lustració 1: “Fitxes i vals: Són formes de diners d’ús restringit que només obliguen l’àmbit responsable de la seua emissió, normalment empreses i comerços. El seu valor s’expressa en productes, servicis o termes monetaris.” Història dels diners. Exposició temporal. Museu de Prehistòria de València. (25 de maig del 2017.)¹⁵

Un bordell és un mercat autoregulator de preus a petita escala, això vol dir, entre altres coses, que ofertes que sobresurtin tant per dalt com per baix pot provocar les reticències de les companyes. D’altra banda pel lloguer de l’habitació per treballar –independentment de si és la mateixa on es pernocta- suposa que cal fer cada dia 3 o 4 serveis per a que comenci a surtir a compte el viatge, un mínim que tampoc és tant senzill d’assolir. Ruhne i Löw indiquen que en els bordells del barri de l’estació a Frankfurt del Main el lloguer d’una habitació és de 120 a 130 euros diaris. El serveis arrenquen a 25 euros per deu minuts. (2011:56)

En aquest sentit les *escorts* no tenen aquest problema d’una manera presencial, però és igualment sensible en el mercat virtual. Durant els cinc anys que he seguit el directori en el que s’anuncien les meves informants s’han triplicat el nombre de persones que s’hi anuncien, i algunes d’elles han rebaixat de 150 a 120 euros les seves tarifes per una hora. Si el problema en els llocs de treball pot ser la convivència, per a les escorts pot ser l’aïllament i la soledat. Per aquest motiu no és estrany que es conformin grups de sociabilitat on comparteixen els neguits i les alegries, on parlen

¹⁵ Font: http://www.museuprehistoriavalencia.es/web_mupreva/sala/?q=va&id=243

molt dels clients i de les jugades que han provat amb elles, on la veu de l'experiència és sempre ben rebuda. També es troben periòdicament a casa d'algú –rarament en locals públics- per compartir estones disteses. Tanmateix també és una zona de perill per l'espionatge industrial: extreure informació de com treballen les altres alhora que oculten com treballen elles. En tot cas, quan treballen independents el que més valoren és: *“Clar, la llibertat de dir això no.”*

El fet d'estar tot el dia esperant clients, és potser definitori de qualsevol tipus de treball sexual, si bé en locals la qualitat de l'espera pot resultar més angoixant. Els locals tot sovint no tenen llum natural, els espais reservats del públic són petits i precàriament condicionats, i els ambients entre les companyes està en continua reconfiguració amb les anades i vingudes de les treballadores. En referència a això, Maria vol destacar enfront el que li he preguntat sobre les relacions de competència o rivalitat: *“A veure, tu ja et feies amb aquella amiga... Per que sempre n'hi ha una que t'ajuda. Sempre. No poden ser totes dolentes. N'hi ha una que et dóna la... (mà) Llavors és qüestió de ser una mica sensible i saber qui te donarà la mà. I amb aquella doncs és la teva companya en el moment de passar-ho. Per que la professió és una mica... diferent. A vegades molt (subratllat) difícil. I sempre hi ha algú que et dóna la mà. Sempre. N'hi ha una que sempre és solidària. A tots els puestos, eh? Et trobes...”*

Maria -i la majoria d'informants- destaquen que la continuïtat és un factor rellevant per dotar d'estabilitat a la feina. Ja sigui fent estades llargues en un lloc o en els anuncis personals: no entrar i sortir constantment. Per a elles és fonamental aconseguir clients fixos –tant li fa si és només un cop l'any- que els clients repeteixin és com tenir un sou fixe.

En relació als clients, tenen seu propi repertori estratègic en el que intenten aconseguir beneficiar-se algú -literalment- ja que té per principi professional cobrar per sexe. Aquestes tècniques del secret (per tal d'ocultar la intenció d'estalviar-se pagar els honoraris) poden aplicar-se de forma sistemàtica, fins que per tanteig *pesquen* alguna cosa. Per part de les ofertants que es mantenen en grups de relació es produeix un continu fluxe d'informació en la que comparteixen dades concretes sobre

clients (telèfon o correu electrònic i tècnica que ha intentat) i entre l'experiència de companyes que ja coneixien un parany concret alerten de com reconèixer-ne els indicis, com protegir-se, com evitar-los. Altres poden provar amb la humiliació: *“Por ejemplo, utilizar la palabra “puta” para follarte eso es muy normal. Entonces, a ver... como que a ver... que me... hace gracia. Cómo que lo encuentro cachondo. Hasta me pone. Pero hasta que te pasa esto... tu tienes que tener una evolución. Porque claro la primera vez que te dice puta, oi! Te sientes cómo ofendida, pero luego no, como que te ayuda a lubricar. Claro. Seamos sensatos.”* A *“Working Girls”*¹⁶ (traduïda a Espanya com a *“Chicas de Nueva York”*) un film del 1986 de Lizzie Borden, es descriu la jornada d'una prostituta en un pis de Manhattan. A parer de les informants amb qui vaig poder visionar-la és un retrat realista (diari de camp, 18 de febrer de 2017). En una de les escenes, un dels clients empra el terme “puta” amb ànim de denigrar-la un cop ella ha rebutjat veure'l fora de la feina. Això estaria en relació a provar de *camelar*, és a dir, quan els clients fan veure que és amor el que senten. L'objectiu és pretendre que es tracta d'una relació romàntica, situació en la que perd sentit social el fet del pagament explícit, ja que està sotmès al tabú del càlcul.

És a dir que exigir i donar un pagament o compensació econòmica explícita és senzillament inconcebible en el marc d'una relació romàntica. Una variació més elaborada filla d'aquesta lògica és proposar matrimoni: *“Pues mira, si. No hará mucho! Yo tengo un buen cliente sueco. Amb fíjate con que... con que histora! Y que me quiere y que se quiere casar, y que quiere ser tal... Pero he llegado a la conclusión que es para no pagar! Porque el dice: “No me importa que tu trabajes. Pero yo no puedo pagarte para estar.” Mira, ha estado dos semanas. Y tu crees que yo me he tomado algo con él? Ni eso! Na-da! Porque? Por que yo nunca he ido de gratis, jamás. En el sentido de un cliente que pase a ser gratis. Ostia, creo que me tendría que darme un golpe muy fuerte en la cabeza para decir, esto es gratis. No, no, no. Gratis no es nada. Nada. Por que si no la vida me lo hará pagar. Así que vayamos poniéndolo precio a las cositas... Claro. Es así. Es así.”* Maria argumenta que quan l'amor per algú és sòlid això implica mirar perquè l'altra persona

¹⁶ Font: <http://macba.es/es/born-in-flames-lizzie-borden/1/actividades/activ>

estigui bé, llavors: *“Oye, a mi no me puede decir: “Uy, te quiero mucho y no me mojo el culo!” Vamos, para nada! Empieza a hacer cosas buenas para mi! Y entre ellas es aportación económica. Claro.”* Però quan algun dels seus clients utilitza aquesta estratagema respon: *“Cuando me pasa esto, les digo que mis novios, cuando los he tenido, son los que pagant mis restaurantes, mis gestos de ropa, masajista, perfumes, zapatos, bolsos, de peluquería, de libros, de cursos, etc. Que el ir a mi lado vale mucho más dinero, más que si pagant mis honorarios.”* (diari de camp, 22 de novembre de 2016)

Per tal d'estalviar-se aquests disgustos i malentesos que poden resultar extremadament desagradables donades les confusions en que es poden caure o en les que es *vol* caure. Existeix la pràctica profil·làctica del cobrament previ. Amb el ritual del canvi de mans dels diners posterior a la negociació l'espai de joc queda clarament delimitat: el temps que durarà, el que es farà i el que no es farà. Si algú trenca les normes, aquella relació, probablement no es reproduirà. *“Hay que cobrar siempre por adelantado. Porque claro, si al cabo de media hora te cansas de mi, yo ya he cobrado! Mira en agosto pasado me pasó.”* Malgrat els anys d'experiència -normalment ja les veu venir de lluny- de vegades hi ha sorpreses. Un client, que ja feia anys que coneixia i que hi havia plena confiança. la va llogar una setmana per anar a Eivissa. De vacances per a ell, de feina per a ella. Finalitzada la setmana contractada no l'hi va pagar amb l'argument: *“Ya me he gastado mucho dinero en ti”* Tot i així diu, que en general aquesta manera de fer les coses, comptat i debatut, li ha reportat més diners que no pas cobrant religiosament per anticipat sota la forma de generoses propines que si no no s'haguéssin produït. És a dir la sensació de traïció és més forta com més gran és la confiança que s'ha dipositat en algú. Aquest fenomen no és exclusiu del món del sexe de pagament, així com tampoc la seva naturalesa bilateral, ambivalent, inesperada i sorpresiva: *“Sobre les imprescindibles tècniques per a ocultar-se en públic, més endavant veurem com se les empescava un militant antifranquista per trobar una companyia femenina improvisada que li permetia justificar la seva presència entremaliejant pel carrer. De fet, els «socials» sovint feien exactament això. Així, a l'atestat de la detenció de diversos membres de l'Assemblea de Catalunya al maig del*

1971, sorpresos a una cita prèvia delatada a la plaça de Sanllehí, s'informa que els agents «iban acompañados de señoritas auxiliares de esta Jefatura para que los funcionarios pasen desapercibidos» Batista a Delgado (2012:114)

Aquesta és una situació que es pot produir tant en direcció demandant-ofertant com a la inversa. En que és la prostituta la que extreu tot el que és possible del seu client mantenint intencionalment la il·lusió de l' enamorament. A tall d'il·lustració de diferents casuístiques i reaccions dels clients, vegeu el fals documental del 2009 "Mònica del Raval"¹⁷ de Francesc Betriu.

En els fóruns de clients on s'intercanvien valoracions i experiències sobre les ofertants, aquestes tenen eines –però no en tots els fòrums- per exigir la retirada de comentaris injuriosos o falsos. Però és molt més habitual que es mantingui la discreció sobre aquestes experiències i advertències viscudes de primera mà en cercles més petits. Per exemple alerten sobre la pràctica de contractar un servei pel cap de setmana i fer el pagament per caixer, el divendres, en un sobre tancat. Pot passar que el dilluns, moment en que l'entitat bancària comprova fefaentment les operacions i l'efectiu, el sobre estigui buit. (Diari de camp, 15 de juny del 2016) L'aspecte de la traïció, o més aviat de l'abús de confiança, està relacionat precisament amb fer prèvia confiança a algú. Si no es dona no pot ser traïda. *"La confianza es una hipótesis sobre la conducta futura de otro, una hipótesis lo suficientemente segura como para basar en ella una actividad práctica."* (Simmel, 2015:42) Arribar a aquest punt de coneixement de quines són les possibles situacions que es poden donar en aquest complexíssim marc social no és gens fàcil i s'aprèn a base de cops: *"El chulu no neix. Es fa! Ell (Javi) va ser una persona que en aquell moment veia que movia diners... que... que jo crec que es va estar al costat per... per que es vivia millor. M'entens? Es vivia millor. (...) Jo crec que si. Jo crec que si. Que el preu el vaig pagar. Si"*

4.1.6. El secret

¹⁷ Font: <http://www.imdb.com/title/tt1433318/>

“Yo es que quizás ya me lo tomo como, como una profesión tant... tant cómoda!”

Com ja he indicat el secret com a part fonamental de la pràctica actual de la prostitució és la de protegir als seus participants de l'estigma social. Això evita alguns problemes però en produeix altres. El secret té el seu propi sentit de ser com a pràctica social, amb independència del contingut concret del secret. Té les seves pròpies dinàmiques, lògiques de sentit i principis operatius. El tipus de situacions que exposaré a continuació també podria haver-los col·locat a l'estigma, perquè realment com establir on acaba i on comença l'estigma i on el secret que protegeix de l'estigma? Aquesta elecció és discutible, artificiosa, sota una classificació arbitrària amb la intencionalitat de pensar l'objecte d'estudi en base a les preguntes de recerca: quin horitzó de sentit té *l'estigma puta*? Pensar el lloc on viuen les informants des d'un lloc diferent de les meres víctimes estigmatitzades o explotades econòmicament (que no explotació sexual, que es una expressió confusa i equívoca). Amb el secret es vol fer palès que les prostitutes tenen agència i que l'administren a través del seu propi repertori d'operacions. Ahora són també objecte de les tècniques del secret d'altres.

Maria, en tenir parella es fica a l'armari altra vegada per tal de protegir el seu projecte vital de ser una *“maruja limón”* : ser mare i ahora seguir reballant amb una feina que li agrada i li reporta prou recursos econòmics per a mantenir la seva família. *“Es el papi de Judit. Aparte que són dos gotitas de agua. Són iguales! I aquest si que és el papi de, i en contrapartida todo lo diferente a lo que habia tenido. Está claro.* Maria explica a la nova família que treballa de *free-lance* de perruqueria. És a dir que la seva estructura empresarial s'ha alliberat de tenir un local i empleats i que ara atén a domicili. Els seus millors clients són els hostes dels hotels de luxe que necessiten un servei personalitzat a hores intempestives. Aquesta explicació li funciona bé durant dos anys, fins que sota la pressió constant dels cunyats membres dels cossos de seguretat de l'estat i amb una declarada aversió a la seva feina, que l'amenacen veladament que revelaran el seu secret, una nit de juny que torna tard a casa: *“... per la nit em surt una feina per la nit, que es pagava molt bé, de guanyar diners. Que eren mil euros!” (...)* I arribo tard a casa... I me'n recordo que ell em diu: *“A ver. I dónde vienes?”*

Per que clar... I jo ja estava una mica farta de, de... I li vaig comentar d'una manera com moooooolt... directa. Per que ja no podia més amb... tantes coses de puta. Que... com era la meva faena. Amb la seva germana que em deia: "Por que yo me entero de todo!" "Por que yo me entero de todo!" Jo sabia que era pitjor que ho sapigués per la seva germana, que jo em posés i li digués: "Mira, yo no soy free-lance de peluqueria, yo lo que soy es prostituta. I yo voy a los hoteles... y no a peinar, sino a despeinar!" Clar. I no li vaig dir així sinó en plan cantarín." Ell va reaccionar violentament. En aquell moment ella va entrar en contacte amb organitzacions de suport a treballadores sexuals, que la van ajudar a superar aquell tràngol. Van poder reconduir la situació i actualment viuen els tres junts, sense més problema la seva feina.

Arrel d'aquesta situació Maria va ampliar les seves coneixences en el camp de l'activisme pro drets del treball sexual. Aquest secret sota l'aspecte d'una doble vida es va produir d'una manera similar amb el client exclusiu. *"Si pero jo, mai em van... treure el meu desig sexual. I jo tenia els meus rotllos i les meves aventures! A veure! A mi no me capa nadie! O sea, no me castra nadie! Aquest tio me castrava, eh? (...) jo sóc com els tios! Jo penso... em prenc cafè en un barra, miro un tio i digo: "Y tu que tal follas?" No? Vull dir, òstia! Jo penso com els tios... Clar! Seria molt hipòcrita! Si, si... em tanco de ca... M'agrada! Em considero que sóc una mica bèstia sexual. Jo cada dia tinc que tindre sexe! Si no em masturbo! Clar. Hi ha persona que ho té més tranquil... per a mi no! Per a mi... arribar a l'orgasme com... dutxar-me pel dematí. No? Clar!"* En aquest sentit la no renúncia al seu propi desig és una mostra d'haver-se protegit de l'estigma que es produeix de vegades en les relacions sentimentals estables. Ella no tenia altres clients, però no perdia ocasió en tenir sexe casual. Però com establir la relació d'afecte si hi ha una relació econòmica explícita però no un projecte comú de llarga durada? Però aquesta situació és gaire diferent de parelles que es casen amb la perspectiva d'un lligam indefinit que en un moment donat perd el sentit de ser i es produeix un divorci? *"En los primeros tiempos del matrimonio, como de las relaciones conyugales libres, se suele imponer la tentación de sumirse completamente uno en otro, de entregar las últimas reservas del alma tras las del cuerpo, de perderse totalmente uno en otro. Pero en la mayoría de casos, esto amenaza el porvenir de la relación. Sólo pueden, sin peligro,*

darse por entero, aquellas personas que no pueden darse por entero, porque la riqueza de su alma radica en la renovación constante, de suerte que tras cada entrega les nacen nuevos tesoros, porque tienen un patrimonio espiritual latente inagotable y no pueden revelarlo o regalarlo de una vez: como el árbol que, al dar un año todos sus frutos, no compromete los del año siguiente.” Simmel (2015:55) Simmel fa referència a que en les relacions de parella el futur és imprevisible, i això les fa tant especials: al costat de l’entrega es troba la incertesa. D’altra banda, per l’enorme distància en el moment vital de tots dos, Maria sabia que: “Tu em preguntaràs: “te’l vas estimar?” Crec que en una part, si. Però jo sabia que en algún moment allò s’acabaria. Sempre ho vaig tindre...”

Pot passar que la doble vida es destapa cruament “Y qual es la sorpresa que ese señor era la pareja sentimental de una buena amiga mia. A lo cual, en vez de retirarse (la Madame) y dejar que aquella pareja el iba a pedir una prostituta y ella le presenta a su mujer... Si, estas cosas son muy desagradables. Duelen mucho. Pero en vez de dejar que esa pareja, como pareja que son, retirar-se... que se griten, que se tal que se cual. Hizo retirar a la mujer –o sea a mi compañera- para quedarse ella hablando con él! Es que... a ver, un par de bofetadas seria poco! Me induce realmente a, a, a... me da dolor de barriga otra vez... Por que hay tantas cosas de, de... de no tener calidad humana!” o que es pretén que no ha estat revelada és una constant en aquest univers de relacions: “No se puede tapar (diu separant cada paraula i vocalitzant clarament). A mi, cuando me dicen: “No, mi marido no lo sabe” (veu dolça) Y yo muchas veces –tu sabes que soy una tia muy autentica- le digo: “A ver, a que te caes y me lo chupas un rato!/? Porque no me lo creo.” Ya no me lo creo! El dinero no lo puedes tapar!” Però el més habitual és que aquestes secrecions del secret siguin més innòcues, es més que construeixin complicitats entre els que estan dins el secret i els que no hi estan: “Claaaaro! Imagínate con el tiempo! Tios, vecinos! El farmacéutico de la farmacia al lao de casa! Claaaro! He visto persona! Formando parte de la sexualidad que en eso momento querian ver... es que... Seamos más desto... tocamos algo que es muy bonito, que es la sexualidad, nada más. Nada más. Normalicemos el rollo, que la verdad a veces.. lo queremos hacer complicado. Oye! Hay que, no sé... (pausa) Es querer hacerlo muy complicado.” Les percepcions creuades sobre els fets són part de la interacció social:

“El punto es que la respuesta de los otros debe ser considerada como parte del problema.” (Becker, 2012:31) En aquest sentit la comunitat del secret és fortament descentralitzada, estrictament personalitzada en els punts d'intersecció fortuïts que es produeixen entre les dues xarxes de relacions socials. A més la comunitat del secret pot perviure més enllà, un cop s'ha deixat aquest món, a través dels contactes que encara s'hi mantinguin en actiu. *“Aparte ella es una gran buena amiga que también llamo a la vez... que ella tiene ya tiene hoy en dia su trabajo convencional, desde ya hace muchos. Y toca muy poquito... Yo muchas veces le digo: “Ei, com vas de peles?” O ella em posa un missatge: “... tia, psss, tu, si em necessites, truca'm, que vaig malament de peles.” Con eso yo ya tengo bastante! I yo si la puc posar un parell d'hores aquella setmana, i li dono 300€ per a ella. Por que yo no quiero nada de ninguna mujer... eso es fantástico! Tener la confianza de decir “oye, ayúdame.” Sortir i entrar d'aquest món és senzill si es sap com: “Claro! Porque son amigas que llevamos... que hemos empezado con 18 añitos... y que somos mujeres ya con 43, 44 años... coño! Ya forma parte de nosotras darnos la mano. No? Es muy bonito. (...) Aunque estes fuera, nunca estás fuera. Siempre hay esas amigas del alma. Está claro. Si.”*

En cas que com Maria decideixin seguir amb aquesta feina, poden decidir que algunes tècniques del secret ja no els cal. Per exemple la molt extesa pràctica de practicar un *defacement* gràfic a les imatges publicitàries per tal d'evitar un *defacement* social. La majoria d'anuncis el rostre es representa desfigurats, o més aviat ocult rera el cabell, ombra o maquillatge, en altres ocasions esborrades o difuminades les faccions, tapats per màscares o bandes gràfiques. En altres es reencuadra la fotografia just per sobre un somriure sempre ampli de roig encés. *“Si, vem començar per Vanguardia. Està clar. I després ja pues poses la imatge, les teves fotografies. Eh? És donar una mica més... treure una miqueta l'estigma. Anar començant a perdre una miqueta la por a que et vegi la societat, no? O que et reconeixin. Fins que ja dius, mira va, serà que en aquestes fotos no em tapo la cara. I si me ve el vecino del quinto, como si me ve mi tío como si me veu el meu sogre. No? La meva feina, és la meva feina i s'ha acabat. És l'evolució de les coses. Com tot. Com tot. (més fluixet)”. Tot i així el mercat es mou molt ràpid i cal que estiguin atentes als canvis per a no perdre posicions al mercat que*

d'altra banda és fortament descentralitzat. Aquesta és una característica que es passa per alt: no és una estructura vertical fortament jerarquitzada, no hi ha un centre de poder –tot i que el secret si que té un centre de difícil accés- però és més aviat un centre al que s'accedeix amb molta observació i comprensivitat dels fets que es van produïnt. Quan es parla de les xarxes de prostitució i de tracta de persones dóna la impressió –la força del mite- que són poques mans les que controlen i acumulen els guanys. La meva impressió és que els diners están més ben repartits del que sembla, però és clar, no hi ha dades oficials que pretenguin ni tant sols plantejar-se la pregunta. És clar que cada centre de treball és un centre de poder estrictament jerarquitzat i amb fortes relacions de domini i competència. Però les dones poden anar-se'n en qualsevol moment, res les obliga a quedar-s'hi. Excepte és clar la urgència de diners.

Sobre anar sortint de l'armari, ha estat per Maria, progressiu i regressiu: *“Jo m'enrecordo que en Carles moltes vegades, i jo era molt joveneta i en Carles em portava de la maneta... I clar, semblaves: un rotllo! La típica nena joveneta que va amb l'empresari. Tenia... no sé quan vas amb el cotxe igual, la gent et mira com dient... si tu et pugues en un cotxe de 30 milions de pessetes... i la gent et mira com l'amante, o com la... Que a mi m'encantava, eh? Em mullava les calces! En serio, vull dir. Me daba un regusto de la òstia! No he sigut mai de l'estigma de... “ay, que vergüenza.” No, no, no. A veure, que no.”* El secret secretat descaradament. *“O que et reconeixin. Fins que ja dius, mira va, serà que en aquestes fotos no em tapo la cara. I si me ve el vecino del quinto, como si me ve mi tío como si me veu el meu sogre. No? La meva feina, és la meva feina i j s'ha acabat. És l'evolució de les coses. Com tot. Com tot. (més fluixet)”* O del secret revelat disponible per a qui el busqui. Entre la primera i la segona entrevista va sortir públicament de l'armari amb unes valoracions en un magazine de matins de televisió sobre la proposta d'un partit liberal de regular la prostitució. Veía bé que es posés el tema sobre la taula lluny del relat i intepretació victimitzant tan estés darrerament. Ho va fer sense avisar pràcticament a ningú del seu entorn proper. I la reacció de molta gent propera a la seva família va ser positiva lloant la seva valentia. A l'escola de les nenes, ningú va badar boca. Temps després però em va dir que si ara pogués no tornaria a

fer-ho perquè l'ha afectat amb la feina: ha perdut clients. I és que això ha compromès una virtut: la discreció i la confidencialitat. Mantenir un secret pot resultar dur i difícil, tenir algú de confiança pot resultar vital. El tema està en les condicions de possibilitat que donen sentit a quines lògiques d'actuació. Si les actuals lleis de divorci permeten que els drets de les dones estiguin protegits, perquè no hi ha lleis que protegeixin les dones que tenen en la prostitució el seu mitjà de vida? Es podria dir que l'estat porta una doble vida davant les dones? Com serien aquestes situacions si no existís l'estigma puta? Petherson diu que sense l'estigma la prostitució no és cap problema. Ni tan sols l'espinos tema dels xulus i proxenetes. Espinos perquè no és tant senzill definir que és un xulu o un proxeneta. A "Las Ocultas", De León -que no va tenir mai xulu- parla de la prostitució com un mal en si mateix, però les situacions que descriu com a problemàtiques, les meves informants i jo mateixa- les haguéssim situat sota l'epígraf de l'estigma o del pes de portar una doble vida, d'estar sempre atentes a que el secret no sigui revelat i que es mantingui ocult.

4.1.7. On són els diners?

No tenir diners és un problema. Tenir-ne també: *"El que si tinc clar és que guanyar diners i tindre amor és una combinació una mica tòxica! Tòxica..."* El problema més recent per les *escorts* és la fiscalització creixent del diner negre. Recentment el govern central ha prohibit els ingressos per caixer superiors a 1000 euros, el límit anterior era de tres mil. *"Desde que la circulación económica de los bienes puede hacerse con el dinero, también puede hacerse con una clandestinidad antes imposible. Ayudan tres cualidades de la forma monetaria de los bienes: el ser comprimible, (...) el ser abstracta y sin cualidades, (...) el alcance de su acción, merced a lo cual se puede invertir en bienes muy alejados y ajenos a las miradas del entorno más cercano."* (Simmel, 2015:64) L'experiència de Maria passa per diferents situacions en la que va valorant els pros i contres de sortir de l'armari. Sortir de l'armari porta nous problemes, precisament perquè tenen diners. Si la família sap que treballen com a prostitutes -ja hagi estat revelat per una indiscreció o perquè elles mateixes ho han dit- també les pot posar en una situació de vulnerabilitat que ha d'aprendre a

modular. Pel fet de tenir diners es veuen amb l'obligació d'ajudar en els problemes econòmics que puguin tenir la família, renunciant i tot als seus projectes personals. Altres (Morcillo,2017) fan dispendis sumptuosos amb els fills per tal de netejar simbòlicament com els han guanyat. Aquesta pràctica però pot fer que es construeixi un nivell de vida que comprometi els estalvis que els caldria en cas que vulguin deixar la feina. Així poden decidir a seguir amb la feina per donar aquesta vida als fills en una mena de cercle viciós de justificacions. Si bé en un primer moment l'estigma s'expressa amb una sentiment més o menys fort de "diners bruts" caldria veure quines serien les justificacions sense l'estigma. De Leon també parla d'aquesta relació amb els diners que sent d'alguna manera bruts, però esmenta en cap moment l'estigma i parla de la feina com a prostituta com a problema *per se*. Aquesta lògica d'eixugar amb regals i diners un sentiment de culpa no és en absolut exclusiva de treballadores sexuals tot i que ho sentin especialment fort davant la gent que estimen perquè es senten jutjades. Altres informants assenyalen que han sortit literalment de la misèria i que han estalviat prou per viure amb una comoditat sense luxes. El treball sexual ha suposat per a elles un ascensor social, han blanquejat els diners amb pisos de propietat i estudis superiors i accedir a móns que sentien vetats. (Ariadna)

Les persones que tenen diners tot sovint tenen la sensació de ser com bancs, i que en certa manera se n'aprofiten qui tenen aprop. D'altra banda la idea d'individualisme en la consecució d'èxit personal condensat en la màxima: "són els meus diners que m'he guanyat treballant durament" i que pot fer la gent gelosa del seu patrimoni; col·lideix amb un altre principi social: el de la dividualitat (Sahlins, 2011). Totes les persones som individus i alhora tenim una part dividual que està definida per la nostra posició en un grup de parentiu. Som en relació als altres que ens defineixen el lloc d'honor i prestigi, poder i recursos. Sahlins (1979) també descriu els mecanismes de redistribució entre les societats melanèsies. Assenjala que el cap d'un poble (que té la capacitat i habilitats socials per erigir-se en gran home tot procurant-se persones que treballin per a ell) pot acumular molt riquesa. Però que la seva fama i reconeixement social està valorat en la mesura que reparteixi amb generositat tot el que té, no pas en que ho conservi. Gilbert Rist (2002) assenjala també que en

societats africanes es considera pobre aquell que no té família, no pas a qui no té diners.

Una dada relacionada amb això apareix molt sovint en els treballs de recerca sobre prostitució: les treballadores sexuals són tot sovint caps de família. Amb independència que tinguin o no parella, són les persones que aporten el principal ingrés en l'economia familiar: *“Cuando te sale la vena de decir, oye sácate la bena ya. Eh, que se vive bien en casa, que todo se paga, que la niña va a la mejor guarderia. Pues esto no sale de la peluqueria...”*

En altres ocasions aquesta relació d'intercanvi entre acceptació i diners, és percebuda com a peatge, és a dir com a condició *sine qua non* que posa en qüestió la relació si no es satisfà triga temps a revelar-se. Per exemple amb el Javi, la persona que Maria considerava parella els primers anys que treballava acomplia una funció de suport important per a qualsevol treballadora sexual: sensació de protecció. I que s'acosta a la idea de proxeneta: *“I si no vols dir-ho així. Doncs era com la meva persona de confiança, que sabia que la meva seguretat era com que la tenia que pagar en el aspecte de que sabia on anava on estava, que tal, vull dir, el carinyo, el amor... Vull dir, cuidado, moltes coses, és una varietat de coses. Jo crec que vaig pagar allà el primer cónon que es paga, que és el amor i la prostitució. Després he sanejat la meva vida, per suposat! Amb un client que va ser la meva parella, i després amb el pare de la Judit, que al marge de que sigui la meva parella, sap diferenciar. I jo ja sé que això te que anar al meu nom, això té que anar al meu nom, els pisos van al meu nom. La compte bancària estic jo sola... vull dir. Totes aquestes coses... si no caus no les saps fer bé. M'entens?”*

Però encara vull inquirir més en aquest punt, perquè no tinc clar si és una naturalització que no han considerat des d'un altre punt de vista. Perquè naturalitzen que només elles venen sexe o afecte per diners? Davis Kinsley (1937) es pregunta com és que la prostitució és una forma de relació social que ha perdurat tant tot i el seu malnom tan ben instaurat com la mateixa pràctica. Es pregunta si el fracàs de tots els intents regulatoris o abolicionistes han fracassat perquè no es té en compte que possiblement hi ha algun lligam amb algun altre fenomen social que no es té en

compte. Argumenta que té a veure amb les relacions de poder en societats fortament jerarquitzades, com ara els primats. En les que una manera de resoldre els conflictes però també per accedir a privilegis s'aconsegueix amb oferir-se sexualment a qui ho pot donar. Tot i que al meu parer posa massa l'èmfasi en la posició de domini, puc reconèixer que, efectivament hi ha una relació. En aquest sentit la prostitució existeix perquè les dones (llegeixi's com a classe subalterna) necessiten diners. Tantmateix proposaria que es pugui mirar d'una altra manera. Reprodueixo un diàleg de l'entrevista:

- *Però creus que és possible precisament per que teniu més diners?*
- *Per l'estigma...*
- *és per el estigma?*
- *No, no, no. És per el estigma...*
- *... Òstia, no ho sé.*
- *Perquè em deies?*
- *Precisament per que teniu diners... per... per pagar-ho. O sigui segons com, a vegades...*
- *Si, comprem el carinyo!*
- *Exacte! Si! ...*
- *... l'acceptació..*
- *... si també són els clients que compren el aquest carinyo i l'acceptació.*
- *No, i nosaltres!*
- *Per això! Que en aquest punt...*
- *... n'hi ha aquest rol, que...*
- *... és molt semblant la prostituta amb el client que paga per a tenir afecte.*
- *És clar, és lo mateix, es lo que et deia. És lo mateix. La vida de familia...*
- *... i estar una mica amb l'angoixa de que si no pago, si no sóc generosa... no tindrè aquest amor...*
- *Clar, és curiós, pero és que és así la... és el món. Tornem amb lo mateix. Nxt!*

La hipòtesi en relació al seu relat explicatiu del que viuen viuen, és sobre l'aspecte següent: com és que quan elles paguen és estigma i quan ells paguen és feina? Es podria relacionar amb les relacions socials basades en el do, en el regal? I és clar en el seu antagonista, el deute. Però no tant en l'aspecte que elles també paguen aquest deute i amb regals l'acceptació familiar. A més proposo una altra qüestió: I si capgirem la sentència tòpica: "Les dones venen sexe per diners" per aquesta altra: "Els homes vénen diners per sexe." Es poden interpretar les observacions no només de Kinsey, sinó de nombroses referències aquí citades, sobre la prostitució en particular i les relacions afectives en que intervenen sexe i diners?

Són tant o més importants els relats dels fets que els fets per si sols, sempre sotmesos a interpretació. Existeix un cúmul de percepcions i interpretacions simultànies contradictòries pels que van transitant fins trobar el lloc on estan còmodes. I tot i així amb el pas dels anys i l'experiència acumulada poden caure en situacions en les que poden tenir la sensació que han fet alguna cosa que no volien fer o que se n'han aprofitat.

Tant l'estigma com el secret, com a institucions socials totals que tenen la seva pròpia agenda i repertori de manifestacions expliquen algunes situacions que tenen com a centre els diners. Aquestes lògiques però no serien gaire diferents del que seria observable en altres activitats comercials en mercats autoregulats de preus. La competència és àrdua. I això inclou captar els clients d'altres companyes.

Una altra regió de coneixement concret és saber on i com poden guanyar més diners: *"No, no, no, no, no. Per que sempre he vingut a Barcelona. Per que sempre la majora d'anys ha sigut de Diagonal cap a dalt. Per que és o hi ha els diners. Clar. La zona alta de Barcelona... la burgesia catalana, és lo típic, no? Es la gent pudient que pot pagar... les tarifes que nosaltres diem, no?"*

El client, és clar, té potestat absoluta per canviar de proveïdora, però això no desactiva els recels en situacions on el comerç i l'amistat es barrejen en situacions ambigües. Si bé no he pogut constatar aquesta situació de primera mà, si que a través

dels relats triangulats de les informants he après a llegir entre línies el perquè companyes que eren amigues ja no es frecuenten. En ocasions m'han parlat amb anys de demora dels motius d'un distanciament. Si de vegades eren qüestions que podien atènyer a rivalitats personals en l'àmbit de l'activisme, en d'altres és més clar atribuir-ho a qüestions de competència comercial. El dipòst de la confiança en base a l'amistat que es traeix per motius comercials té doncs dues interpretacions irreconciliables per part de qui hi participa. No és possible però jutjar-les en base a que la seva posició en un moment donat pot ser de no tenir altra sortida que traïr de forma més o menys premeditada una companya de feina. Que faríem cadascú de nosaltres -que no estem en aquest món ple de paranys- en la seva situació? Triangulant aquesta situació amb altres informants posen de relleu aspectes que jo no havia preguntat amb prou destresa abans o que elles havien considerat que no eren primordials, àdhuc que preferien oblidar m'expliquen que això és molt habitual. Que una de les dificultats enormes d'aquesta feina és trobar una companya per a fer un dúplex o lèsbic o *ménage a trois* que sigui de confiança i que no robi el client. Maria deia però en consell a dones més joves que havien començat feia poc que els bons clients tornen sempre.

En tot cas aquí no es tractaria d'una explotació econòmica del seu propi treball sexual sinó una competència pels recursos. En aquest sentit els recursos són els clients. Els diners dels clients, que són majoritàriament homes.

Tot i que les meves informants no han emprat mai aquesta expressió, des de la meva posició externa entenc ara l'expressió de la "mala puta" entesa com aquella dona que no fa allò que s'espera d'ella, existeix també entre les companyes. Si bé elles no han fet servir mai aquesta expressió referint-se a altres companyes, el fet és que a mi m'ha produït un trencament -*strip*- important a l'hora de percebre aquest univers de relacions. Si fins aquell moment veia amb forts contrastos el que les informants m'explicaven de la seva feina (un món lluminós i empoderador) i els relats externs, especialment els de caire pejoratiu (un món perillós, execrable, brut) ara podia veure com podien articular-se, coexistir. És un món en que la traïció està tombant la cantonada, però no es pot constatar fins que s'ha produït. De vegades tombant la

cantonada hi ha la fortuna en forma de client generós o amor incondicional –d'aquest cas no n'he vist cap, només relats remots- però no hi ha manera de saber-ho si no s'hi transita.

Abans d'arribar en aquest punt d'inflexió en el treball de camp sobre la prostitució -tractant d'ordenar l'oceà de relats i perspectives, documents i literatura acadèmica o d'altra naturalesa- guanyava força la imatge d'aquest problema de recerca acadèmic com un laberint. Un laberint de miralls -com el del Parc d'atraccions del Tibidabo- en el que el reflexe dels miralls i els vidres transparents dificulten sortir-ne per les imatges virtuals que amaguen el camí de sortida real. És un món d'imatges equívokes disposades per a que neòfits errin el camí. Actualment la imatge no és només d'un laberint de miralls, sinó que aquest *Irrgarten* (jardí dels errors) és cobert i cap demiürg en té una imatge general. És més, es va construïnt a temps real a mida que s'avança, a mida que es coneixen persones noves, que les conegudes canvien de posició i com a cosa molt més llunyana, els canvis legislatius o de repressió feient es puguin produir. En relació al marc teòric d'aquesta recerca, aquest aspecte està íntimament relacionat amb el secret. D'una banda el secret té un centre: *“El círculo de los parcialmente iniciados constituye una especie de valla previa entre la asociación y los no iniciados.”* (Simmel, 2015:108)

Finalment assenyalar que si bé l'aspecte de la competència entre companyes està apuntat en alguns pocs treballs (Pheterson, de Leon, Mestre) per sempre sense entrar-hi en profunditat, no l'he vist mai problematitzat com una circumstància de naturalesa ambivalent. Com he provat de suggerir en la il·lustració de portada, un mateix dibuix pot suscitar dues lectures contradictòries: la dona jove i la dona vella. Les dues hi són, però veiem perceptivament primer una o altra. En tot cas, al meu parer és un aspecte que caldria problematitzar amb més profunditat, més enllà i tot del comerç sexual. És a dir, la relació conflictiva amb els clients poc curosos, els esforços controladors i repressors de l'estat i les iniciatives abolicionistes del feminisme de la governabilitat estan ampliament i profusa estudiats. Perquè que l'aspecte de la rivalitat comercial és la cara més amagada que he trobat. Es lícit

pretendre que elles siguin més honestes i confiabls que la resta del món? És un prejudici esperar-ho? És el que li dóna sentit com apunta Renate Ruhne? *“Ein gemeinsamer Nenner besteht für Prostituierte allenfalls darin, dass mit Prostitution der Lebensunterhalt oder auch nur ein Existenzminimum gesichert werden soll. Im Mittelpunkt der Sexarbeit steht für die Prostituierte oder auch Sexarbeiterin “immer das Geld””*.¹⁸ (2011:42) la cita segueix assenyalant que algunes recerques indiquen que l’oferta de serveis sexuals presenta un *“Gesamtpersönlichkeit definierendes Merkmal”*¹⁹ i que no es tracta d’una mera activitat professional descriptible. Si bé totes les informants amb qui he pogut contactar tenen el discurs de la professionalitat i el cobrament religiós dels serveis, també he pogut observar pràctiques i relats de situacions que estan condicionades i produïdes pel secret comercial i l’estigma. Com ja he assenyalat el secret en prostitució és quelcom que en el marc social actual és indissociable pel pes de l’estigma. Ara, no s’hauria de fer sobre aquesta relació (sempre de presència contingent i modulació conjuntural) una interpretació substantiva. L’arrel de *“Gesamt”* és *“Samen”*, llavor. En el que seria una descripció essencialista, que no és possible sostreure una cosa de l’altra... ara bé de les persones o de la feina? Què seria primer? Els importa només els diners i per això fan aquesta feina –especialment lucrativa- o és la urgeñcia de diners les que modulen les seves accions en aquest àmbit concret? Actuarien diferent en altres activitats? Com seria si no hi hagués la presència omnipresent de l’estigma i el secret no tingués el sentit primordial que té en l’actualitat?

Si es pot explotar –espoliar- econòmicament les treballadores sexuals és perquè en tenen. És a dir, són una font de diners perquè prèviament en guanyen. Però d’on els obtenen? Elles fan diners amb la feina -si bé és fluctuant i imprevisible com per la resta de treballadors per compte pròpia- no sempre perceben que les diferents tècniques siguin abusives o evitables: *En aquell moment si! Per que tens 20 anys! I demanen de tots els puestos! M’entens? Per que eren agències de contacte... i quan ja*

¹⁸ “En tot cas existeix un denominador comú a les prostitutes, que és que amb la prostitució s’ha de garantir el sustent, ni que sigui el mínim vital per a la subsistència. En el centre del treball sexual hi ha per a la prostituta o treballadora sexual “sempre els diners.””·(traducció pròpia)

¹⁹ “Característica definitòria de la personalitat”.

comences a treballar en plan agències de contacte, clar... I tu havies treballat de nit... t'havies anat a dormir a les 4 o a les 5 del matí, i a les 9, a les 10 del matí ja començaven a trucar-te per anar a treballar! Clar, era un sistema que per 120 €, que et quedaven 60, eh! Hi havien agències que no, que et pagaven molt més! Però en aquell moment, jo t'estic parlant amb 18 i 19 anys... 120 euros, 20.000 pessetes eren, eren diners. Però era la mitat, eh? Però clar si feies 7, 8 o 10! Doncs era pasta! No t'imaginaves que podies guanyar més pasta, independentment! No..." Les treballadores sexuals tenen la facilitat per fer diners amb rapidesa –un cop coneixen els secrets dels negocis i saben veure els canvis en el mercat i saben adaptar-s'hi- aquesta font de recursos que pot ser percebuda com a inesgotable per part de les persones del cercle personal, les pot posar en conflicte, però en el cas de Maria ha pogut trobar el lloc on es troba còmoda: "I jo ja sé que això té que anar al meu nom, això té que anar al meu nom, els pisos van al meu nom. La compte bancària estic jo sola... vull dir. Totes aquestes coses... si no caus no les saps fer bé. M'entens?"

Els diners que elles obtenen oferint un servei personalitzat està concebut orientant un producte a qui pot pagar-lo. En aquest sentit com organitzen tot allò necessari per treballar, és a dir captant clients és una elecció racional en funció del mercat. Però fins que no arriben a aquest punt de coneixement el trànsit pot ser molt llarg – en el cas de Maria pràcticament 20 anys- fins que prenen consciència que estan regalant diners a qui consideren no els mereix. Un relat similar és el de Yasmina, dona del carrer Robadors, que durant molts anys va treballar en clubs i que quan es va fer gran ja no la volien als locals. En començar a treballar al carrer de forma autònoma es va adonar que havia perdut el temps.

4.1.8. El centre del secret.

El secret és també un conjunt de coneixements específics al que s'arriba per un tortuós camí on l'assaig i l'error són una condició perenne. *"Pero como el neófito sólo puede acceder al contenido y fin últimos de la asociación paulatinamente, la separación real, material, se hace de manera continuada y relativa. El nuevo miembro está aún próximo al estado de no-iniciado, y necesita ser probado y educado, antes de poder*

conocer todos los fines de la asociación y acceder a su centro.” (Simmel, 2015:108) Per afegir-hi una mica més de dificultat el centre no s'està fixe en un lloc que es pugui atènyer, sinó que va canviant de lloc segons amb qui s'estigui interactuant en cada moment. També potser que en un moment donat algú faci coses imprevisibles i el centres es desplaci dramàticament.

Hi ha codis, clar! I a la sauna també! Hi ha molta hermandat eh? en la meva professió! Jo crec que és la professió en la que hi ha més companyerisme n'hi ha. Amb les enfermeres la meva germana m'explica unes històries que... (...) No, no. No... és que és: Vaig a fer-te la vida més difícil! En canvi.. entre companyes en una sauna si alguna ha tingut un mal rotllo amb un paio... Quan tu vas a deixar, a agafar la crema per fer el massatge, a agafar els teus bàrtuls per netejar-te el teu jamón i tal ficar-te a l'habitació. Elles sempre et diuen: “Cuidado amb això!” O “Cuidado amb allò!” És la única professió en la que jo he vist que veritablement que si n'hi ha companyerisme. I molt gran! Molt gran. Si. Per trobar-te una dolenta persona, et trobes, nou entre. Suposo que per el estigma, eh? Això també fa que la gent sigui més enrotllada. Molt més, per suposat. Si.

Com hem pogut veure en el relat de Maria, l'experiència és com una relectura contínua d'un text –les relacions i interaccions socials- que és hermètic i difícil de copsar. A mida que les situacions es repeteixen –com si llegíssim un text 20 cops- al final s'arriben a entendre, preveure, evitar. Tot i així em comentava que no ho faria d'una altra manera perquè no es pot viure en estat d'alerta constant per a que ningú faci una mala passada. “S'ha de viure, s'ha de confiar en la gent”(diari de camp, 3 de juny de 2015)

4.1.8.1. (El misteriós cas del client que no és de ningú.)

A demana a B ajuda perquè no li va bé la feina i necessita diners. B la convoca en un servei *dúplex* (un client demana dues dones en un tipus de servei que no comprén interacció sexual entre elles, diferenciant-se del *ménage a trois*).

El client és un jubilat que viu lluny i pel que s'han de desplaçar en cotxe tot un dia. Pren algú tipus de medicament per sostenir l'erecció durant tot la nit i és molt actiu a més té uns hàbits domèstics poc agradables. És un servei complicat. Però és un bon client,. Per a les treballadores sexuals això significa que paga el que se li demana sense regatejar i és de cita periòdica. B fa un any que el proveeix mensualment.

Durant la cita B es sent desplaçada perquè A diu coses a l'orella del client i es crea una complicitat de la que B queda al marge. Surten del servei i B està enfadada. No es diuen res en tot el camí de tornada. B està convençuda que A li ha pres el client.

A ho nega rotundament. B rep un mail del client dient-li que ja ha pujat molt i que els clients no són de ningú.

Actualment la relació d'amistat i confiança entre A i B ja no hi és.

Aquesta mena de situacions havien romàs ocultes durant el treball de camp. Quan havia preguntat directament sobre aquesta Qüestió li havien tret importància posant èmfasi en les situacions de solidaritat i companyerisme. Després ha estat més senzill triangular aquesta dada i diverses informants m'han confirmat que és forà habitual. Macarena diu: *"Un cop, fent un dúplex la noia que jo havia contactat per al meu client em va fer fora de sobre seu i s'hi va posar ella. (...) en aquest món, si vols sobreviure, has de ser molt cínica."* (diari de camp, 11 de gener de 2017)

Aquesta mena d'iniciatives no són en absolut exclusives del treball sexual. Howard Becker en la seva etnografia entre els músics de jazz diu que la ètica i art jazzístic no són compatibles comercialment amb els gustos del públic i per tant: *"El hombre de jazz toca lo que le sale, mientras que el punto de vista del músico comercial queda bien resumido en la afirmación atribuida a un exitosísimo músico del negocio: "Haria lo que fuera por un dólar" "* Becker (2009:130) Apuntava que les prostitutes tenen una enorme capacitat per comprendre els seus clients, és a dir, saber què volen i com resoldre la demanda amb eficàcia i estalvi de recursos. Sobre la relació amb les

companyes m'atreviria a dir que el problema és d'una altra naturalesa. Cap als clients la desconfiança vé donada. Cap a les companyes les sorprèn els primers cops que passa. Però quan de temps passa que elles puguin fer-ho a les noves que s'inicien? Aquest aspecte no l'he estudiat pas, i és que no crec que es pugui fer desde fora. De l'altra es necessiten. Als clients perquè és la seva font de recursos i a les companyes perquè estar sola és molt pitjor. Es necessiten per socialitzar en un entorn en el que és segur parlar de moltes coses i en el que tothom, qui més qui menys ha passt pel mateix. La soledat aïlla socialment. Les relacions de rivalitat no són una causa directa de l'estigma, però l'enforteixen.

Quan em vaig adonar d'aquesta complexitat vaig imaginar que havien de viure portant, en els casos de violència simbòlica més interioritzada pel fet de ser prostituta, una doble vida, amb compartiments més o menys estancs, en quatre àmbits: 1) entorn personal, 2) clients, 3) empresaris i altres agents de control com l'estat, 4) companyes. A banda de les tensions per a evitar filtracions indesitjades d'un àmbit a un altre. 4 vides simultànies diferents deixa lloc per a una cinquena, la de la pròpia vivència com a persona a qui agrada fer les mateixes coses fora de la feina? En Manuel Delgado em comentava si en sabia res jo, d'elles. Quina música els agrada o si saben cuinar per exemple. He de confessar que no ho sé. Si bé d'alguna informant conec altres inquietuds seves -i també de manera superficial- no gaire en el cas de Maria. Fora de les seves anècdotes familiars. El cas és que efectivament, aquest deu ser una recerca fallida en pretendre mostrar les meves informants com persones com les altres i haver-me quedat a mig camí, decapant només la primera capa de pintura que estructura la seva vida i percepció del món: fer d'escort.

"Aquí también se ve con claridad la unidad de dos actividades aparentemente opuestas: precisamente porque los grados inferiores de la asociación forman un tránsito intermedio hacia el centro propiamente dicho del secreto, rodean a este de una atmósfera de repulsión, que va espesándose poco a poco, y lo protegen de manera más eficaz que con el dualismo radical entre los

que están completamente dentro y los que están completamente fuera.”
(2015:109)

La qüestió és arriben al centre del secret? Qui són elles quan estan en família o de vacances? S'enamoren i viuen històries de parella estable que ens donen la volta a tot el que coneixem? M'ho expliquen o prefereixen guardar-ho gelosament per a que res ni nigú els ho pugui prendre? No ho puc saber. I probablement sigui una regió del coneixement incognoscible. Però no és això difícil per a tothom?

El que crec que si puc afirmar és que el centre del secret en relació a treballar comerciant amb sexe és que són elles qui –bàsicament- s'exploten a elles mateixes.

4.2. Escorts. Com treballen.

Escort és el tipus de prostitució que practiquen una gran majoria en l'univers de les meves informants, és doncs el que conec millor a través dels relats que en fan, i en el que baso aquesta descripció. El centre de l'interès d'aquest text és entendre la prostitució com a activitat econòmica i instrument d'emancipació per a les persones que l'exerceixen, a partir d'aquí seria poc rellevant si són dones del carrer, massatgistes o dòmines, formes de treball sexual que practiquen altres informants.

Gerda Lerner (1990) i David Graeber (2014), indiquen que des de l'antiga civilització assíria la prostitució esdevé un recurs per a guanyar-se la vida per a les filles dels pobres. Cal fer palès que “pobresa” no s'ha d'entendre en un sentit absolut sinó relatiu. En ocasions hi ha persones que s'inicien per una situació econòmica punyent: a) un deute puntual important, sobtat i urgent, b) un interès a mantenir un estatus social que cal mantenir econòmicament, c) un projecte de vida que necessita de finançament temporal i de temps personal per a dur-lo a terme: estudis, carrera artística, acadèmica o professional d) manca de perspectives laborals satisfactòries, , e) una previsió a llarg termini de càrregues familiars importants. Aquest darrer supòsit és el cas de Maria, la informant principal d'aquesta recerca.

Es pot considerar com un factor paral·lel la prèvia relació personal amb el sexe. Quin tipus de percepció tenen de les relacions sexuals, especialment del sexe amb desconeguts, les tècniques corporals que dominin, el coneixement del propi cos i el propi plaer. Per a la majoria d'informants que he conegut la relació amb el sexe abans d'instrumentalitzar-ho com una eina de treball era de satisfacció alta. Fer-ne una font d'ingressos no ha estat traumàtic en si mateix, més aviat el contrari: rebre diners en metàl·lic per una acció que havien fet sempre a fons perdut (ja fos per amor o per plaer amb coneguts o desconeguts) les insufla de sensació de poder, àdhuc amor propi.

Altres persones, però, no ho viuen així. Indicaré alguns aspectes en base al text de Marta Elisa De León (2012), un llibre testimoni d'una dona que va exercir la prostitució en pisos i bordells durant deu anys. El sentit d'introduir aquests relats és per tal d'oferir un contrapunt d'una realitat que és extraordinàriament complexa i que està sotmesa a percepcions i vivències personalíssimes. La intenció no és la de rebaixar un discurs que pot resultar idealitzat sobre el treball sexual, sinó més aviat mostrar una complexitat més de la relació entre l'estigma, el secret i el fet de guanyar-se la vida amb el treball sexual. Durant el treball de camp no s'ha conegut cap informant que tingués un discurs similar a Marta Elisa de León. Si bé un anàlisi terminològic dels relats podrien donar com a resultat que la percepció és el que distingeix aquests dues maneres de viure la prostitució: com una activitat empoderant o com una exposició destructora. De León parla de la seva experiència com d'una situació de la que volia sortir i no podia. No vivia bé el fet de tenir sexe amb desconeguts fins al punt de somatitzar dolències. Tot i així seguia perquè li calien els diners. En guanyava molts però també se'n gastava molts i li era impossible estalviar. Fa un relat prou complex de les lògiques que duen a moltes persones a exercir el treball sexual i a mantenir-s'hi, amb aspectes coincidents amb les meves informants. Tot i així no empra ni un sol cop el terme "estigma". Aquest oblit crida especialment l'atenció, en especial perquè les meves informants tenen el mot estigma com a explicació recurrent d'un ample ventall de situacions. En moltíssims passatges, si en comptes de parlar de prostitució parlés de l'estigma en prostitució, el text s'entén

igual però agafaria un sentit diferent a l'hora d'explicar els motius del problema viscut.

D'altra banda les informants, que tenen el discurs empoderant sempre en primer terme, també matisen en ocasions que el tracte amb els clients no és senzill, que de vegades resulten desagradables, perillosos o que cal estar atenta a que no es vulguin aprofitar d'elles. O senzillament que de vegades els fa mandra treballar, però que ho fan -com qualsevol altra persona- perquè és el que cal fer si es vol menjar.

Llavors la distància entre els dos relats no és tant gran. Posen l'accent de la seva vivència en aspectes diferents. Però fins quin punt això és producte de la personalitat individual o de la producció cultural dels individus (domesticació del cos, valors, visió del món...) Per acabar de fer-ho més complicat, el temps és un altre factor que no és homogeni, és a dir les trajectòries de vida i les experiències acumulades són sempre incomparables. Dificulta enormement construir un coneixement intersubjectiu sobre situacions que són molt personals. Però en tot cas, partir de relats personals és més realista que el debat teòric de contrastos ideals.

Dins un mateix segment social les dones, per regla general, tenen un pitjor accés als homes als recursos de producció i als mitjans de subsistència. Com apunta Tabet, en situacions on les dones necessiten diners: "*Sa richesse (ou sa terre) est son sexe*" (2004:146). Però no interpretem de manera essencialista l'aspecte de gènere. Si bé per a la simplicitat descriptiva és considera en aquesta recerca dones que ofereixen serveis sexuals a homes com sol·licitants d'aquests. Durant el treball de camp s'han contactat persones trans, homes gai i *gigolós* que tot i experimentar alguns aspectes específics diferents dels serveis heterosexuels dominants (dona ofertant, home demandant) no difereixen en absolut amb el problema d'estudi que centra l'interès d'aquest text: la relació entre l'estigma, el secret i l'emancipació econòmica i el treball sexual.

Escort és una denominació emic que està subjecta a la variabilitat de la cultura viva en constant transformació, presenta doncs dificultats per a establir els marges de

la seva aplicació. Jo n'he escollit una, però podria ser discutida.-Actualment el terme *escort* és usat de vegades per agències o saunes, fet que indica una subversió del terme original, probablement per a donar prestigi a l'oferta enfront a la denominació *prostituta* o *puta*. Tal com les informants entenen aquesta manera de treballar com a una organització autònoma del servei, és a dir sense intermediaris, no té sentit que accepti el terme *escort* per serveis negociats a través d'intermediaris. Les sortides de les pupil·les d'un centre de treball al lloc on les sol·licita el client era una pràctica habitual abans que el canal digital aparegués com a centre facilitador de contactes entre ofertants i demandants. En l'actualitat també es fa, s'anuncien com a servei d'escorts, però l'intermediari percep el 50% del servei pagat pel client o més. Aquest fet fa que no les consideri com a escorts ja que treballen per a tercers i no independents. En el relat etnogràfic apareixerà el motiu que justifica aquesta exclusió tot i que s'usi per part d'agències o altres intermediaris.

4.2.1. Principis formals característics.

En aquest text es considera *escort* exclusivament a qui treballa de manera independent, és a dir que no té una relació amb tercers que obligui un repartiment del ingressos obtinguts. Totes les operacions que impliquen tercers són serveis que elles mateixes contracten sobiranament en cada moment, entre les opcions que puguin escollir en funció d'uns principis empresarials de control de la despesa corrent i de la previsió d'ingressos. Consideren doncs que fer-se fotografies de publicitat, pagar trimestralment els anuncis a les pàgines web especialitzades, i tot el que comporta performar la feminitat (des dels estris de maquillatge a la cirurgia estètica) és una inversió instrumental a fi d'obtenir uns ingressos mitjançant la captació i conservació de clients. Per a entendre exactament quin sentit té, vegeu al marc teòric l'apartat sobre el capital eròtic proposat per Catherine Hakim (2010)

Performàntica de l'erotisme. La sensualitat, el capital eròtic de cada persona que treballa se l'estudien i depuren (per exemple assajant gestos i somriures davant un mirall) per aconseguir captar clients entre una competència d'oferta àrdua. En

aquesta feina té un sentit concret dedicar temps i diners a construir i renovar la imatge, cuidar la presència física. Més com més cobren pels seus serveis.

Performàntica de la personalitat. Aurora declara “*Si me gusta, te vas a enterar. Si no me gusta puede ser que igual te enteras, por que soy muy buena*” (Diari de camp, 20 d’octubre 2015) Però no només a l’hora del sexe, sinó també de la conversa. Pot passar que el client expressa una opinió o potser una afició, per exemple a les armes. I elles deriven el risc de crear una situació desagradable si expressen una opinió contrària. Representen el paper que els clients esperen d’elles, en aquest sentit els clients poden opinar que són unes grans actrius fent veure el que no senten, Josep, (Diari de camp, 18 desembre 2014) Això però pot arribar a ser esgotador especialment amb acompanyaments llargs -per exemple una setmana de creuer- si no tenen cap moment de repòs per fer el que farien en aquell lloc si no estiguessin amb el seu client.

Espai de mercat i canals de contacte. En l’actualitat la captació de clients es realitza a través d’Internet en directoris específics on les dones s’anuncien per tal de captar clients. Que és tant com dir que les persones que cerquen aquest tipus de professionals només cal que posin el mot “*escort*” i el nom d’una ciutat i apareixen els resultats. Si bé cal filar prim per que de vegades hi ha anuncis equívocs que anuncien *escorts* (que entenc de manera nítida com a independents) quan en realitat van per agencia o club, que perceben la meitat del cost pel client del servei. Caldria analitzar cas per cas quines són les condicions concretes per poder classificar-ho amb nitidesa. En altres moments els anuncis classificats dels diaris eren el canal de comunicació, anunciant-se com a acompanyants lliberals, noies o dames de companyia. En altres latituds s’han anomenat *call-girls* i actualment agafa volada el terme *companions* o *travel companions*, potser per a distingir-se del mot escort, que degut al seu amplíssim ús actual s’està desvirtuant. El fet que els directoris d’anuncis faciliten un munt d’informacions sobre cada anunciant: imatges més o menys explícites, un text de presentació personal, pràctiques sexuals que ofereixen, característiques físiques, idiomes, tarifes... crea un mercat regulador de preus ja que es poden comparar amb

una certa facilitat totes les ofertes disponibles en un moment donat, contrastant no només la relació qualitat/preu, sinó les consideracions subjectives de si serà una experiència satisfactòria pel contractant.

Si la captació de clients es fa mitjançant les pàgines d'anuncis, la negociació de cada servei s'acostuma a produir per telèfon o correu electrònic. També han entrat en joc altres canals, a banda dels sms (Short Message Service) o mitjançant la popularització dels anomenats telèfons intel·ligents, que ofereixen serveis de missatgeria instantània a baix cost. El principi general és que no s'hi ha d'esmerçar molt de temps, ja que no és pagat i pot acabar en res. Bona part del temps no tenen un lloc de treball concret, el seu lligam amb la feina és la seva disponibilitat, que exerceixen mitjançant el terminal telemàtic que les connecta amb el món a través del telèfon, la missatgeria, el correu electrònic i de vegades les xarxes virtuals. Això vol dir que tenen una relativa llibertat de moviments, tot i que en qualsevol moment algú les pot convocar amb un marge de 30 minuts. Si això passa, la professionalitat es demostra mostrant disponibilitat i puntualitat. El rigor amb la feina fa que hagin d'estar llestes en tot moment.

Per aquest motiu publiciten l'horari en que atendran les trucades, com una botiga amb horari comercial. A no ser que estiguin atenent un altre client, la professionalitat es demostra atenent la trucada amablement i acudint on se les convoqui. El que tenen doncs més limitat és el no poder fer altres activitats que puguin deixar de banda en qualsevol moment per atendre la clientela. Aquest seria un tret comú a totes les formes de treball sexual: es passen el dia esperant que aparegui un client. Si bé tampoc és estrany que es programin serveis amb antelació, especialment si són serveis llargs que impliquin més hores, o alguna activitat social, un viatge o desplaçament.

Els servei finalment es realitza en un entorn privat i amb la discreció com a màxima. Els apartaments o habitacions per hores estan repartits per tota la ciutat i ofereixen a parelles sense espai propi un lloc relativament econòmic –en comparació amb un hotel convencional- amb una llibertat d'horaris més àmplia, ja que no hi ha

restriccions horàries per l'entrada i la sortida. (Veure descripció específica a l'apartat dedicat als espais on treballen)

Si en el cas dels hotels, apartaments o habitacions per hores el principi discrecional imperatiu és patrimoni de l'establiment que l'imposa a tots els hostes per tal de preservar el prestigi de la casa sota el lema "*No es tracta que no et vegin, si no que no vegis ningú*", sense importar si els assistents els cal imperativament la confidencialitat o si són simples parelles que no tenen on estar-se. Aquesta pràctica és present en altres tipus d'establiments, com ara els pisos, cases de cites o salons de massatge. I es ritualitza de manera similar: quan entra o surt un client sempre ho fa acompanyat exclusivament de la persona que l'ha atès. Hi ha és clar, un moment de vulnerabilitat i és el moment d'entrar o sortir del portal d'un lloc que ja és de per si discret. Al carrer consta escuetament el nom i poca cosa més denota que sigui un lloc on parelles hi van a practicar sexe en la intimitat.

En els hotels convencionals la discreció corre per part dels implicats en els que accedeixen discretament i sense registra-s'hi, com si fossin una visita. Són una parella que oculta la naturalesa de la relació àdhuc a la mateixa institució hotelera. En general és el client, que ja s'hi allotja, qui convoca la professional. Les informants relaten que han de ser especialment curoses a l'accedir a l'habitació del client, ja que, a causa del fort estigma que també suporten ells, no pot ser delatada per la seva presència. De vegades es lloga l'habitació d'hotel només per unes hores per a donar un grau més d'eufemització, o simplement per que tenen més lluminositat i més serveis. Potser per aquest motiu de manera recent els hotels convencionals ofereixen el servei que lloga les seves habitacions en fragments de 3, 6 i 12 hores. Les *escorts* defugen acudir als domicilis particulars com una norma general de precaució per tal d'evitar agressions, ja que no és un espai neutre, sinó domini de la vida del client.

Ser *escort* és una modalitat que pot resultar molt solitària i un consell general que es donen és que informin sempre algú de confiança d'on es troben amb un client, en quin moment entren i en quin moment preveuen haver-ne sortit. Una pràctica derivada és l'intercanvi d'informació sobre experiències bones i dolentes, costums i

peticions dels clients, i en el cas que un client hagi resultat mal pagador, agressiu o violent àdhuc la informació que permeti que les altres l'identifiquin per tal d'excloure'l de l'oferta. També hi ha intercanvi de pràctiques en les estratègies comercials, tot i que el que a una persona li pot donar bons resultats a una altra no. Cadascú ha d'anar trobant la manera de treballar que li resulta més còmoda i més lucrativa.

Status econòmic. L'univers d'informants al que he tingut accés estipulen unes tarifes entre els 150 i els 400 euros per un servei mínim d'una hora. La tendència amb serveis que superen la nit s'unifiquen cap als 1200, sigui quin sigui els seu preu per una hora. Aquestes tarifes tant altes (recordem que el sou mitja actual de moltíssima població ronda els 1000 euros) Referència estadística? implica que les persones que les contracten gaudeixen d'un poder adquisitiu alt. O bé que han estalviat per a poder gaudir d'un caprici d'aquest tipus. Existeixen tarifes per hora més altes, però no n'he coneguda cap.

Visibilitat / Vulnerabilitat. El fet que no estiguin al carrer, ocupant l'espai públic que és per definició un espai masculí segons Bourdieu (2000) i Juliano (2005) permet que puguin escollir quin grau d'anonimat desitgen mantenir al món virtual (en general amb un nom fals, ocultant el rostre o fins i tot esborrant o difuminant els trets facials si és una imatge frontal de cos sencer). Aquesta precaució no les protegeix del tot de no ser reconegudes per algú que ja les conegui personalment. Altres es mostren de manera natural, és a dir sense embellir amb la pràctica del retoc fotogràfic la seva fesomia, altres apareixen a cara descoberta, àdhuc amb el seu nom real, és a dir l'identificatiu administratiu. No ocupen un espai físic, el carrer, però estan més exposades o menys? Això depèn de quins objectius tingui en un moment donat algú que les vulgui marcar com a tals. Al carrer, la policia. A la web, el perill és que una imatge, informació o opinió un cop dipositat a Internet, és totalment imprevisible on pot anar a parar i amb quina amplitud de repercussió. Altres espais tancats, establiments com ara bordells i pisos, són un centre d'interès per a la policia en el moment de fer batudes. No pas per que s'hi exerceixi la prostitució, que com que no està tipificada com a delicte no es pot perseguir, sinó per altres motius que si són

sancionables: blanqueig de diners, tràfic de drogues (que acostumen a ser responsabilitat dels amos de l'establiment) i migrants il·legals (que és un tema administratiu de permisos de residència). Tot i així els titulars que apareixen en premsa acostumen a destacar el mot prostitució i batuda policial o acció criminal, i secundàriament els motius perseguibles per llei que han propiciat la noticiabilitat. (Puñal i Tamarit, 2017)

Entre el bordell i el directori d'anuncis privats està l'agència. Les agències acostumen a gestionar les sessions fotogràfiques de les seves pupil·les, per a donar una certa unitat estilística a l'oferta. Tot i que són les que s'anuncien qui paguen al fotògraf de l'agència, les imatges sense anonimitzar queden en mans de l'agència. De vegades pot passar que les agències extorsionen amenaçant que publicaran les fotos a cara descoberta, per exemple en cas que hi hagi desavinences en referència al pagament o no d'un servei en cas que no s'hagi efectuat per que ha estat rebutjat per la persona que l'ha d'executar. El servei de cara al client acostuma a ser més car, ja que les professionals no estan disposades a renunciar al seu *caixet*, que es carrega al client. Les agències alliberen les anunciades d'atendre el telèfon i concertar les cites. Algunes informats però deploren que quan han tingut problemes l'agència se n'ha desentès.

Les que apareixen sense *defacement* (esborrament) autopracticat com a mesura de protecció és precisament per que no temen que la seva identitat com a treballadora sexual tingui un efecte negatiu en la seva vida personal. És a dir que no temen un *defacement* en el sentit de Michael Taussig (1999) que pugui implicar un perill pel seu prestigi personal en llur entorn social.

Tres dones de les que he conegut personalment treballen a cara descoberta, dues d'elles en coherència amb el fet que són activistes i es presenten als mitjans de comunicació i en situacions socials amb públic general com a treballadores sexuals. També hi ha moltes dones que s'anuncien a cara descoberta i no les conec en un entorn activista. Alguns clients prefereixen les que s'oculten precisament per que ho llegeixen com a persones que tenen una altra vida fora de la prostitució i pensen que poden tenir una conversa més diversificada.

4.2.2. Marges descriptius: una classificació formal.

Com deia Mary Douglas el perill de les classificacions es troba en els marges: sempre hi ha situacions o subjectes que escapen d'una categoria perquè presenten aspectes d'alguna altra definició. He exposat que el nom ha experimentat transformacions denominatives per a una mateixa pràctica: *hetaira*, *cortesana*, *call-girl*, *acompanyant liberal*, *dama* o *senyoreta de companyia* o *companion*. El denominador comú és que en aquesta modalitat de prostitució el sexe pot donar-se però és igualment important la conversa i el saber estar. Altres formats més ràpids com seria la prostitució que capta la clientela al carrer els serveis acostumen a ser curts: de quinze a trenta minuts. Això no vol dir que no hi hagi conversa o es produeixin serveis més llargs que serien similars als de l'*escort*, però probablement no és el més habitual. Ara, no cal essencialitzar aquestes dues tipologies en categories separades, tenen molt en comú: treballen independents i són mestresses del seu temps i el seu servei en funció de la qualitat de la relació que s'estableixi en cada moment amb la clientela. De fet el terme popular "prostitució de luxe" seria la que pot decidir en cada moment que pot rebutjar un client. Ho atribueixo més aviat a un esforç per elaborar una distinció de la resta de serveis a tercers que se l'han apropiat

4.2.3. Descripció dels contorns. Similituds i diferències amb altres modalitats de treball sexual. Seguint el concepte de *continuum* de Paola Tabet.

Existeix una diversitat enorme de tipologies de serveis sexuals. Jo he triat exposar un repertori de pràctiques que més s'acosten a les *escorts*. Disparitat de formats pot resultar desorientadora i Tabet (1987) ho constata en l'estudi de les reciprocitats sexeconòmiques en societats africanes que tenen diversos modes de matrimoni musulmà que permet matrimonis temporals. Proposa clarificar aquest repertori amb la idea de *continuum* en els intercanvis sexo-econòmics. Precisament per posar en qüestió l'intent de reificació que vol distingir els matrimonis de veritat amb la prostitució o les amants pagades. En el nostre context cal tenir en compte si les dues parts coincideixen a considerar la relació com una transacció comercial (alliberadora d'implicacions emocionals) o una de les dues parts no. Fet que comporta

desencontres en base a percepcions i significats discordants sobre els fets, sobre si els sentiments i les intencions són autèntiques o impostades. En aquest cas el conflicte està servit. En cas que les dues parts acordin en mantenir la faceta sexo-afectiva però sense que els diners esdevinguin el condicionant *sine qua non* per a que la relació tingui sentit, llavors estem parlant d'una altra cosa. Simplement són parella o amants.

En aquest text empro la terminologia prostitució i treball sexual de forma indistinta, si bé caldria considerar alguns matisos. No em refereixo a treball sexual per situacions anteriors al 1990. Moment social en que es generalitza el seu ús per part de diferents actors: agències de nacions unides com la OIT o la OMS, que treballen en l'àmbit del treball i la salut públiques i que consideren la prostitució com una realitat que la gent participa i que s'ha de poder fer en les millors condicions laborals i de salut possibles. D'altra banda el treball sexual pot referir-se a activitats que no pressuposen la implicació sexual de qui ofereix el servei, per exemple stripers o dòmines que juguen més aviat amb l'imaginari eròtic dels seus clients i no es tracta estrictament doncs de prostitució.

D'altra banda el terme "treball sexual" també és problemàtic. Però al meu parer no en el sentit de les abolicionistes que ho veuen com un blanquejament simbòlic inacceptable d'una violència inacceptable. Considero que efectivament és treball en el sentit que s'hi guanyen el pa, que apliquen un conjunt de coneixements específics en cada ocasió, que s'organitzen logísticament, simbòlicament i psicològicament com quelcom que és feina. Algunes de les informants però no els agrada el terme, bé perquè no es consideren treballadores sinó empresàries, o per massa asèptic, estrany, allunyat del que fan, perquè és poc erotitzant davant els clients i prefereixen el clàssic terme "puta".

Però a més, és la seva identificació amb les condicions de treball per tercers: *"El escándalo secreto del capitalismo es que en ningún momento de la historia se ha organizado en torno a una mano de obra libre. (...) destroza nuestras nociones más apreciadas acerca de lo que realmente es el capitalismo, especialmente aquella de que, en su naturaleza más básica, tiene que ver con la libertad."* Graeber (2014:462). Per

posar de relleu aquest problema també empro l'expressió "comerç sexual". És a dir aquella relació que s'estableix en el mercat i en la que les dues parts participants de la transacció estan en condicions d'igualtat a l'hora de negociar els termes del contracte. (Villamor, 2014) I això implica que la persona que vengui serveis sexuals pugui decidir en tot moment si necessita o no aquell ingrés en segons quines condicions. *"D'aquesta manera, i generalitzant, Simmel argumenta que la relació amb les propietats a través del diner s'ha desplaçat des d'un element del propi «ésser» cap a un simple «tenir». El pagès que vivia lligat a la terra, pot haver obtingut el valor de canvi equivalent al seu tros de terra en forma de diner, però la relació amb la terra i la relació amb el diner no són en absolut comparables. La propietat de la terra definia un estil de vida, un ritme. La relació amb el diner l'ha alliberat de les dependències que el seu anterior estil de vida comportava, però aquest és l'únic tipus d'alliberament que l'economia monetària té per oferir: el diner ens pot alliberar de, però no ens allibera per a o envers res."* (Cantó, 2000: 34) Aquesta consideració, és clar per a qui té empresa en la indústria del sexe, però no per a qui treballa amb el seu cos com assalariat. El matís de si es tracta de les mans, el cap o els genitals no hauria de modificar la consideració moral d'aquest lloguer de la força de treball. Tot i així estaria d'acord amb les abolicionistes que "aquest no és un treball qualsevol." Efectivament, aquesta condició impugna amb força la mateixa idea de treball assalariat. Perquè, en definitiva, existeix el treball assalariat? Com diuen algunes informants: *"Me lo he ganado con el sudor de mi coño."* (Bebe, diari de camp 11 de novembre de 2013). I ho defensen enèrgicament com inalienable. Per ningú. Simmel però no sembla que pensi en el cos de les dones en general ni de les prostitutes en particular quan diu: *"Al igual que la propiedad material se considera una extensión del yo –la propiedad es lo que responde sólo a la voluntad de su dueño; empezando por el cuerpo, nuestro "primer bien"- y toda intromisión en las propiedades se considera una violación de la personalidad, así también hay una propiedad espiritual privada, cuya violación hiere al yo en lo más íntimo."* (2015:46) Sota aquesta consideració, el treball sexual el consideraria com una violació no física o sexual, sinó econòmica, d'accès als propis recursos de subsistència i producció.

Dones del carrer. No és només l'espai -establir-se en un carrer en el que se sap popularment que hi ha dones del carrer. No és només la indumentària, és probablement l'actitud amb el que aconseguen captar els clients al carrer. Jordi Gutiérrez i Eva Sirvent (2014) en la monografia, fan un recorregut per dues formes de prostitució, la de carrer i la de bar, fruit de la modificació de les condicions de treball de les seves informants. Afectades pels canvis de veïnatge i la pressió als polítics que les fan desplaçar-se de la Ronda Sant Antoni a Robadors. Així he pogut observar en 4 ocasions dones que tenien una actitud activa per a captar-los: El primer cop, molt abans d'iniciar aquesta recerca, davant el Palau de la Virreina, a punta de migdia veig una dona amb faldilla curta i escot generós que es mou amb un joc de cames sensual envaint i retrocedint un parell de passes la calçada dels cotxes. Llavors s'atura un taxi. El seu gest no era d'aturar un taxi, amb la mà alçada i una certa rigidesa corporal. Parlen breument. Ella puja. En d'altres moments a Rambla Catalunya altres dones de cames llarguíssimes i talons alts transiten de matinada amb gest distret. No van enlloc. Esperen. Però no esperen ningú en concret. Fan veure com que no esperen.

Un bon dia passava prop del mercat provisional de Sant Antoni i casualment veig el gest nítid d'una dona que estava aturada i dirigeix un inaudible "Ven" de llavis que parlen silenciosos, acompanyat d'una mirada dolça a algú al meu darrere. Va maquillada prou discreta per voler ser estrident i massa estrident per a ser discreta, li penja una bossa al costat i duu uns pantalons texans i una caçadora d'imitació cuir. A partir d'aquell dia modifico el meu camí habitual per a passar per allà sempre que pugui, i vaig observant el que Jordi Carreras i Eva Sirvent (2014) descriuen: dones que ocupen els marcs de portals, finestres i aparadors com si fossin recintes. El gest no és evident, podrien estar passant l'estona, descansat del passeig o xerrar amb les amigues. S'agrupen a un bar proper. Identifico que allà hi ha un petit nucli social de prostitució. Dones i clients i que semblen del barri. Però mai m'hi he acostat més que el pas amb la bicicleta. Un altre dia escolto una dona xinesa que diu: "*¿Vamos, guapo?*" Aquest és un problema que no vol soroll. Després de tot el rebombori del 2005, ara sembla que havien pres una actitud on prima la discreció. Tot i així reconeixible per ulls que ho saben veure. Després vaig poder veure, quan tornava a casa de matinada,

que hi ha també dones al carrer, ocupant recintes prop de l'Avinguda de Sarrià. Aquella és una zona de la ciutat en la que hi ha nombrosos clubs d'*alterne*. Aquestes dones del carrer són més grans, devien rondar la cinquantena. Les vaig veure sempre de matinada.

4.2.6. Publicitat comercial i professional

Les professionals doncs també hi participen, ja que és necessari per a que siguin percebudes com a persones reals participen en converses i publiquen comentaris, textos, imatges. Participar en fòrums els requereix temps, però reverteix en tràfic de visites als seus perfils virtuals o a les seves web comercials i fa que millori el seu posicionament en les resultats de cerques en els motors de cerca virtuals. Els fòrums són un lloc públic en que el control de la pròpia imatge és limitat al que altres persones poden també opinar. El seu espai publicitari que dominen completament són els seus anuncis i els blogs o webs bé perquè que les dissenyen elles mateixes o bé les fan fer. En aquest disseny d'imatge han de fer evocador un producte que és la seva companyia eròtica o sexual i també personal. Donar una idea de com deu ser estar amb elles. Així en el disseny pot ser important aspectes excloents com ara ser o no una professional, tenir o no tenir parella o família. Aquestes són fanatsies recurrents de molts clients. Que seria potser la derivació de l'anhel de la verge en un món on la virginitat ha perdut vigència fefaent. Si es té parella però un client ho pregunta, la resposta comercial és dir que no se'n té. *"Benjamin (Walter) comentava: "las alegorias tienen fecha porque parte de su naturaleza es producir un impacto. Si el objeto se vuelve alegórico bajo una mirada melancòlica, si la melancolia le quita vida y lo deja como muerto aunque asegurado para siempre, entonces queda expuesto al al·legorista e incondicionalment en su poder (...) Una llave para el reino del conocimiento oculto."* (Taussig: 2009:312)

Representen aquella persona que cada client vol que siguin, amb una capacitat d'adaptació i transformació que m'és difícil d'imaginar a partir de la unitat dels seus relats, però perceptible a partir de les múltiples peticions dels seus clients. Com tota feina de cara al públic, el *savoir faire* és crucial per a que aquella relació per superficial

i curta o íntima i perllongada sigui es resolgui de manera satisfactòria per ambdues parts. En el cas de les *escorts* “satisfactòriament” significa que hagin cobrat allò estipulat sense problemes i que no s’hagin enamorat d’elles, ja que aquests són riscos per a seguir treballant amb normalitat. Quan tenen una experiència amb un client que no les paga, l’exclouen fulminantment en una llista negra. Al món virtual la doble vida és protegida per les tècniques del secret de l’ocultació, la dissimulació, el *defacement* voluntari, àdhuc la mentida són vitals per a protegir la vida real fora del món virtual. La relació establerta entre el rostre finestra i el rostre màscara: *“Este tipo de rostro reconfigura el enmascaramiento de la historia llamado secreto público “lo que se sabe pero no puede decirse del rostro que es máscara y ventana del alma al mismo tiempo-; de tal forma que existe un tipo de liberación” de los poderes fetichistas del rostro en una proliferación de fantasía y de identidades, no menos que del propio concepto de la identidad, una descarga de los poderes de representación.”* (Taussig, 2009: 317)

4.3 Els Espais de Treball..

Però si no treballen en bordells, on treballen? *“Secret és allò que no s’ha de conèixer, tot allò que el tacte protegeix, el que voldríem saber ni que fos per curiositat o per aquesta forma quasi patològica de xafarderia que anomenem morbositat, l’afany per conèixer el que més se’ns oculta, segurament per bones raons.”* (Delgado et al, 2012:11) Les *escorts* no treballen en bordells ni altres establiments anàlegs. Empren els mateixos espais conceptuals i físics dels amants, amb algunes precaucions. Sempre i quan els clients ja els inspirin prou confiança acudeixen a casa seva. Però el més habitual es que les trobades es produeixin en hotels per hores o convencionals. *“Aunque toda comunidad verdadera tiene unos límites cuantitativos concretos, existen sin embargo, algunas que se rigen por este otro principio: quien no está fuera, está dentro.”* (Simmel, 2015:110). Aquests establiments no són concebuts com a recintes dedicats en exclusiva per a trobades sexuals furtives. Són per aquella estona una heterotopia: *“Esos contraespacios, a decir verdad, no sólo son la invención de los niños; (...) La propia sociedad adulta, y mucho antes que los niños, organizó sus propios contraespacios, sus utopías situadas, esos lugares reales fuera de todos los lugares. Por*

*ejemplo, están los jardines, los cementerios, están los asilos, los prostíbulos, las prisiones, están los pueblos Club Mediterranée, y muchos otros.” (Foucault, 2010:21) Qui fa possible aquesta transformació, ja sigui en una anodina habitació d’hotel o una ombrívola habitació en un apartament per hores és la voluntat dels dos implicats a que sigui un lloc plaent. La professional hi posa els seus coneixements, seducció i *savoir faire*, la clientela els seus diners i la seva bona predisposició. “De entrada, la decidida exclusión de todos los demás, produce un sentimiento de propiedad igualmente decidido, pero un sentimiento que no es el positivo de poseer sino el negativo de privar a los demás; nace, evidentemente, de nuestra sensibilidad por la diferencia. (...) lo que se niega a muchos debe ser muy valioso.” (Simmel, 2015:60) Per uns moments el món desapareix i només existeix allò. “De entrada, la decidida exclusión de todos los demás, produce un sentimiento de propiedad igualmente decidido, pero un sentimiento que no es el positivo de poseer sino el negativo de privar a los demás; nace, evidentemente, de nuestra sensibilidad por la diferencia. (...) lo que se niega a muchos debe ser muy valioso.” (Simmel, 2015:60) Hi ha una geografia clandestina de la intimitat sexual: *meublés*, hotels o apartaments per hores, salons de massatges, saunes, cases de cites, pisos, bordells, clubs *d’alterne*, en la categoria d’establiments de pública concurrència. Però també hi ha altres espais creats per l’ús social: com els espais tolerats de *cruising*, o bé construïts pel coneixement socialitzat de racons discrets en llocs públics i gratuïts a través de pàgines digitals: com la web “Mis picaderos”²⁰*

²⁰ Font: <http://mispicaderos.com>

4.3.1. Una geografia clandestina del sexe

Passaré a descriure tres locals que pertanyen a la categoria d'hotels per hores: el Luxtal, el Regàs i l'HM14, però n'hi ha molts més. Els espais poden ser més o menys agradables, i n'hi ha per tots els gustos i butxaques, però mai es demana el carnet d'identitat per a cap registre. I la cura organitzativa i sistemàtica per a que mai cap visitant se'n trobi un altre és escrupolosament estricta.

Manuela Schön una política municipal de Die Linke i també sociòloga va fer recerca a la seva ciutat, Wiesbaden, s'escandalitzava –una barreja de sorpresa i indignació- en recordar que prop d'on ella vivia hi havia nombrosos pisos i establiments on s'intercanvien diners i sexe. (Diari de camp, 6 de febrer del 2015). I que va titular irònicament com: *“Ein ganz gewöhnlicher Freitag? – Prostitution im Wiesbadener „Untergrund“*²¹ (Un divendres del tot normal? Prostitució al Wiesbaden subterrani.) Dels 80 locals on s'exerceix la prostitució a Wesbaden, només 2 són reconeixibles es del carrer. Manuela Schon fa una detallada descripció del món ocult als seus ulls en el seu trajecte setmanal d'autobús. Ha accedit a aquesta informació a través de la xarxa virtual d'Internet: els anuncis dels establiments i els fòrums de clients. No sembla però que s'hi hagi acostat personalment. Potser per aquest motiu no es veuen reflectides les dones que exerceixen la prostitució. Està la veu de la dona que no pot concebre la idea que es pugui tenir sexe amb desconeguts (previ filtre principal de ser clients econòmicament solvents). Està la veu dels clients que emeten valoracions sobre les seves experiències personals, en les que tot sovint es poden entreveure les expectatives prèvies. Però no està el relat de les dones que s'anuncien i treballen en aquests locals. Durant el treball de camp he pogut observar com les dones que posen anuncis en directoris web decideixen amb quin tipus d'imatges i textos s'exposen amb criteris purament comercials per promocionar-se. L'erotisme és el principal actiu en forma d'expressions i fotografies més o menys pícares,

²¹ Font: <http://manuelaschon.blogspot.com.es/2016/04/ein-ganz-gewohnlicher-freitag.html> i pel relat: <https://diestoerenfriedas.de/ein-ganz-gewoehnlicher-freitag-prostitution-im-wiesbadener-untergrund/>

descarades, provocatives, explícites, pornogràfiques. Aquests mateixos anuncis, que per part de les abolicionistes són vistos com un “mercat de la carn” són el reclam publicitari que les mateixes ofertants dissenyen personalment en base a la seva personalitat i preferències en un mercat fortament competitiu.

El Luxtal. Prop de l'estació central de trens de la ciutat hi ha un lloc que s'entra pel pàrquing. Quan les oficines ja han tancat, les dones han de pujar per la rampa dels cotxes fins al segon pis, a peu. La clientela puja en cotxe. Pels passadissos indiferenciats que donen accés als aparcaments de l'hotel de 4 estrelles, de les oficines i de l'apartament per hores fa innecessària la tradicional precaució de cobrir amb cortines negres els cotxes i llurs matrícules. El passadís és ample, blanc i net però desangelat amb les portes metàl·liques i de fusta un xic atrotinades i de colors verd i groc. A l'entrada del lloc on lloguen habitacions per hores per a encontres furtius hi ha un petita entrada, d'escassament un metre quadrat que protegeix de les possibles mirades d'altres persones, vagin o no al mateix lloc. Cal trucar el timbre i esperar que obrin. Dins l'espai és ampli tot i el sostre baix. Hi ha una barra de bar ben proveït de tota mena de begudes amb graduació alcohòlica. La llum és tènue, indirecta i amb efectes blau elèctric que li donen un aire fred. Les parets estan cobertes de paper pintat blanc aquí i de rajola menuda gris fosc i texturat allà. Marqueteria en blanc. Dues portes posen a disposició un parell de banys on les *escorts* un lloc on canviar-se si els cal. Una petita habitació, d'uns dos metres quadrats disposa d'una cadira alta on clients i *escorts* poden citar-se per conèixer-se abans d'accedir a l'habitació que poden o no haver reservat amb antelació. En tot cas sempre és qui sol·licita el servei qui paga la tarifa entre 50 i 80 euros que costa una hora, entre 15 i 25 les següents.

Hi ha cinc habitacions de diferents mides i equipaments, amb jacuzzi i sense, amb llits rodons o convencionals de mida normal o extra gran. Les parets tenen alguns aplics de miralls que fragmenten els molts reflexes que retornen. Les llums efectistes blaves es complementen a les habitacions amb llums vermelles igualment estridents. Hi ha un seient especialment dissenyat per a fer més còmodes les postures coitals, higiènicament recoberts per una funda de tovallola feta a mida.

Dues joves de cabell llarg i arrissat atenen els visitants i adverteixen que cal avisar amb el telèfon a recepció quan es vulgui deixar l'habitació.

El Regàs²² És un carrer estret i solitari vora dues artèries principals de la ciutat on sempre hi ha tragí de cotxes i vianants. Un rètol en lletres en relleu metàl·lic avisen als que ho busquen per primer cop que és allà el que volen, ja que estan col·locades uns dos metres endins de la rampa d'accés del pàrquing i no necessàriament es veu si no es cerca un hotel d'una sola estrella per a trobades discretes, llegeixi's clandestines. Al pàrquing els cotxes queden coberts d'anonimat amb costoses cortines negres. Al vestíbul pel qual s'accedeix a peu, un joc de cortines de pana vellutada verda rep els visitants sols o acompanyats en un espai circular. De vegades s'usa una sala d'espera, petita però no gaire, quatre metres quadrats, amb un mirall de cos sencer i un banc d'obra per a seure-hi. Unes flors seques decoren l'ambient i un fil musical omple l'aire de músiques melòdiques de 40 anys abans. Cal agafar l'ascensor sempre acompanyat d'algun dels diligents cambrers que pregunten si es desitja prendre res o si hi ha cap petició especial de kits per a amants: cava, preservatius, lubricant, plomes o manilles de joguina. El passadís és força llarg, entapissat de pana verd fosc a ratlles i aplics a la paret com a llum puntual i càlida. Les habitacions, una vintena, es reparteixen a banda i banda, n'hi ha per a fumadors i no fumadors. Més luxoses i menys, segons el preu que es desitgi despendre.

Com en moltes de les habitacions d'hotel convencionals, primer es troba el bany a dreta o esquerra. Amb una banyera sense cortines i les rajoles renovades amb una senzilla i efectiva capa de pintura platejada. El terra és de laminat d'imitació fusta. El llit respira entre els dos laterals lliures, tauletes de nit sense calaixos i un enorme aplic de vinil negre amb un motiu gràfic simètric d'unes filigranes abstractes que recorden com una flor o el fum d'un cigarret sobre el paper pintat amb amples ratlles

²² Font: <http://www.elperiodico.com/es/noticias/barcelona/infraestructura-del-amor-3989610>

verdes o terroses. Hi ha doble llençol -no disposa de cobrellit- i gaudeix de la comoditat de 4 coixins.

Enfront del capçal, presideix l'estança un mirall quadrat de dos metres de costat, basculables des del llit i que en reflecteixen tota l'escena. Es pot regular així mateix la intensitat de la llum del sostre, el fil musical i la pantalla del televisor que ofereix un programa continu de llar de foc encesa. Sota demanda es pot engegar amb canals temàtics de cinema per a adults, és a dir, pornografia. Tampoc hi ha armaris on deixar maletes o penjar la roba, ja en fa les funcions un banc-sofà i una taula rodona alta. Les finestres són pintades de negre i tot i que es poden obrir només són útils per deixar entrar l'aire i la fressa de l'exterior. Defora es veu el carrer entretalladament mercès a unes robustes persianes fixes metàl·liques.

Per sortir cal marcar el 0 al telèfon i avisar per a que el personal de recepció passi a recollir els hostes. Es pot entrar o sortir tot sol, però el principi operatiu és que un cop s'ha sortit no es pot tornar a entrar. Bé, només tornant a pagar.

HM14. En una arteria principal de trànsit vora la muntanya hi ha una discreta entrada protegida de mirades per un porxo interior. Només hi ha el nom a la porta sense més indicacions. Dins dues dones de mitjana edat, una probablement de centroamèrica i l'altra centreeuropea reben els hostes amb un uniforme blanc rentat molts cops i les habituals sabates blanques d'infermeria. Tot plegat té un cert aire de geriàtric. Llums fluorescents al sostre, centres de flors de plàstic. Una distribució capriciosa en una finca que no sembla de planta rectangular i amb algunes escales aquí i allà. L'habitació és petita i el bany enorme, renovat fa algun temps pel blanc que ja grogueja. El llit està equipat amb una manta *rasilán* amb una verge Maria amb madorla, i el capçal del llit és un mirall apedaçat en forma d'arc. Les parets dissimulen la buidor amb uns quadres de flors blaves enormes i d'un aire infantil i un confegit de flors seques. Per comunicar-se amb recepció no hi ha un telèfon sinó un interfon.

5. Persones com les altres

He mirat d'exposar un conjunt de situacions per a fer comprensible com és de complicada la seva vida. Són i no són alhora: *“Las aspiraciones y las fuerzas sociales que van siendo desplazadas por otras nuevas suelen refugiarse en el secreto, que constituye, por así decir, un estado intermedio entre el ser y el no-ser.”* (Simmel, 2015:81). Estan iniciades per altres persones que ja estan dins en una sort d'endoculturació tardana, amb tots els vicis que arrossegueu de la societat convencional i que en aquest marc de relacions tant aviat són útils com un perill per llegir el que passa al seu voltant. Elles són introduïdes per altres companyes, clients i empresaris sobre la idea de com es fa aquesta feina. Tanmateix tant aviat les informacions que reben són en benefici de qui les rep com de qui les emet. Una qüestió que tot just puc intuir que passa. Sempre són (som) intermediaris entre el que no sabem i el que volem saber. Ja sigui introspectivament, com les relacions amb els altres, com institucions tant complexes com la prostitució que s'obliga a utilitzar la màscara constantment. I tant aviat se la posa com se la treu, inadvertidament: *“La función del “intermediario” es siempre doble, aunque se trate de una sola función vista desde dos puntos de vista distintos: unir y separar.”* (Simmel, 2015:108) en l'àmbit de les relacions personals.

En l'àmbit de les relacions socials, el problema amb la prostitució –el problema d'entendre els seus principis operatius i lògiques de sentit, no com a problema que cal resoldre eliminant-lo- és, al meu parer que la fortalesa del discurs pro drets rau en que impugna amb la mateixa força l'organització social patriarcal i les relacions econòmiques capitalistes: “Ni patró, ni marit”. Però alhora conté un punt feble perquè alguns aspectes del discurs m'apareixen tant ingenus i perillosos com la fantasia de l'abolicionisme. L'ideal de “drets laborals” en marcs de relació assalariat per tercers em sembla igualment quimèric en un marc social actual, Europa al 2017, on els drets laborals de tots els assalariats estan patint una regressió que cada cop ens acosta més a les condicions imposades durant els inicis de la Revolució Industrial al S. XIX. D'altra banda precisament la pretensió que l'Estat sigui el garant de les relacions laborals en prostitució em sembla un altre error. Però no perquè a primera vista sigui negatiu

tenir un estatus homologable a la resta de la societat i que consideren que contribuiria a la normalització de la feina i a desactivar l'estigma social sobre la prostitució. Fet desitjable per a qualsevol persona que forma part de la societat, que ser sotmès a instruments d'exclusió. El punt feble aflora si considerem altres pràctiques costumàries²³ regides per ordenaments jurídics vindicatoris. Els sistemes jurídics positius, articulats en un codi civil i un codi penal semblen dissenyats per a que el primer els rics puguin robar als pobres i el segon per a que els pobres no puguin robar als rics. L'estat de dret com a aparell articulat en tres poders independents: legislatiu, executiu i judicial actúa sobre les pràctiques costumàries i tradicionals aplicant uns valors guiats per la racionalitat i la imparcialitat nascuts en societats urbanes i burgeses que són clarament allunyades dels interessos d'altres grups sense poder. Tot i així la llei és la llei i no és possible canviar-la d'un dia per l'altre. Mentrestant s'aplica. Què passaria si es pogués regular per llei les condicions d'empleats en bordells? És a dir amb un sou fixe i la plusvàlua per a l'empresari? Però, exactament qui és *propietari dels mitjans de producció*? El propietari de l'establiment o la persona que hi posa el seu cos i el seu temps?

Certament, com diuen tot sovint les abolicionistes, aquesta no és una feina qualsevol. Però no té res a veure amb que s'emprin o no els genitals. Potser aquesta experiència dels diners és experimentada per les dones que no tenen xarxa social familiar de suport les que ho adverteixen en primera instància. Recordem segons compila Gerda Lerner (1986, 1990) que la prostitució apareix a Sumèria com un ritual sagrat en honor a Ishtar. Al llarg de 1500 anys experimentarà els canvis que li imposaran l'estigma en la civilització assiria primer distingint-les en prohibir que usin vel i fomentant la delació i posteriorment en el llibre del Levític es prohibirà als jueus que s'allitin amb aquestes dones impures. L'origen de la prostitució és incert, no així el

²³ Vegeu un exemple anàleg amb el comerç de tabac com un recurs de subsistència per als pagesos més pobres andorrans des del S. XVIII. Paradoxalment en l'actualitat rep nombroses subvencions i ha esdevingut un monoconreu a la Vall, d'altra banda es destrueix un 80% de la collita per tal de mantenir uns preus alts. Les primeres repressions al conreu daten del 1733, per part dels copríneps que actúen defensant els interessos espanyols i francesos, hi juga un paper la indiferència dels veïns ramaders. La definició del tabac com a monopoli estatal dóna sentit a definir el tabac de producció andorrana com de "contraban". Dolors Comas d'Argemir i Joan Josep Pujadas (1997) Andorra, un país de frontera. Estudi etnogràfic dels canvis econòmics, socials i culturals. Editorial Alta Fulla. Barcelona.

de l'estigma. En tot cas el lloc comú "d'ofici més antic del món" no té cap base científica en el sentit que abans de les societats cerealistes, i amb elles un seguit d'innovacions tècniques: escriptura i matemàtiques; socials: les ciutats, els funcionaris i les societats estratificades; simbòliques: la paritat rei i reina en el sistema jeràrquic, de la noblesa i dels mites fundacionals... no tenien tampoc una organització familiar que ara ens pareix tant natural: el matrimoni. El matrimoni entès com la forma principal d'estructurar les relacions de parentiu per aliança i tot el que en depèn econòmic i políticament. I que en les societats patriarcals es fa és clar per línia patrilínea i que a més deposita l'honor de les famílies en el cos femení: la virginitat de les joves sense casar i la prohibició de l'adulteri. És en aquest marc que s'entén que la prostitució es reformuli en la seva comercial. Per una banda per la producció de dones que poden quedar excloses de les xarxes familiars bé per pèrdua d'honor o per empobriment (Graeber,2014) Per altra banda perquè la sexualitat masculina no està fiscalitzada com a productor de deshonor, és a dir que és lícit no contenir-la. Els cal doncs dones públiques.

Graeber (2014) sobre Babilònia i el trencament de les xarxes de relacions comunals: per això la ciutat resulta perillosa, i en termes religiosos descrita com un cau de pecat. Efectivament les dones escapen des de la prostitució les rígides normes morals.

En la societat actual els diners són el vehicle més versàtil i democràtic (sic) per a accedir a posicions de prestigi. És a dir amb independència de com s'hagin obtingut i com es dispendiïn, és una forma de construir estatus social que no està produït per les relacions de parentiu, que com ha estat àmpliament demostrat per Polanyi amb la noció d'*embodied economy* que les relacions de parentiu construeixen les relacions polítiques i econòmiques i posteriorment Bourdieu demostra que amb les societats de contracte, a diferència de les d'estatuts, la posició social es pot assolir per altres camins, com els estudis o el treball com a mitjans d'ascens social legítim. El cas de la prostitució però escapa de totes aquestes consideracions, en primer lloc és un

fenòmen de llarg abast, és a dir existeix des de fa molt temps, tant que l'origen és incert i s'ha expandit extraordinàriament.

Tot i el seu fort arrelament social i que hagi pogut experimentar períodes de tolerància i repressió per motius aliens al seu funcionament intern de fet, ha estat gairebé sempre sota sospita. Bourdieu assenyala que les diverses formes de capital (social, cultural, simbòlic i econòmic) són convertibles de manera més o menys directa entre si. Catherine Hakim (2010) assenyala l'oblit de Bourdieu en obviar el capital eròtic, que en el cas de les prostitutes és la seva principal estratègia per captar clients.

Recordem també que les dones no tenen tant bon accés a la riquesa com els homes (entenem això com a "classe social" no com a reificació de ser identificades biològicament pels seus caràcters externs, sinó més aviat pel rol social que se n'espera o assigna) aquesta consideració explicaria que efectivament hi ha un munt de dones que han accedit a llocs de responsabilitat, poder i prestigi ja sigui en l'àmbit de la política, l'economia o la ciència. Tot i així resulta clamorós que les proporcions no són en cap cas equitatives en les elits i que hi ha àmbits de l'economia formal que són de creació recent com ara els videojocs o la indústria del cinema o la publicitat en la que les dones ocupen una escassíssima presència. Aquests àmbits, com la literatura encara ara, s'ocupen de crear els relats de com funciona el món, de construir els imaginaris del possible i l'impossible i del consens moral. No és doncs anecdòtic que aquest camp prioritàriament de producció simbòlica estigui ocupada per homes.

Durant un Sant Jordi vaig acompanyar una de les meves informants tot el dia a signar llibres (diari de camp, 23 d'abril 2014). No sabia ben bé què buscava ni conuria servir aquesta dada, pràcticament fins ara que estic escrivint aquestes línies. Si bé la literatura de ficció està en recés davant els títols d'autoajuda, vaig adonar-me que les temàtiques dels volums a la venda eren clarament esbiaixats segons homes i dones. Si els homes parlaven d'esport, esforç i superació, les dones parlaven més d'alimentació i cuina. Més tard vaig efectuar un buidatge i del centenar d'autors que signaven aquell any en taules a Barcelona, un 70% eren identificats com a homes, un 30% com a dones i dos eren personatges ficticis masculins.

Entendre aquesta presència minoritària no es pot, al meu parer, explicar per una marginació activa que exerceix un poder. Pràctiques que fins ben entrats els anys 60 i 70 eren vigents arreu d'Europa sobre el dret a vot, estudis universitaris, divorci o avortament, etc però també per raons costumàries, com ara la participació femenina en Maratons²⁴. En l'actualitat la igualtat formal davant la llei és complerta entre homes i dones, excepte per les persones que no són ni una cosa ni l'altra, que sofreixen en pròpia pell els problemes classificatoris dels estaments oficials. Però llavors, perquè? La maternitat i la criança -si es pren com una prioritat personal- amenaça de manera efectiva el desenvolupament d'una carrera professional. També pot ser l'amenaça de la maternitat i criança el que els empleadors consideren com una amenaça directa a la seva competitivitat empresarial el que faci evitar les contractacions i promocions de femelles en edat fèrtil. Durant el treball de camp he conegut dues dones (economista i enginyera industrial) que havien estat exitoses amb la seva feina i que o bé per la crisi o bé per la maternitat s'havien quedat fora de lloc professionalment i havien decidit per aquest motiu usar el sexe com a font d'ingressos. Aquesta exposició em serveix per argumentar que els diners no són allà on hi ha les dones, sinó on hi ha els homes.

Al documental del 2008, Dalila Ennadre retrata Fadma, una dona que va ser reclutada com a prostituta pel govern francès per servir en els bordells militars de campanya a la guerra d'Indoxina. En el moment de l'entrevista té 70 anys i s'havia decidit a reclamar una pensió de vellesa de l'Estat per aquest període. Reclama el mateix tracte i reconeixement econòmic que els veterans en combat.

Si bé els casos en que la presència d'exercits promou el sorgiment de bordells com a manera de regular la sexualitat i la salut venèria dels soldats, fet que propicia una tolerància cap a les prostitutes.

²⁴ Kathrine Switzer va participar el 1967 a la Marató de Boston esquivant els controls que haguessin detectat que no era un home i també sortejant les persones que durant el trajecte li obstaculitzaven el pas. Fins el 1984 no hi va haver la categoria femenina en uns Jocs Olímpics. Actualment existeixen força polèmiques sobre la distinció en categories de gènere: que es tracti de barems diferents, que no siguin mixtes, que hi hagi persones trans que no les deixen participar segons la seva identitat de gènere. Que hi hagi dones gestants que competeixen, etc.

Serien nombrosos els exemples en que aquests bordells ad hoc establerts per a regular (és a dir contenir en condicions controlades i facilitar un canal per satisfer la virilitat dels soldats) que no empra el reclam del pagament formal, sinó el transport i retenció forçosa. Això és les que les dones no escullen ser contingent per a serveis sexuals estarien els bordells organitzats als camps de concentració organitzats pels estats. El en el cas d'Espanya, les filles dels represaliats durant la postguerra d'Andalusia i Extremadura són enviades als bordells per a oficials al protectorat marroquí. (comunicació personal d'Alberto López Bargados)

Joan Miquel Gaus (2015) Exposa que als anys cinquanta es dona la paradoxal confluència de dues lògiques de sentit contrari. Per una banda el règim de Franco busca la legitimació internacional signant els acords de l'ONU, fet que inclou signar la carta dels Drets Humans i el rebuig de la prostitució. De l'altra aquest mateix pas implica que es reben els primers marines americans a la ciutat de Barcelona. Al Barri Xino barceloní les dones del carrer els acullen i les seves divisen són benvingudes. La zona de tolerància queda doncs establerta entre les intencions salvífiques sobre el paper i la *realpolitik*.

Altres situacions però no responen a cap de les dues, o bé poden tenir altres lectures en termes de control: "*Si no hubiera miseria, habría menos prostitutas. Pero si no hubiera estigma, habría muchas más.*" (Villar, 2015:17)

són la font tradicional que permet convertir una forma de capital en una altra.. La forma d'enriquiment és clar que està premiada o castigada socialment en funció de les creences socials en un moment donat. Així l'emprenedoria i habilitat amb els negocis està ben vista encara que sigui de la mà de l'explotació laboral més decimonònica, la corrupció política no té un reflexe en la pèrdua de vots electorals i es veu doncs legitimada. Altres formes d'enriquiment com el tràfic d'armes o el crim organitzat -és a dir fora de la llei- estan perseguides activament. La prostitució com a una forma d'aconseguir diners està en un llimb social. Recordem que les lleis són convencions socials situades en llocs i moments concrets, no són en cap cas universals

ni eternes. Aquesta arbitrarietat es pot llegir també com una exclusió social que margina les estratègies econòmiques amb unes fortes repercussions socials.

Recordar el que un jove Karl (1982 [1842]) relata en les cròniques sobre els debats a la dieta renana en referència al robatori de llenya. Es criminalitza una pràctica consuetudinària –recollir llenya al bosc dels terrenys que havien estat comunals- amb la imposició de penes desafortunades amb un tipus d'arquitectura legislativa que es salta quan li convé drets fonamentals. *“Todo lo que llevamos expuesto pone de manifiesto cómo la Dieta ha degradado el poder ejecutivo, las autoridades administrativas, la vida de los acusados, la idea del Estado, el delito mismo y la pena, al convertirlos en medios materiales al servicio del interés privado.”* (1982:280) L'efecte d'aquesta llei és impedir l'accés a un recurs -gratuït- que permet viure als més pobres: poder escalfar-se a l'hivern. Això té dos efectes: els empobreix encara més i els llença a la migració forçada cap a la ciutat. A ciutat les possibilitats es redueixen pràcticament a ser treballadors assalariats en fàbriques, amb sous miserables i sense accés a recursos comunals. Pheterson (2013) en el seu treball en que compara l'interès de l'estat per regular els casos sobre embaràs i prostitució, conclou que així és possible perquè el cos de les dones, específicament l'úter, és un terreny estatal. El mateix fet que existeixi una llei –tant li fa si es de plena tolerància o de tolerància zero sobre el que les dones farien- és ja una porta oberta a que en qualsevol moment la llei canviï entre les garanties fonamentals i la repressió més brutal. Però no només es tracta que les dones són propietat de l'estat –i ens ho recorda amb un conjunt de lleis i disposicions que no afecten per igual als homes- convertint-nos efectivament en ciutadans de segona. És que socialment les dones no tenen permís per guanyar diners: *“Las filles amouereuses pululaban entonces por las calles de la capital y vivían en un estado de prosperidad increíble y del que todos los cronistas nos hablan con gran tristeza.”* ¿Por qué la prosperidad económica de las prostitutas y no la de otros sectores podía causar tristeza a los cronistas y desencadenar fuertes medidas represivas? Juliano (2002:16)

Dolores Juliano (2002) assenyala que la prostitució és una pràctica que tot i no ser legal tampoc és il·legal i que no acostuma a repercutir en la falta de llibertat

administrativa. Per tant és una activitat per aconseguir diners que no és tant perillosa com altres pràctiques com ara el furt o robatori, més practicat pels homes. Declarar il·legal una activitat costumària és una manera ràpida de produir delinqüents, si bé en el cas de la prostitució afecta majoritàriament dones pobres. Entengui's pobres no com un adjectiu absolut sino relatiu al poder adquisitiu dels homes. Paola Tabet es pregunta com és que fins i tot entre els grups més empobrits les dones són les que acostumen a oferir sexe comercial i els homes del mateix estatuts són els que el demanden. A banda de l'estructura econòmica que està ordenada segons la diferència sexual estan presents també aspectes culturals que reifiquen aquesta classificació i en permeten la seva reproducció acrítica.

Si crec poder haver demostrat que si la prostitució existeix és perquè les dones que l'exerceixen es publiciten en un mercat regulat de preus, és a dir perquè ho veuen com una forma ràpida d'obtenir ingressos que no requereix de coneixements previs específics, i que té un risc persecutori relativament baix enfront altres tècniques marginades. Però com es pot explicar a partir d'aquí com és que existeix la demanda? Perquè els homes (hi ha proporcionalment poquíssimes dones que contractin serveis sexuals de pagament) acudeixen als serveis sexuals de pagament? Aquesta qüestió mereixeria una monografia específica. Si bé cal plantejar-s'ho perquè una elecció – l'ofertament- i l'altra –la sol·licitació- no es poden entendre sense l'altra. Tot i que he pogut accedir a informants clients, aquesta recerca no s'ha centrat en les seves motivacions i evolucions. Així doncs potser caldria plantejar-se els estudis en prostitució com aquelles treballs de camp que es fan en equip home i dona que s'introdueixen als àmbits socials que estudien de manera que sigui possible accedir als àmbits definits com exclusis de gènere. Hi ha àmbits en els que no hagués pogut accedir si hagués estat home, de la mateixa manera que les informacions que hagi pogut recollir com a dona en l'entorn masculí-client no les puc verificar en un entorn més reduït inter pares.

Tot i així m'aventuro a formular una hipòtesi de treball per a futures recerques. Que ho fa que els homes paguin per sexe? Com esdevé escàs un recurs que està –

literalment- a l'abast de la mà? Amb quina finalitat es fa alternativa una pràctica que costumàriament es dedica i resol en l'àmbit privat? He de confessar que la definició clàssica d'economia feta per Lionel Robbins em va resultar molt estranya i he trigat temps a comprendre-la.

“La Economía es la ciencia que estudia la conducta humana como una relación entre fines y medios limitados que tienen diversa aplicación.” Robbins (1980:39)

Economia és la relació entre recursos escassos i usos alternatius. Però en el cas de la prostitució, en la que idealment el que es ven és sexe. Caldria fer-se dues preguntes: Concretament que vol dir i com es produeix que el sexe –que literalment està a l'abast de la mà- esdevingui escàs. De l'altra quins són les finalitats alternatives? Té nom les finalitats originals? Primàries? De què estem parlant amb la venda de sexe, sexe comercial, prostitució o venda de força de treball en la indústria del sexe? Què passaria si invertim la sentència comuna que rellega les dones a la foscor dels orígens dels temps sobre l'ofici més vell del món: “Les dones vénen sexe per diners” I si fos que són els homes els que vénen diners per sexe? L'elecció d'aquesta expressió respon a la pregunta de recerca: perquè existeix l'estigma en prostitució?

En societats amb una certa estabilitat social aquesta tensió no és gaire fàcil de veure. Però si es tenen en compte altres situacions on el contingent d'homes que no tenen un fàcil accés a les dones o al sexe pot manifestar-se amb més claredat aquesta situació: *“Most of the two hundred men in the hall do not seem to be dancing. They stand about the edge of the dance space or slouch down into the single row of chairs ranged along the wall and gaze fixedly upon the performers. No one speaks. No one laughs. It is a strangely silent crowd.”* Cressey (1932:6). Situació que sembla calcada del ball dels solters que descriu Bourdieu: *“Le bal de Noël se tien dans l'arrière-salle d'un café. Au centre de la piste, un dizaine de couples dansent avec beaucoup d'aisance les danses à la mode. (...) Debout au bord de la piste, formant une masse sombre, un groupe de spectateurs, plus âgés, observent sans parler. Comme happés par la tentation d'entrer dans la danse, ils avancent et reserrent l'espace laissé aux danseurs. Ils sont tous là, tous*

les célibataires. Les homes de leur âge qui sont déjà maries ne sont plus au bal. Situació etnogràfica en la que la idea de “no es exagerado comparar la masculinidad con una nobleza” (Bourdieu, 2000:79) queda obertament en contradit, no és aplicable en aquest context. Les dones poden escollir qui les acompanya en funció de si tenen diners, també de si els pretendents els agrada. Recordo altre cop que no és ànim essencialitzar ni naturalitzar els rols de gènere: homes-clients, dones-prostitutes. Són situacions relacionals en la que el context econòmic juga un rol estructurant. Altres situacions en que es produeix és quan el contingent de dones disponibles és baix en relació al d’homes, com els casos profusament estudiats de mines i soldats mobilitzats.

Són aquestes situacions on es perfila clarament la relació de recursos escassos i finalitat alternativa és distinta segons una estructura econòmica productivista ordenada i otorgada a les persones segons els seus caràcters sexuals secundaris: (són recursos escassos que cal adquirir al mercat: sexe per als homes i diners les dones) i les finalitats alternatives, és a dir allò del que podríem concebre com a excedent: sexe per a les dones i diners per als homes. Federici (2004) assenyala que el procés d’acumulació originària es produeix en el cas de les dones amb una altra estratègia: la caça de bruixes com a fenòmen del pànic moral amb els instruments de la delació i les acusacions basades en meres injúries, infàmies i murmuracions. Té l’efecte que les dones abandonin un saber sobre la salut i tot allò relacionat amb la sexualitat i la reproducció. L’efecte és que les dones són obligades a tenir fills, en un marc de relacions capitalistes això vol dir produir mà d’obra. Com ja he apuntat l’androcentrisme és, al meu parer, l’obstacle principal per a entendre la qüestió de la prostitució des d’un angle que permeti entendre quins són els motius que tenen les persones que hi participen.

Així doncs tenim que la venda de serveis sexuals és una pràctica relativament accessible, si es sap fer. Però saber com fer-ho no és gens senzill de saber. No hi ha gaire canals en que aquesta informació es transmeti. L’estigma té algunes funcions primordials que tenen com a efecte que aquest coneixement concret no sigui

accessible: 1) ho fa inconcebible, 2) manté ocult els mecanismes d'entrada, 3) manté ocults els principis bàsics per treballar amb seguretat i autonomia

Si a més tenim en compte que, de manera general, les persones treballen bàsicament per viure, és a dir que tenen una xarxa de relacions independent de la feina que no està regida per la lògica econòmica sinó per les relacions de comunalitat. Compartir interessos comuns, temps, afectes i en general tot allò que ens permet mantenir la vida especialment quan som persones vulnerables o en situació de dependència en la que s'ofereixen i reben accions solidàries, l'estigma aconsegueix una altra funció: aïlla socialment. És a dir pot dificultar que aquestes relacions de solidaritat s'estableixin i (re)produeixin. Bé sigui perquè l'estigma està introjectat i les treballadores sexuals no es creuen mereixedores d'amor, en el que seria una secreció no del secret sinó de la violència simbòlica representat per l'estigma puta. Bé sigui perquè efectivament es veuen en ocasions rebutjades puntualment per les persones del seu entorn.

Per concloure

Amb aquesta recerca he proposat tractar aquesta pràctica social sota la llum de preguntes i aspectes que no he vist gaire o gens treballats. D'entrada he ordenat la qüestió d'una altra manera. Com si vulgués redistribuir els espais d'una casa vella i ho hagués de tirar tot a terra per comenar de bell nou. He plantejat l'essencialisme que mostren alguns treballs sobre el que és i no és la prostitució. És molt més complex perquè la pregunta no és, probablement pertinent. El problema no és què o qui, el problema és com es realitzen i en quines condicions les transaccions i interaccions humanes en aquest context tant concret i tant dispers i descentralitzat alhora.

També he provat de jugar amb algunes imatges que estan en l'imaginari col·lectiu tot i que són un rumor i creença no verificable. En refereixo als llocs comuns d'ofici més vell del món i que les dones vénen sexe per diners. I si resulta que són els homes els que vénen diners per una mica de sexe? Resa un lema d'algunes activistes pro drets als EUA.: *"Hacer el placer con Vd. Es un negocio."* Juliano (2002:29).

Finalment, un cop fetes aquestes consideracions lluny del debat feminista, bé acadèmic, bé activista, he mirat d'entendre i reconèixer la validesa d'alguns arguments abolicionistes i també posar en qüestió arguments en l'àmbit pro-drets.

6. Epíleg. Saber llegir

Durant la Setmana de l'Eròtica en un centre cívic barceloní es proposen tot d'activitats entorn l'erotisme, la sensualitat i la pornografia. Alguns temes són tabú, com el part orgàsmic, altres desperten interès com ara la sexualitat de persones que conviuen amb algun tipus de limitació física o sensorial, el treball sexual com a un tipus de sexualitat dissident, altres són textos teatralitzats. Una de les sessions parlava de com veia Bataille l'erotisme i com la tallerista proporciona elements per a analitzar un text breu de Marguerite Duras: "El mal de la muerte".

La ponent ha escollit la petita capella dessacralitzada que hi ha al costat de la sala noble de l'edifici, una antiga casa modernista d'una família benestant. Ella no vol gaire públic i no s'ha publicitat. Som 4 dones qui la coneixem i dos homes han vingut com a públic interessat en la proposta. Remei pregunta si coneixem ja el text de Duras, si coneixem Bataille. Diem que no gaire. Explica algunes nocions arrel de l'expressió del maig del 68 "Fes l'amor i no la guerra" ja que segons Bataille el sexe i la violència tenen alguna cosa en comú: ens dissol en l'altre. Remei en critica especialment el paper que atorga a les dones: cossos eteris, angelicals, no humans. Complaents amb l'imaginari masculí.

Remei llegeix el text de Duras, tot just hi esmerça mitja hora. I en acabat ens pregunta què en pensem. Jo dic que crec que l'havia llegit fa anys, però que segurament no l'havia entès. Una altra dona de la sala diu que li crida l'atenció que la dona del conte no fa res en tota l'estona.

Jo proposo que potser és una estratègia, no només del personatge, sinó de l'escriptora. Durant una hora anirem fent anotacions sobre el text, sovint amb interpretacions que bé podrien ser contradictòries. És un text que amb pocs

indicadors obre moltes lectures. Fet i fet, té molt a veure amb les vivències personals de cadascú. Jo fico cullerada arrel del que sé de les prostitutes. Ella nega que ho sigui, i això em remet al fet que la fantasia de molts clients és contractar “no professionals”. Les que en saben cuiden aquest aspecte perquè és un nínxol de mercat. Si no s’anuncien en un lloc d’anuncis a Internet, sempre es pot alimentar la fantasia que no s’hi dediquen. Però llavors com es troben? A partir de xarxes socials: amistats o bé *madams* que cerquen entre les amigues de les seves pupil·les. En alguns fòrums de clients hi ha llargues discussions sobre si massatgistes particulars són o no prostitutes per que a vegades han fet serveis complerts. Tothom classifica com pot, però classifica. Remei apunta que en l’antiguitat es distingia entre les prostitutes sagrades i les comercials. Transmeto el que algunes informants m’han comunicat, seva opinió: les *pornoï*, les prostitutes comercials, no fan sexe, ja que no hi ha l’espai de vulnerabilitat, d’entrega a l’altre, que fa possible que l’acte vagi més enllà d’una descàrrega metabòlica i esdevingui un redós metafísic, espiritual, transcendent, de la dissulció d’un mateix en l’altre.

Indico també que la prostitució és una institució. És a dir que és un espai en el que dos desconeguts saben què en poden esperar i que no, saben què han de fer i què se n’espera. I tot i així pot passar qualsevol cosa, ja que també és un ritual: el que passà allà dins és improbable que pugui passar en cap altre lloc, i en sortir-ne la persona (el client, el demandant) ha canviat. Aquí és la prostituta (la ofertant) la sacerdotessa, la que domina i dirigeix el ritual, adquirint més poder cada cop que en surt airosa. Una mena de poder que no s’exerceix per la força, sinó precisament per la quietud i la complaença de saber què han de fer a cada moment i permetre, senzillament que les coses, però sobretot el temps passin.

La prostituta no té nom i l’home tampoc. Són arquetips. El text però està organitzat entre la interacció de tres personatges: la dona, l’home i la veu que narra, que és indeterminat si és un home o una dona, o cap dels dos, però que evidentment afecta a la interpretació del que ens vol explicar Duras. La veu narradora descriu les

accions i els pensaments d'ell. Però d'ella no se'n sap res: dorm tota l'estona. No sabem que pensa, no sabem qui és.

Parlem d'ell. Té por. Dues nits mira com ella dorm. Un nit dorm als peus del llit, encara una altra entre les cames d'ella prop del sexe, allà on ella no coneix. Li diu que calli, que no cridi. Ella obeeix. És qui vol que sigui. Ell no arribarà mai a conèixer-la. És impossible conèixer-la des d'allà. Ell està angoixat, pel mar, per la negror de la nit, pensa a matar-la però no ho fa, a suïcidar-se, però no ho fa, a estimar-la però no ho fa. És un covard.

Llavors Remei ens dóna una dada que ho capgira tot. Pot ser que ell sigui homosexual, i que per aquest motiu afirmi ajustat a l'experiència que mai ha estat amb cap dona, que no ha estimat, que mai ha posseït cap dona. L'arriba a posseir carnalment, però no vol conèixer-la. Ella calla. Ella dorm.

Ell potser és l'amant jove que Duras va tenir durant molts anys en una relació fusionada i turmentosa. Ell era homosexual i Marguerite va ser l'única dona a la seva vida. Potser és un retrat d'ell. Potser el coneixia tant bé com per fer-ne un retrat.

L'home que s'ha quedat –després de la lectura l'altre ha dit que tenia pressa- diu repetidament -en referència al que Remei parlava de Bataille- que els homes abans els educaven així: a tractar les dones com a objectes. Però que ara tot és diferent, ara hi ha molta més llibertat sexual i a les dones ningú els diu el que han de fer. Les dones no hi estem pas d'acord. Estem sempre sota la lupa de la crítica, i si en altres moments o geografies cal tapar-se o ser modesta, en la nostra cal tenir un físic i una aparença adient als nostres objectius: si cal operar-se estèticament tot el cos per a tenir uns pits grans, una cintura estreta, un aspecte juvenívol. Un maquillatge ni massa estrident ni massa escàs. De vegades per a treballar en feines poc qualificades es demana un perfil, si també als homes.

Els homes també senten la pressió de la joventut i en aquest en sentit estem cada cop més a prop, com ho estem a mercè de la vulnerabilitat a que ens exposen les

relacions sentimentals, però també el sexe. L'home del públic diu que hi ha dones que fan molt de mal. Que l'escola –els escolapis- li van fer molt de mal, que va trigar molt de temps a espolsar-se aquella educació. Que ara tot ha canviat molt. Veiem dolor en ell. Li reconeixem que fóra essencialista dir que les dones són àngels o víctimes i els homes uns aprofitats maliciosos. Que hi ha de tot arreu. Que el que és complicat és llegir-ho.

Jo proposo que si aquella història és possible és pel fet, cada cop més clar per a mi que ella és una prostituta que sap molt bé el que es fa. Quan sap que ha pensat a matar-la ell li diu i es queda. Pregunta quantes nits falten per acabar el contracte i puntualment marxa abans que ell es desperti. Ella calla.

Ella fa tot el que ell li demana. Hi ha una anotació final de Duras per a qui estigués interessat a posar en escena aquesta petita història: La llum serà contrastada i caurà sobre el llit, però no totalment on és ella, sinó sobre els llençols que han de ser blancs. L'actriu que fa d'ella dirà el seu text. Però el text que hauria de dir l'actor el dirà l'actor que fa també la veu que narra. No és un narrador omniscient perquè res en sap d'ella.

Ella no és visible sinó com a cos, com a objecte manejable. Però és al final que sabem que és plenament conscient i que juga un paper meticulosament, que s'oculta expressament, que és una simple estratègia. Que dóna però la possibilitat que passin coses diferents, que és ell qui decideix el destí amb el que fa i el que no fa. Ell però és el que està perdut, el que és incapaç d'entregar-se.

Si el temps passa, ella ha guanyat. Si sobreviu als perills ben calculats, ella ha guanyat. Si l'estimen, ella ha guanyat.

7. Bibliografia

- Agar, Michael H. (1986) "Ethnographic Understanding" *A Speaking of ethnography*. London: Sage Publications. Pp 20-36
- Agustin. Laura M. (2002) *Trabajar en la industria del sexo y otros tópicos migratorios*. Bilbao: Editorial Gakoa.
- Agustin, Laura M (2007a) *Sex at the margins. Migration, Labour Markets and the Rescue Industry*. New York: Zed Books
- Agustin. Laura M. (2007b) "Introduction to the Cultural Study of Commercial Sex, guest editor." *A Sexualities* 2007; 10; 403 DOI:10.1177/1363460707080974 (darrer access: 13-05-2017)
- Aristòteles. (1984) *La constitución de los atenienses*. Madrid: Ed. Gredos.
- Aristòteles (1988) *Política*. Madrid: Ed. Gredos
- Bachofen, Johann Jakob (1996 [1861]) *Le Droit maternel : recherche sur la gynécocratie de l'antiquité dans sa nature religieuse et juridique*. Lausanne: L'Age d'homme
- Becker, Howard (1973) *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*. New York: The Free Press
- Becker, Howard. (2009) *Outsiders. Hacia una sociología de la desviación*. Buenos Aires: Siglo XXI
- Bourdieu, Pierre, Howard (1973) *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance..* New York: The Free Press
- Bourdieu, Pierre (1962) "Célibat et condition paysanne". *A Études rurales*, nº5-6., pp. 32-135. DOI : 10.3406/rural.1962.1011. (darrer access: 13-04-2017)
- Bourdieu, Pierre (1997) *Razones prácticas. Sobre la teoría de la acción*. Barcelona: Anagrama.
- Bourdieu, Pierre (2000) *La dominación masculina*. Barcelona: Anagrama.
- Carrasco, Cristina. (2009) "Tiempos y trabajo desde la experiencia femenina." *A Papeles de relaciones ecosociales y cambio global*. Nº 108, pp. 45-54
- Chaker. Shoula. (2002) "La "Macdonalisation" du travail du sexe". *Diversité*. Mars, 128. Centre de ressources Ville-Ecole-Intégration (VEI) pp. 176-196. [En

línea] http://www.cs.iut.univ-tours.fr/opac_css/index.php?lvl=notice_display&id=59478 (consulta 28/04/2014)

- Chancer, Lynn Sharon (1993) "Prostitution, Feminist Theory, and Ambivalence: Notes from the Sociological Underground." *A Social Text, A Special Section Edited by Anne McClintock Explores the SexTrade*. 37:143-171. [En línea]: <http://www.jstor.org/stable/466265> (darrer access: 02-08-2016)
- Chateauvert, Melinda. (2015) *Sex Workers Unite: A History of the Movement from Stonewall to SlutWalk*. Boston: Beacon Press.
- Cressey, Paul. G. (1932) *The Taxi-Dance Hall*. Chicago: University Chicago Press.
- Davis, Kingsley (1937) "The Sociology of Prostitution." *A American Sociological Review*, 2, (5): pp. 744-755. American Sociological Association [En línea]: <http://www.jstor.org/stable/2083827> (darrer access: 16-08-2016)
- Day, Sophie (2010) "The re-emergence of 'trafficking': sex work between slavery and freedom." *A The Journal of the Royal Anthropological Institute* 16(4): 816-834 [En línea] <http://www.jstor.org/stable/40926182> (consulta: 02-08-2016)
- De la Bretonne, Restif (2000, edició facsímil de 1879 [1769]) "Le Pornographe. Ou idées d'un honnête homme dur un projet de règlement pour les prostituées. Propre a prévenir les malheurs qu'occasionne le publicisme des femmes." *A Le Pornographe. Suivi en annexe de Etat de la prostitution chez les anciens*. Paris: Editions d'aujourd'hui. Col Les Introuvables. pp 1-159. [En línea] <http://gallica.bnf.fr/>
- De León, Marta Elisa (2012) *Las ocultas. Una experiencia de la prostitución*. Madrid: Turner
- Delgado, Manuel; Padullés, Jofre i Horta, Gerard (dirs.) (2012) *Lluites secretes. Testimonis de la clandestinitat antifranquista*. Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona
- Demóstenes (2011) *Juicio contra una prostituta*. Madrid: Ed. errata naturae.
- Empirico, Sexto (1993) *Esbozos pirrónicos*. Madrid: Biblioteca básica Gredos.
- Estrada, Ferran.; Roigé, Xavier.; Beltran, Oriol (1993) *Entre l'amor l'interès. El procés matrimonial a la Val d'Aran*. Tremp: Garsineu.
- Federici, Silvia (2004) *Calibán y la bruja. Mujeres, cuerpo y acumulación originaria*. Madrid: traficantes de sueños.

- Federici, Silvia (2013) *Revolución en punto cero. Trabajo doméstico, reproducción y luchas feministas*. Madrid: traficantes de sueños.
- Fernández, Miquel (2012) “Usos de l’estigma. El paper de la prostitució en la revalorització urbanística de la illa robador a la ciutat de Barcelona.” [En línia] *Quaderns – e*. 17 (2). Pp 86-98. Barcelona: ICA. [En línia] <http://www.antropologia.cat/quaderns-e-205>. [Consulta, 28/2/2014]
- Flexner, Abraham (1919) *Prostitution in Europe*. Nova York: Publications of the Bureau of Social Hygiene. [En línia] <https://archive.org/details/prostitutioneu015181mbp> (consulta: 05-06-2017)
- Folz, Tanice (1979) “Escort Services: An emerging Middle Class Sex-for-Money Scene.” *A California Sociologist*. 2 (2): pp 105-133.
- Foucault, Michel (1978) *Historia de la sexualidad. Vol.1 La voluntad de saber*. Madrid: Siglo XXI.
- Foucault, Michel (2010) *El cuerpo utópico. Heterotopías*. Buenos Aires: Ed. Nueva Visión.
- Frigolé, Joan. (1999) *Llevarse la novia: estudio comparativo de matrimonios consuetudinarios en Murcia y Andalucía*. Bellaterra: Publicacions d’Antropologia Cultural. Universitat Autònoma de Barcelona.
- Gimeno, Beatriz (2012) *La prostitución*. Barcelona. Edicions: Bellaterra
- Goffman, Erving (1970) *Estigma. La identidad deteriorada*. Buenos Aires: Amorturru.
- Goffman, Erving. (2002) *L’arrangement des sexes*. Paris: Ed. La Dispute / Cahiers du Cedref.
- Goldman, Emma. (1970 [1917]) *Tráfico de mujeres y otros ensayos sobre feminismo*. Barcelona: Editorial Anagrama.
- Graeber, David. (2014) *En deuda. Una historia alternativa de la economía*. Barcelona: Ed. Ariel.
- Guau, Joan Miquel (2015) *De la picota a la piqueta: el Raval com a paisatge d'excepció a la imatge de no ficció entre La bomba del Liceu (1893) i Ciutat Morta (2015)*. Tesi doctoral. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. [En línia] <http://hdl.handle.net/10803/392134> (darrer accés: 8/8/2016)
- Hakim, Catherine (2010). “Erotic Capital” *A European Sociological Review* (26) 5: 499–518 DOI: 10.1093/esr/jcq014

- Hakim, Catherine (2012). *Capital Erótico. El poder de fascinar a los demás*. Barcelona: Ed. Random House Mondadori.
- Hirschi, Travis (1962). "The professional prostitute." *A Berkeley Journal of Sociology*, 7(1), 33-49. UC Berkeley: Berkeley. [En línea] <http://www.jstor.org/stable/42890145>
- Jaulin Robert (1985) *La Muerte en los Sara*. Barcelona: Mitre
- Juliano, Dolores (2002) *La prostitución: el espejo oscuro*. Barcelona: Ed. Icaria / Institut Català d'Antropologia.
- Juliano, Dolores (2004a) *Excluidas y marginales*. Madrid: Cátedra.
- Juliano, Dolores (2004b) *Marita y las mujeres de la calle*. Bellaterra: Edicions Bellaterra
- Juliano, Dolores (2005) *Les altres dones. La construcció de l'exclusió social*. Barcelona: ICD.
- Juliano, Dolores (2009) "Delito y pecado. La transgresión en femenino." A *Sexualidades y derechos en el Siglo XXI*. Madrid: Universidad Complutense de Madrid. Política y sociedad. 46(1-2): 79-95
- Juliano, Dolores (2014) "Feminismo y sectores marginales." *Objetivos de un diálogo difícil*. A *QAlter. Cuadernos de sociantropología*. (8) 1-11.
- Laite, Julia Ann (2009) "Historical Perspectives on Industrial Development, Mining, and Prostitution" A *The Historical Journal*, 52 (3):739-761 [En línea] <http://www.jstor.org/stable/40264198> (darrer accés: 8/8/2016)
- Lerner, Gerda (1986) "The origin of Prostitution in Ancient Mesopotamia." *Signs*, Vol. 11 (2):236-254. [En línea] <http://www.jstor.org/stable/3174047> [Consulta, 2/8/2014]
- Lerner, Gerda (1990) *La creación del patriarcado*. Barcelona: Crítica
- López, Magdalena; Mestre, Ruth (2008) *Trabajo Sexual: reconocer derechos*. Valencia: Ediciones la Burbuja
- MacDonald, Arthur (1908) "Moral stigmata of degeneration." *The monist*, 18(1):111-123. [En línea]: <http://www.jstor.org/stable/27900088> (darrer accés: 03-09-2017)
- Marx, Karl (1982 [1842]) "Debates sobre la ley castigando los robos de leña" A *Escritos de juventud*. México, Fondo de Cultura Económica. pp. 249-282.

- Mauss, Marcel (2009 [1924]) *Ensayo sobre el don. Forma y función del intercambio en las sociedades arcaicas*. Buenos Aires: Katz Editores.
- Medeiros, Regina de Paula (2000) *Hablan las Putas*. Barcelona: Barcelona: Virus
- Milrod, Christine; Weizer, Ronald (2012) "The Intimacy Prism: Emotion and Management Among the Clients of Escorts." *A Men and Masculinities*· 15(5):447 – 467 DOI: 10.1177/1097184X12452148
- Miralles, Draper (1982) *Guía de la prostitución femenina en Barcelona*. Barcelona: Ediciones Martinez Roca.
- Moen, Ole Martin (2011) "Is prostitution harmful?" *Journal of Medical Ethics*. Feb 2014, 40 (2) 73-81; DOI: 10.1136/medethics-2011-100367
- Morcillo, Santiago (2017) "Las joyas de la familia. Secretos, género y dinero en los vínculos afectivo familiares de mujeres que hacen comercio sexual." *A Apuntes de Investigación del CECYP*, 2017, (29): 48-67. En línea: <http://www.apuntescecyp.com.ar/index.php/apuntes/article/view/638>
- Murchison, Julian (2010) "How ethnography has changed: doing contemporary ethnography" *A Ethnography Essentials: Designing, Conducting, and Presenting Your Research*. San Francisco: Jossey-Bass
- Pérez Orozco, Amaya (2014) *Subversión feminista de la economía. Aportes para un debate sobre el conflicto capital-vida*. Madrid: Traficantes de sueños.
- Pheterson, Gail (1993) "The Whore Stigma: Female Dishonor and Male Unworthiness" *Social Text, A Special Section Edited by Anne Mc Clintock Explores the Sex Trade*. 37:39-64.
- Pheterson, Gail (2013) *Mujeres en flagrante delito de independencia*. Barcelona: Bellaterra.
- Polany Karl. (1994) *El sustento del hombre*. Barcelona: Mondadori.
- Puñal, Ana Belén; Tamarit, Ana. (2017) "La construcción mediática del estigma de prostituta en España." *A ex æquo*, 35:101-123. DOI: <https://doi.org/10.22355/exaequo.2017.35.07>
- Rist, Gilbert (2002) *El desarrollo: historia de una creencia occidental*. Los libros de la Catarata: Madrid.
- Robberts, Mary Louise (2010) "The Price od Discretion: Prostitution, Venereal Disease, and the American Military in France. " *A The American Historical*

Review, 115(4):1002-1030 [En línea] <http://www.jstor.org/stable/23303211>
(consulta 28/04/2016)

- Robbins, Lionel (1980) *Ensayo sobre la naturaleza y significación de la ciencia económica*. México D. F.: Fondo de cultura económica:
- Roura, Assumpta (Ed) (2005) *Un inmenso prostíbulo. Mujer y moralidad durante el franquismo*. Barcelona: Editorial Base
- Rubin, Gayle (1986) "El tráfico de mujeres: notes sobre la "economía política" del sexo." A *Revista Nueva Antropología*. 3(30):95-1
- Ruhne, Renate; Low, Martina (2011) *Prostitution. Herstellungsweise einer anderen Welt*. Frankfurt am Main: Edition Shurkamp
- Sahlins, Marshall (1979) "Hombre pobre, hombre rico, gran hombre, jefe: tipos políticos en Melanesia y Polinesia." A: Llobera, Josep. *Antropología política*. Barcelona: Anagrama, pp. 267-288
- Sahlins, Marshall (2011) "What Kinship is (part one)". *A Journal of the Royal Anthropological Institute*. (N.S.) 17, 2-19. Royal Anthropological Institute: London
- Sanger, William W. 1858. *History of prostitution, its extent, causes, and effects throughout the World*. New York: Harper & Brothers, Publishers [En línea] <http://www.archive.org/details/cu31924014347763> (consulta: 05-06-2017)
- Simmel, Georg (2015 [1908]) *El secreto y las sociedades secretas*. Madrid: Ediciones Sequitur.
- Sirvent Ivorra, Eva; Carreras, Gutiérrez, Jordi (2012) *Dones del carrer. Canvi urbanístic i treball sexual a Barcelona (2005-2009)*, Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. (Temes d'Etnologia de Catalunya; 23)
- Tabet, Paola (1987) "Du Don au Tarif. Les relations sexuelles impliquant compensation." A *L'Amérique Noire*. Nº 490. Mai 1987. Paris : Les Temps Modernes. pp. 6-35
- Tabet, Paola (2004) *La grande arnaque. Sexualité des femmes et échange économique-sexuel*, Paris: L'Harmattan, Bibliothèque du féminisme.
- Taussig, Michael (1999) *Defacement : public secrecy and the labor of the negative*. Stanford: Stanford University Press, cop.

- Taussig, Michael (2009) "La desorganización de la "Organización de la mimesis": el subcomandante desenmascarado." A *Desfiguraciones. El secreto público y la labor de lo negativo*. Barcelona: Fineo editorial
- Villamor, Agnès (2014) *Vida en triangles. Una aproximació a les escorts a la Barcelona del 2014*. Barcelona: Treballs Finals de Grau Antropologia Social i Cultural, Facultat de Geografia i Història, Universitat de Barcelona. [En línea] <http://hdl.handle.net/2445/65988> (consulta: 23-04-2017)
- Villar, Samanta (2015) *Nadie avisa a una puta: la historia de siete prostitutas contada sin tabús*. Madrid: Libros del K. O.
- Walkowitz, Judith R. (1980) "The Politics of Prostitution." *Signs, Women: Sex and Sexuality, Part 2*. 6 (1):123-135. [En línea] <http://www.jstor.org/stable/3173970> (consulta: 18-07-2017)
- Ward, Eilís i Wylie, Gillian (Eds.) (2017) *Feminism, Prostitution and the State. The politics of Neo-Abolitionism*. New York: Routledge
- Weizer, Ronald (2009) "Sociology of Sex Work." *Annual Review of Sociology*. 35:213-234. [En línia] <http://www.jstor.org/stable/27800076> (darrer access: 02-08-2016)
- Weizer, Ronald (2007) "The Social Construction of Sex Trafficking: Ideology and Institutionalization of a Moral Crusade." *Politics Society*.; 35; 447-475 DOI: 10.1177/0032329207304319

8. Annexes